

DE REKENPLICHTIGE EN ZIJN RECHT VAN VERDEDIGING

Weldra een herziening van de wet van 29 oktober 1846 op de inrichting van het Rekenhof? ¹

Het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 29 oktober 1846 op de inrichting van het Rekenhof en van de wetten op de rijkscomptabiliteit gecoördineerd op 17 juli 1991 – Stuk Senaat nr. 1172/1 van 17 augustus 1994 – beoogt ingrijpende wijzigingen van de procedure die het Rekenhof van oudsher volgt bij de uitoefening van zijn jurisdictionele opdracht.

De jurisdictionele opdracht van het Rekenhof vloeit voort uit het oude artikel 116, thans artikel 180 van de gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994 (Cass., 16 oktober 1975, *Pas.*, 1976, I, 204). De thans nog vigerende wet van 29 oktober 1846 bepaalt daarenboven uitdrukkelijk: dat *het Rekenhof*, na bij arrest te hebben vastgesteld dat de rekeningen van de rekenplichtigen met een tekort sluiten, de rekenplichtigen veroordeelt om het verschuldigde bedrag binnen een vastgestelde termijn aan de Staatskas te betalen (art. 10); dat de arresten door het Rekenhof uitgesproken voor *het Hof van Cassatie* kunnen worden gebracht door de rekenplichtigen wegens vormverzuim of schending van de wet (art. 13); dat, wanneer het arrest wordt vernietigd door het Hof van Cassatie, de zaak wordt verwezen naar een commissie ad hoc samengesteld uit leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, die uitspraak doet zonder dat enig verder rechtsmiddel kan worden ingesteld (art. 13).

Toen een commissie ad hoc van de Kamer van Volksvertegenwoordigers aldus in 1948 voor de eerste maal in de geschiedenis van het Koninkrijk een definitieve beslissing nam, wees zij reeds op «de noodzaak van een nieuwe wet waarin het statuut en de titel van openbare rekenplichtige worden gepreciseerd» (A. Parisi, «Première note d'observations», *Recueil de Jurisprudence du Droit administratif et du Conseil d'Etat*, 1948, 80-81; Stuk Kamer nr. 1353/1 van 29 augustus 1985, blz. 2 en 5).

Nadat een commissie ad hoc in 1989 haar opdracht had beëindigd, wees zij andermaal en eensgezind op «de wenselijkheid van een nieuwe wet (...)» en kondigde zij zelfs een wetsvoorstel betreffende het statuut en de titel van openbare rekenplichtige aan (Stuk Kamer nr. 775/1 van 27 april 1989, blz. 26). Twee jaar later – in 1991 – werd weliswaar een voorstel tot wijziging van de wet van 29 oktober 1846 ingediend (Stuk Kamer nr. 1639/1), doch dit was kort nadien reeds deels achterhaald.

Uit een arrest van 23 oktober 1991 van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bleek namelijk dat «de Belgische Staat zich principieel akkoord verklaart om de wet van 29 oktober 1846 m.b.t. het Rekenhof en de wet van 28 juni 1963 inzake de rijkscomptabiliteit te wijzigen: een wetsontwerp zal zonder verwijl bij de Kamers worden ingediend, waardoor te

gemoet wordt gekomen aan de bezwaren ter zake van de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens» (J. Stevens, «Het Rekenhof en artikel 6 EVRM», *T.B.P.*, 1992, 541-542).

Genoemde bezwaren van de Europese Commissie betroffen meer bepaald de vaststelling van «een inbreuk op artikel 6.1 EVRM, omdat de procedure voor het Rekenhof niet tegenprekkelijk is en de debatten niet in openbare zitting worden gehouden» (Stuk Kamer nr. 868/1 van 21 januari 1993, blz. 7).

Welnu, het bovengenoemde wetsvoorstel van 1991 (Stuk nr. 1639/1) bepaalt weliswaar uitdrukkelijk dat het Rekenhof de rekenplichtige maar veroordeelt «na hem gehoord althans hoorlijk opgeroepen te hebben» (art. 4) doch voorziet voorts alleen maar in «een uitspraak in het openbaar» (art. 5).

Op 19 juni 1992 vernietigde het Hof van Cassatie andermaal een arrest van het Rekenhof, zij het ditmaal niet wegens een te extensieve interpretatie door het Rekenhof van zijn bevoegdheid en meer bepaald, van het begrip «aan de rechtsmacht van het Rekenhof onderworpen rekenplichtige» – doch wel wegens «miskenning van het recht van verdediging», dat door het Hof van Cassatie werd omschreven als «een algemeen rechtsbeginsel dat geldt voor alle gerechten, ook als de wetgever de uitoefening ervan niet of slechts ten dele heeft geregeld» (Stuk Kamer nr. 868/2 van 4 maart 1993, bijlage II, blz. 26).

Zeker na laatstgenoemd arrest stond het voor velen vast dat «het Rekenhof, zonder wettelijke basis, zijn jurisdictionele opdracht niet in overeenstemming kan brengen met de elementaire beginselen van de rechten van verdediging zoals onder meer vastgesteld in het EVRM en dus op dit ogenblik geen uitspraken meer kan doen zonder dat zij gevaar lopen te worden verbroken door het Hof van Cassatie» (zie ook Stuk Senaat nr. 1172/1 van 17 augustus 1994, blz. 33).

Vanzelfsprekend zette het arrest van het Hof van Cassatie van 19 juni 1992 er de commissie ad hoc van de Kamer van Volksvertegenwoordigers toe aan meteen te herinneren aan de verbintenis van de Regering om een «wetsontwerp tot hervorming van de procedure die voor het Rekenhof wordt gevolgd wanneer het zijn jurisdictionele taak uitoefent» in te dienen bij het Parlement (Stuk Kamer nr. 868/1 van 21 januari 1993, blz. 7).

Vervolgens uitte de commissie ad hoc echter ook de vrees dat de aangekondigde wetswijziging geen toepassing zou vinden voor de Gewesten en Gemeenschappen, gelet op het bepaalde in artikel 71, § 1, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en de Gewesten: «tot de inwerkingtreding van de wet bedoeld in artikel 50, § 2, zijn de vigerende bepalingen betreffende (...) het Rekenhof evenals de bepalingen inzake de Rijkscomptabiliteit (...) van overeenkomstige toepassing op de Gemeenschappen en de Gewesten».

De in artikel 50, § 2, bedoelde wet – namelijk de wet houdende de algemene bepalingen die van toepassing zijn op de begrotingen en de boekhouding van de Gemeenschappen en de Gewes-

¹ Zie ook T. VAN PARIJS en E. CLEMENT, «Een commissie ad hoc van de Kamer van Volksvertegenwoordigers houdt zitting als rechtshof en veroordeelt een openbare rekenplichtige» (*R.W.*, 1993-94, 3-8) en «De aan de rechtsmacht van het Rekenhof onderworpen rekenplichtige» (*R.W.*, 1993-94, 1319-1325).

ten, alsook op de organisatie van de controle door het Rekenhof – bestaat nog niet.

In de memorie van toelichting van het wetsontwerp dat achteraf voornoemde bijzondere financieringswet is geworden, werd gepreciseerd dat «de bepalingen die *thans* van kracht zijn, tot de inwerkingtreding van de genoemde wet (artikel 50, § 2) (en) bij wijze van overgangsbepaling op de Gemeenschappen en Gewesten van toepassing zijn» (Stuk Kamer nr. 635/1-1988/1989, blz. 37). Voorts dient, volgens het Rekenhof, een onderscheid te worden gemaakt tussen het eerste deel («vigerende bepalingen...») en het tweede deel («bepalingen...») van bovengenoemd artikel 71, § 1: «zolang de in artikel 50 bedoelde wet er niet gekomen is, zijn de *bij de goedkeuring van de financieringswet bestaande bepalingen van toepassing, doch alleen voor het Rekenhof. A contrario mag men voor de wetgeving op de Rijkscomptabiliteit niet uitsluiten dat een wijziging toepassing zou vinden voor de Gewesten en de Gemeenschappen*», tot de inwerkingtreding van de wet bedoeld in artikel 50, § 2 (Stuk Senaat nr. 628/2, 1988-1989, blz. 26 en 27; zie ook: Stuk Kamer nr. 868/1 van 21 januari 1993, blz. 4).

De vrees van de Commissie ad hoc wordt nochtans weggenomen door het advies van de Raad van State over het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 29 oktober 1846 op de inrichting van het Rekenhof. Om uitleg gevraagd omtrent de toepassing van de ontworpen wet op de Gemeenschappen en de Gewesten, heeft de gemachtigde ambtenaar namelijk als volgt geantwoord aan de Raad van State (Stuk Senaat nr. 1172/1, blz. 36): «L'exposé des motifs considère que la nouvelle procédure sera applicable aux comptes des Communautés et Régions par l'effet de l'article 71 de la loi de financement du 16 janvier 1989 (...). L'expression *dispositions en vigueur* ne fige pas la situation à la date d'entrée en vigueur de la loi du 16 janvier 1989, faute de préciser à quelle date elles doivent entrer en vigueur. De plus, la procédure devant la Cour des comptes concerne la *comptabilité de l'Etat* plus que l'*organisation de contrôle de la Cour des comptes*, expression qui vise le contrôle administratif des dépenses et des recettes et non la fonction juridictionnelle de la Cour (...). Enfin, les impératifs du droit international, qui l'emporte sur le droit interne, ne sauraient être tenus en échec par le fait que la Belgique tarde à adopter la loi prévue à l'article 50 de la loi du 16 janvier 1989.»² Met deze zienswijze wordt trouwens ingestemd door de Raad van State, die meteen vervolgt: «Deze argumentering wordt aangevuld met de overweging dat de rechtsprekende taak van het Rekenhof, vastgelegd in artikel 116 van de Grondwet, alleen door de nationale wetgever kan worden uitgewerkt, zoals overigens het geval is met iedere andere rechtsprekende overheid. – Uit het ontwerp behoort duidelijk te blijken dat het eveneens toepasselijk is op de rekenplichtigen van de Gemeenschappen en Gewesten, alsook op die van een aantal rechtspersonen die eronder ressorteren.»

Voorts worden door de Raad van State evenwel nog andere vragen opgeworpen i.v.m. het wetsontwerp van 17 augustus 1994 (Stuk Senaat nr. 1172/1). Aldus wijst de Raad er bijvoor-

beeld op dat het na de voorgenomen hervorming aan het Rekenhof niet meer zal toekomen de aansprakelijkheid van de openbare rekenplichtige ambtshalve te beoordelen. Immers, artikel 3 van het wetsontwerp bepaalt: «(...) Indien de (door het Rekenhof) afgesloten rekening een tekort vertoont, is het de minister (...) die beslist of de rekenplichtige voor het Rekenhof moet worden gedagvaard met het oog op de terugbetaling van het tekort (...). «Volgens de Raad van State «is het aan de wetgever te oordelen of een zodanige beperking verenigbaar is met voornoemd artikel 116 van de Grondwet» (thans art. 180).

Artikel 13, laatste lid, van de wet van 29 oktober 1846 (dat in het wetsontwerp art. 13bis, derde lid, wordt) – «Indien het Hof van Cassatie een arrest van het Rekenhof verbreekt, wordt de zaak verwezen naar een Commissie ad hoc, samengesteld uit leden van de Kamer van volksvertegenwoordigers (...)» – wordt niet gewijzigd door het wetsontwerp van 17 augustus 1994. Na de commissie ad hoc zelf (Stuk Kamer nr. 868/2 van 4 maart 1993, blz. 5), stelt nu echter ook de Raad van State de vraag of de Commissie ad hoc kan worden beschouwd als een onafhankelijk rechtsprekend orgaan.

Op de vraag van de Raad van State heeft de gemachtigde ambtenaar het volgende antwoord verstrekt:

«La Cour européenne des Droits de l'Homme considère que l'indépendance du tribunal doit exister non seulement à l'égard de l'exécutif mais aussi à l'égard du parlement (déc. des 16 juillet 1962 et 18 décembre 1980 citées par le Rép. Prat. de droit belge compl. tome VII verbo convention eur. des D.H. n° 538).

On ne peut toutefois en déduire que la commission ad hoc ne serait pas un tribunal indépendant au sens de l'article 6 de la Convention. L'indépendance résulte essentiellement de l'impossibilité d'adresser aux membres de la juridiction des injonctions ou des recommandations (Rép. Prat. verbo cité n° 539).

La Chambre dispose de cette possibilité à l'égard de la commission ad hoc.

S'il arrivait que la Chambre modifie la composition de la commission parce que les travaux de celle-ci ne le satisfont pas pour des motifs politiques, on pourrait alors considérer qu'en l'espèce elle manque d'indépendance. Mais ce risque ne suffit pas pour décider, a priori, de façon générale, que la commission ad hoc est dépourvue de l'indépendance requise.

Il ne paraît pas davantage y avoir de problèmes sur le plan de l'impartialité puisque la Commission européenne des Droits de l'Homme a décidé que *(de) la seule circonstance qu'une juridiction serait composée de magistrats désignés selon des affinités politiques, on ne saurait déduire un manque d'impartialité dans leur chef, pourvu que les affinités politiques soient diversifiées et que les magistrats n'aient pas été choisis en fonction des positions qu'ils avaient déclaré accepter* (déc. du 18 décembre 1980 citée par le Rép. Prat. verbo cité n° 544).

La pratique suivie en Belgique consiste en effet à ce que toutes les tendances politiques soient présentées dans la commission ad hoc» (blz. 35).

Die argumentering is volgens de Raad van State hoege-naamd niet overtuigend:

«De gemachtigde ambtenaar geeft immers toe dat de Kamer injuncties of aanbevelingen kan richten aan de leden van de commissie ad hoc; zulks sluit uit dat de commissie onafhankelijk en onpartijdig zou zijn.

² De door de Raad van State verstrekte adviezen zijn in principe steeds tweetalig, doch zulks belet niet dat zij herhaaldelijk nog een-talige (Frans) door de gemachtigden van de Regering verstrekte uitleg bevatten. Zie bijvoorbeeld ook het «ontwerp van bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 16 januari 1989 (...)» van 1 oktober 1991, Stuk Kamer nr. 1767/1.

Het tweede argument, dat betrekking heeft op de voor het leven benoemde magistraat, blijkt niet te gelden voor de leden van de commissie ad hoc.

Ten slotte zou een argument niet kunnen worden gehaald uit de omstandigheid dat het Europees Hof voor de rechten van de mens geen bezwaar heeft gemaakt in verband met de bemoeiingen van de commissie ad hoc; het Europees Hof heeft zich echter niet hoeven uit te spreken over dat vraagstuk, dat niets van doen had met het geschil dat het moest beslechten.

Op grond van de aangehaalde argumenten blijkt het onafhankelijke en onpartijdige karakter van de commissie ad hoc niet vast te staan» (blz. 35).

Bij dit alles mag de wetgever thans zeker niet uit het oog verliezen dat in 1991 (bovengenoemd wetsvoorstel, Stuk Kamer nr. 1369/1) reeds werd voorgesteld uitdrukkelijk bij wet te bepalen dat de commissie ad hoc wordt samengesteld volgens de regel van de evenredige vertegenwoordiging van de erkende politieke fracties. Een voorstel tot wijziging van het Reglement van de Kamer van dezelfde auteur – de heer Bourgeois – (Stuk nr. 1640/1 van 4 juni 1991), dat trouwens dient te worden gelezen in samenhang met voornoemd wetsvoorstel, bepaalde daarenboven uitdrukkelijk dat «de commissie ad hoc uitspraak doet zonder deze voor te leggen aan de plenaire vergadering».

De door het Rekenhof en door de commissie ad hoc te gebruiken taal is die van de gedaagde. Zulks werd ook nog beklemtoond in een voorbereidende toelichting van de commissie ad hoc van 29 augustus 1985: «Conform artikel 13, laatste lid, van de wet van 29 oktober 1846, dient de commissie ad hoc uitspraak te doen met inachtneming van de vormen bepaald voor het Rekenhof. (...) de door de commissie (...) te gebruiken taal is deze waarin het verhaal werd ingeleid» (Stuk Kamer nr. 1353/1, blz. 2). De commissies ad hoc die in 1946-1948, 1957, 1986 en 1989 uitspraak deden, bestonden telkens uit negen leden. En, bij samenstelling volgens de regel van de evenredige vertegenwoordiging van de erkende politieke fracties, zitten in deze commissie uiteraard zowel Frans- als Nederlandstalige leden (Stuk Kamer nr. 868/1 van 21 januari 1993, blz. 3). Een van de overwegingen van de commissie ad hoc over het recht van verdediging als algemeen rechtsbeginsel, in zijn arrest van 3 maart 1993 inzake de Vlaamse Gemeenschap tegen mevr. F., luidt dan ook als volgt:

«Overwegende ten slotte dat de partijen billijk moeten worden gehoord en dat, met het oog daarop, door de commissie ad hoc eveneens werd beslist dat de debatten simultaan worden vertaald en dat van de procedurestukken een gelijkkluidende vertaling wordt verstrekt» (Stuk Kamer, nr. 868/2, blz. 10).

Artikel 5 van het wetsontwerp van 17 augustus 1994 (Stuk Senaat nr. 1172/1) voert nieuwe procedureregels in met betrekking tot de beoordeling van de rekenplichtigen door het Rekenhof en regelt inzonderheid de kwestie van het gebruik der talen voor het Rekenhof:

«Met toepassing van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, vindt de dagvaarding plaats voor de Nederlandse of de Franse kamer naargelang van de taal die de dienst waaronder de rekenplichtige (of de ordonnateur) ressorteert, gebruikt in de binnendiensten. Indien de gedaagde deel uitmaakt van een dienst die meer dan één taal moet gebruiken in zijn interne diensten, gebeurt de dagvaarding, naargelang van het taalstelsel van de rekenplichtige (of de ordonnateur).

Indien de rekenplichtige (of de ordonnateur) deel uitmaakt van een dienst van de Duitstalige Gemeenschap of van een in-

stelling van openbaar nut die daarvan afhangt, gebeurt de dagvaarding voor de Nederlandse of de Franse kamer. De rekenplichtige (of de ordonnateur) hebben het recht zich op kosten van de Schatkist te laten bijstaan door een tolk. Ze kunnen er evenwel om verzoeken door de andere kamer te worden geoordeeld. Die exceptie moet worden opgeworpen voor elke verdediging ten gronde en voor iedere andere exceptie.»

In de memorie van toelichting van hetzelfde wetsontwerp (blz. 19) wordt daarenboven beklemtoond dat, aangezien *de commissie ad hoc* moet oordelen volgens de vormen die voor het Rekenhof zijn vastgesteld, deze commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers «uitsluitend mag bestaan uit leden die de taal van de procedure kennen (overeenkomstig de taalgroep waartoe ze behoren)» (sic). Aldus suggereert de Regering aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers om, nadat het onderhavige wetsontwerp wet is geworden, meteen in zijn reglement te bepalen dat «wanneer een arrest van het Rekenhof wordt verbroken door het Hof van Cassatie, de zaak wordt verwezen naar een commissie ad hoc die uitsluitend bestaat uit volksvertegenwoordigers die de taal (Nederlands of Frans) van de procedure kennen, overeenkomstig de taalgroep waartoe ze behoren». Datzelfde reglement dient dan tevens aan Duitstalige rekenplichtigen (en ordonnateurs) het recht te verlenen om zich op kosten van het Rijk te laten bijstaan door een tolk voor de Nederlandse of Franse commissie ad hoc.

Is het niet verwonderlijk dat de wet voorziet in de oprichting van een commissie ad hoc samengesteld uit leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en haar opdracht en bevoegdheden regelt, doch de samenstelling ervan voorts overlaat aan het reglement van de Kamer? Is het niet zinvol dat diezelfde wet ook uitdrukkelijk voorziet in een Nederlandse en Franse commissie ad hoc?

Deze vragen zullen nu allereerst door de Senaat moeten worden beantwoord. Een verzoek om dit reeds in 1991 aangekondigde wetsontwerp in te dienen bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd immers niet ingewilligd door de Regering.

Hoofddoel van het wetsontwerp van 17 augustus 1994 is ongetwijfeld de jurisdictionele opdracht van het Rekenhof (en van de commissie ad hoc) in overeenstemming te brengen met de elementaire beginselen van de rechten van de verdediging zoals o.m. vastgelegd in het EVRM. Bij de uitoefening van deze jurisdictionele opdracht mag de billijke behandeling van de rekenplichtige evenwel niet gebeuren ten nadele van de billijkheid ten opzichte van de Staatskas, die ter dezer zake geen andere garantie heeft dan de aansprakelijkheid van haar rekenplichtigen – een waarborg die dermate belangrijk werd geacht dat de Grondwet het toezicht erover aan het Rekenhof heeft toevertrouwd (Stuk Kamer nr. 1271/1 van 23 december 1993, blz. 11).

27 januari 1995

T. VAN PARIJS
Volksvertegenwoordiger

E. CLEMENT
Eerste directieraad bij de Kamer
van Volksvertegenwoordigers

ONGRONDWETTIGE VERDRAGEN: DE RECHTSPRAAK VAN HET ARBITRAGEHOF GEPLAATST IN EEN MONISTISCH TIJDSPERSPECTIEF

I. De rechtspraak van het Arbitragehof

1. Enkele recente arresten van het Arbitragehof hebben opnieuw de discussie op gang gebracht over de verhouding tussen wet, Grondwet en internationaal recht. ¹ Het Arbitragehof heeft met die arresten zijn bevoegdheid bevestigd om wetten, decreten en ordonnances waarbij instemming wordt gegeven met een verdrag, te toetsen aan de bepalingen waaraan het vermag te toetsen (de bevoegdheidsverdelende regels tussen Staat, gemeenschappen en gewesten en de artikelen 10, 11 en 24 Gw.), ook bij wijze van prejudiciële beslissing. De toetsing kan zich bij die gelegenheid, via de instemmingsakte, uitstreken tot de inhoud van het verdrag zelf.

2. Voor de context, de rechtsregels en de relevante rechtspraak van de verschillende rechtscolleges wordt volstaan met een verwijzing naar de desbetreffende rechtsleer. ² De problematiek kan als volgt worden samengevat:

a. De bevoegdheid van het Arbitragehof op zich om instemmingsakten aan een toetsing te onderwerpen, is onbetwist. Ze wordt door de bijzondere wet op het Arbitragehof zelf bevestigd in artikel 3, § 2. Punten van discussie zijn echter, in de eerste plaats, of het Arbitragehof die bevoegdheid ook kan uitoefenen op een prejudiciële beroep en, in de tweede plaats, of deze toetsing verder kan gaan dan het onderzoek naar de extrinsieke grondwettigheid van het verdrag, die slechts betrekking heeft op de bevoegdheid van de betrokken regelgever om aan het verdrag zijn instemming te geven.

b. De mogelijkheid om op een prejudiciële vraag tot toetsing over te gaan van een instemmingsakte, is niet evident. ³ Artikel 3, § 2 van de bijzondere wet op het Arbitragehof bepaalt immers een bijzondere termijn van zestig dagen voor een vernietigingsberoep, om een snelle ratificatie van het

verdrag mogelijk te maken zonder gevaar voor een latere vernietiging van de instemmingsakte. ⁴ Het Arbitragehof wijst er echter op dat artikel 26 van de bijzondere wet op het Arbitragehof de instemmingsakte niet uitsluit. ⁵

c. De mogelijkheid om de extrinsieke grondwettigheid van het van kracht zijnde verdrag te toetsen wordt evenmin bekritiseerd. Hierbij wordt verwezen naar artikel 46 van het Verdrag van Wenen inzake het Verdragenrecht: het Arbitragehof kan in overeenstemming daarmee oordelen of de instemmingsakte de regels van fundamenteel belang eerbiedigt die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de respectieve bevoegdheid van de Staat, de gemeenschappen en de gewesten tot het sluiten van verdragen. ⁶ Het probleem concentreert zich voornamelijk op de bevoegdheid van het Arbitragehof om, door een toetsing van de instemmingsakte aan de artikelen 10, 11 en 24 van de Grondwet, de inhoud van het verdrag zelf te beoordelen.

3. In deze bijdrage wordt slechts ingegaan op een gemeenschappelijke vooronderstelling die in de diverse besprekingen naar voren komt. Hierin wordt de bevoegdheid van het Arbitragehof om, via de instemmingsakte, de inhoud van verdragen aan grondwetsbepalingen te toetsen, opgevat als een uiting van een dualistisch geïnspireerde primauteit van de Grondwet op het internationale recht. ⁷ Deze stelling

⁴ *Gedr.St., Senaat*, 1980-81, nr. 704/1, 4 en 38, en 1981-82, nr. 246/1, 6, en 246/2, 40, 52 en 105; *Gedr.St., Kamer*, 1982-83, nr. 647/4, 21. Zie VELAERS, J., *Van Arbitragehof tot grondwettelijk hof*, Antwerpen, Maklu, 1990, 286.

⁵ Zie arresten nr. 26/91, overw. B.2 en nr. 12/94, overw. B.3. Het Arbitragehof wijst er tevens op dat een prejudiciële beslissing niet *erga omnes* geldt en de rechtsregel die er het onderwerp van is, evenmin uit de Belgische rechtsorde doet verdwijnen. De gevolgen hebben echter een ruimere draagwijdte, nu in elk geschil de niet-toepassing van het verdrag kan worden opgeworpen, wanneer het ontbreken van een vereiste, wettige instemmingsakte de interne toepassing ervan verhindert (zie LEJEUNE, Y. en BROUWERS, Ph., *l.c.*, 672, en VAN NIEUWENHOVE, J., *l.c.*, 451 e.v.). Overigens wordt de instemmingsakte evenmin uitdrukkelijk uitgesloten door artikel 4 van de bijzondere wet op het Arbitragehof, dat in de mogelijkheid van een beroep tot vernietiging opnieuw voorziet na een verklaring van ongrondwettigheid bij wijze van prejudiciële beslissing. Artikel 4 spreekt echter over een «nieuwe termijn van zes maanden», zodat kan worden aangenomen dat enkel verwezen wordt naar de beroepen waarvoor oorspronkelijk reeds een termijn van zes maanden openstond en dus met uitsluiting van de instemmingsakten.

⁶ VELU, J., *o.c.*, 147: de auteur aanvaardt dit in dit geval zelfs bij wijze van prejudiciële beslissing.

⁷ Volgens LEJEUNE, Y. en BROUWERS, Ph., *l.c.*, 674, wordt uitgegaan van het beginsel dat, in de interne orde, het verdrag de Grondwet dient te respecteren. Ook VAN NIEUWENHOVE, J., *l.c.*, 450, meent dat het «in de praktijk betekent dat aan verdragen met rechtstreekse

¹ Arbitragehof, nr. 26/91, 16 oktober 1991, *B.S.*, 23 november 1991, nr. 12/94, 3 februari 1994, *B.S.*, 11 maart 1994 en nr. 33/94, 26 april 1994, *B.S.*, 22 juni 1994. Hierover LEJEUNE, Y. en BROUWERS, Ph., «La Cour d'arbitrage face au contrôle de la constitutionnalité des traités», *J.T.*, 1992, 671-676; NAOME, C., «Les relations entre le droit international et le droit interne belge après l'arrêt de la Cour d'arbitrage du 16 octobre 1991», *R.D.I.C.*, 1994, 24-56; VAN NIEUWENHOVE, J., «Over internationale verdragen, samenwerkingsakkoorden en 'etablissement'. Enkele kanttekeningen bij de arresten 12/94, 17/94 en 33/94 van het Arbitragehof», *R.W.*, 1994-95, 449-457; VELU, J., «Toetsing van de grondwettigheid en toetsing van de verenigbaarheid met verdragen», Brussel, *Belgisch Staatsblad*, 1992, 186 pp., waarvan een verkorte versie is verschenen in *R.W.*, 1992-93, 481-516. Vgl. Arbitragehof, nr. 76/94, 18 oktober 1994, *B.S.*, 8 november 1994.

² Zie noot 1.

³ VAN NIEUWENHOVE, J., *l.c.*, 451.

verdient enige nuancering. De rechtspraak van het Arbitragehof kan alsnog in een monistisch perspectief worden geplaatst. In dat perspectief wordt vervolgens de vraag gesteld naar de plaats van het supranationale recht in de verhouding tussen interne en internationale rechtsorde.

II. De verhouding interne/internationale rechtsorde: een monistische interpretatie van de rechtsstaat

4. Een rechtsstaat wordt in het algemeen gedefinieerd als een aan het recht onderworpen staat. Wanneer deze rechtsstaat de overheidsmacht wil onderwerpen aan het recht, dient hij vast te stellen wat onder «recht» wordt verstaan, met andere woorden, welke de precieze grenzen zijn die aan de overheidsmacht worden gesteld. Dat de overheid zelf een belangrijke rol speelt bij het bepalen van het recht, kan moeilijk worden vermeden.⁸ Men dient echter te voorkomen dat één overheidsmacht zo'n overheersende rol speelt dat het recht samenvalt met deze overheidsmacht. Hierbij spelen wet, Grondwet en internationaal recht een voorname rol.⁹

5. Het positieve recht wordt bepaald door de overheid zelf: de wetgever, de regering en het bestuur als regelgevend machten, de rechter bij conflictoplossing en interpretatie van het recht. De inhoud van dit recht kan echter maar worden ingevuld binnen de grenzen van de Grondwet, die niet alleen bevoegdheden toewijst, maar ook de voornaamste inhoud van dit recht bepaalt.

Bij de toewijzing van bevoegdheden kan de Grondwet een pluraliteit van rechtsbronnen mogelijk maken.¹⁰ In dat geval wordt de vorming van het recht niet voorbehouden aan de wil van één overheidsmacht, bijvoorbeeld de wetgever, maar aan verschillende instanties: wetgever, regering, bestuur, rechter, deelstaten, supranationale instanties, en, in de eerste plaats maar binnen het kader van dwingend recht en openbare orde, de rechtssubjecten zelf. De overheidsmacht wordt beperkt door een spreiding van de *rechtsvormende* functie, die voor elke rechtsvormende instantie gebeurt binnen het kader van het hoger recht en de haar toegestane be-

werking een lagere rangorde wordt toegekend dan aan de Grondwet en de bevoegdheidsverdelende regels». NAOME, C., *l.c.*, 25 en 52 e.v., en VELU, J., *o.c.*, 147 e.v., zien daarom in de arresten van het Arbitragehof een dualistische opvatting geformuleerd.

⁸ CARRÉ DE MALBERG, R., *Contribution à la théorie générale de l'Etat*, Parijs, Sirey, 1969, herdruk, I, 236 e.v.

⁹ Samen met algemene rechtsbeginselen: VAN ORSHOVEN, P., «Non scripta sed nata lex», *R.W.*, 1989-90, 1380 en in *Algemene rechtsbeginselen*, VAN HOECKE, M., (red.), Antwerpen, Kluwer, 1991, 74. Anders: KRINGS, E., «Enkele beschouwingen betreffende rechtsstaat, scheiding der machten en rechterlijke macht», *R.W.*, 1989-90, 172.

¹⁰ BRUNNER, A., *Rechtsstaat tegen Totalstaat*, Zürich, Polygraphischer Verlag, 1948, 286 pp., heeft het hiërarchieprincipe als logische grondslag voor de totalitaire staat, en het principe van de pluraliteit van de laatste beslissingsinstanties als logische grondslag voor de rechtsstaat uitgebouwd. Het is ook volgens dit schema dat de verwerping van het soevereiniteitsbegrip als één, ultieme, ondeelbare en onbeperkte beslissingsmacht dient te worden begrepen (zie LE ROY, M., «Requiem pour la souveraineté, anachronisme pernicleux», in *Présence du droit public et des droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 1992, I, 91-106, en VAN DUN, F., «De rechtsstaatsgedachte in de Europese rechtsfilosofische traditie», in *Recht en Macht*, STORME, M., (red.), Brussel, Paleis der Academieën, 1990, 25 en 32).

voegdheid. Bij de bepaling van de *inhoud* van het recht, beperkt de Grondwet zich voornamelijk tot de neerlegging van principes, doeleinden en waarden waarnaar de positieve rechtsvorming dient te worden georiënteerd.

6. Het recht wordt ook bepaald door supranationale instellingen aan wier rechtsmacht de staat zich heeft onderworpen.¹¹ De Grondwet laat initieel de erkenning toe van deze instanties als rechtstreekse rechtsbron.¹² Door de toetreding tot een internationale orde, wordt, in een monistisch georiënteerd systeem,¹³ de interne orde uitgebreid tot een groter geheel. De principes waarop deze internationale orde is gebouwd, en het rechtstreeks werkend recht dat in deze orde geldt, gaan deel uitmaken van de interne rechtsorde.

7. Opdat de toetredende staat in overeenstemming met de Grondwet en de grondwettelijke beginselen kan handelen, dienen die principes echter op het ogenblik van de toetreding in overeenstemming te zijn met de principes die de interne orde dragen.¹⁴ Hierop baseert het Arbitragehof zijn bevoegdheid om verdragen, via de instemmingsakte, te toetsen aan de Grondwet.¹⁵ Wanneer de interne orde op rechtmatige wijze tot de internationale orde is uitgebreid, heeft internationaal recht met interne werking de voorrang boven intern recht, inclusief de Grondwet. Internationale gerechten en supranationale instanties kunnen de internationaalrechtelijke principes, die nu ook de interne rechtsorde funderen, verder uitwerken en ontwikkelen, met voorrang boven nationale instanties.¹⁶

¹¹ KRINGS, E., *l.c.*, 170.

¹² Uitdrukkelijk in artikel 34 Gw.

¹³ Zie VELU, J., *o.c.*, 162 e.v.

¹⁴ VELU, J., *o.c.*, 135 e.v. De controle hierop geschiedt preventief reeds door het parlement of de raad zelf. Hiervoor beschikken zij over de adviserende bevoegdheid van de Raad van State, afdeling wetgeving, die zelf ook steeds de grondwettigheid heeft nagegaan van de internationale verdragen die ter instemming voorlagen (LEJEUNE, Y. en BROUWERS, Ph., *l.c.*, 673 en noot 28, en VELU, J., *o.c.*, 140).

¹⁵ Zie arrest nr. 12/94, overw. B.4: de grondwetgever, die verbiedt dat de wetgever interne wettelijke normen aanneemt die in strijd zijn met de in artikel 142 van de Grondwet bedoelde normen, kan niet geacht worden die wetgever toe te staan dat onrechtstreeks te doen, via de instemming, met een internationaal verdrag. Anderzijds verleent geen enkele norm van het internationaal recht – dat door de Staten in het leven is geroepen –, zelfs niet artikel 27 van het Verdrag van Wenen van 1969 inzake het Verdragsrecht, de Staten de bevoegdheid om verdragen te sluiten die in strijd zijn met hun respectieve Grondwet.

¹⁶ Wat niet belet dat principes die gelden in een internationale orde, worden beïnvloed door de uitwerking ervan in de nationale ordes. Zo leidt bijvoorbeeld het Europees Hof van Justitie algemene rechtsbeginselen af uit het recht van de lidstaten (zie AKEHURST, M., «The application of general principles of law by the Court of Justice of the European Communities», *Byil*, 1981, 30 e.v.; KAPTEYN, P.J.G. en VERLOREN VAN THEMATA, P., *Inleiding tot het recht van de Europese Gemeenschappen*, Deventer, Kluwer, 1987, 4e druk, 115; KOOPMANS, T., «Rechtsbeginselen in het Europees Gemeenschapsrecht», *A.A.*, 1991, 212 e.v.; SCHERMERS, H.G. en WAELBROECK, D., *Judicial protection in the European Communities*, Deventer, Kluwer, 1987, 25 e.v., en USHER, J., «The influence of national concepts on decisions of the European Court», *E.L.R.*, 1976, 359-374). Vergelijk in het volkenrecht ook art. 38c Statuut Internationaal Hof van Justitie.

III. De rechtspraak van het Arbitragehof geplaatst in een monistische opvatting van de rechtsstaat

8. De bevoegdheid van het Arbitragehof tot onrechtstreekse toetsing van verdragen aan de Grondwet dient in dit perspectief te worden beschouwd. Het Arbitragehof controleert of de Grondwet initieel de toetreding tot de internationale rechtsorde toelaat.¹⁷ Is deze toetreding op grondwettige wijze gebeurd, dan primeren de principes en het rechtstreeks werkend recht op de interne grondwettelijke beginselen en het interne recht, inclusief de Grondwet.¹⁸

9. In dit tijdsperspectief is de rechtspraak van het Arbitragehof niet strijdig met een monistische opvatting.¹⁹

Ook als de toetsing gebeurt bij wijze van prejudiciële beslissing, wordt slechts geoordeeld over de grondwettigheid van de initiële toetreding. Dat aan het verdrag op die wijze zijn interne toepasselijkheid eventueel kan worden ontnomen,²⁰ berust niet op een vermeende onderschikking van het internationale recht aan de Grondwet, maar op de initiële ongrondwettigheid van de toetreding tot een internationale orde op een ogenblik dat de interne orde daarvan nog géén deel uitmaakt. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het dualistisch geïnspireerde Duitse Bundesverfassungsgericht, dat een blijvende controle uitoefent op de toepassing en de interpretatie van het Europees recht door de supranationale organen,²¹ kan het Arbitragehof dus niet, via de toetsing van de instemmingsakte aan de Grondwet, oordelen over het verdrag zoals dit nadien verder is ontwikkeld en

geïnterpreteerd door internationale gerechten of supranationale organen.²² De grens tussen «Rechtsfortbildung» en «Vertragsweiterung»²³ wordt derhalve niet door het Arbitragehof getrokken – ook niet wanneer het op latere tijdstippen uitspraak doet bij wijze van prejudiciële beslissing – maar uitsluitend beoordeeld door de bevoegde internationale of supranationale instantie.

10. Omgekeerd geldt dat, wanneer de interne rechtsorde op rechtmatige wijze deel is gaan uitmaken van een internationale rechtsorde, het Arbitragehof bij de toetsing van de hem voorgelegde normen aan de bevoegdheidsverdelende bepalingen en aan de artikelen 10, 11 en 24 Gw., deze laatste bepalingen wél dient te interpreteren aan de hand van het internationale recht zoals dat zich op dat ogenblik verder heeft ontwikkeld.²⁴ Dit verklaart de schijnbare paradox dat verdragen tegelijk voorwerp van toetsing én toetsingsmaatstaf kunnen zijn.²⁵

IV. Gevolgtrekkingen, in het bijzonder wat de verhouding betreft tussen interne orde en supranationale orde

11. In het hiervoor uiteengezette monistische schema wordt de Grondwet, geïnterpreteerd in het kader van de reeds bestaande internationale orde, als uitgangspunt genomen, maar niet als eindpunt of blijvend referentiepunt.²⁶ In dit schema kan het Arbitragehof, zoals het zich tot nu toe heeft uitgesproken over de verhouding tussen intern en internationaal recht, nog worden ingepast. Het Hof zal zich dan wel aan deze twee grenzen moeten houden. In de eerste plaats kan het, in de mate waarin het internationaal recht als toetsingsnorm wordt genomen, slechts het verdrag onderzoeken waarop de instemmingsakte betrekking heeft en op het moment van die instemming, zodat latere ontwikkelingen via internationale of supranationale rechtspraak of supranationale regelgeving, niet bij het onderzoek kunnen worden betrokken. In de tweede plaats dienen de bepalingen waaraan wordt getoetst, te worden geïnterpreteerd aan de hand van de inter- en supranationale rechtsorde waartoe de interne rechtsorde is uitgebreid, ook wanneer deze inter- of supranationale rechtsorde door latere ontwikkelingen de grondwettelijke beginselen eventueel heeft gewijzigd. Bij dit

¹⁷ VELU, J., o.c., 141 e.v.

¹⁸ Zo dienen bv. nieuwe grondwettelijke bepalingen te worden geformuleerd in overeenstemming met het België bindend internationaal recht. (RIMANQUE, K., *De regel is niet steeds recht*, Antwerpen, Kluwer, 1990, 46).

¹⁹ Een dualistische interpretatie werd hieraan gegeven door NAOME en VELU; zie supra noot 7.

²⁰ Over de voorwaarden van interne toepasselijkheid van internationale verdragen, RIMANQUE, K., o.c., Antwerpen, 21 e.v., i.h.b. 24: het verdrag moet de instemming hebben verkregen van de bevoegde parlementaire instelling(en), indien deze instemming door het geldende staatsrecht is vereist. Artikel 167 legt deze instemming voortaan op voor alle verdragen; zie ook *Gedr.St., Senaat, B.Z.*, 1991-92, nr. 100-16/2, 8 e.v., en CRAENEN, G., «België en het buitenland. De nieuwe regeling van de buitenlandse betrekkingen», in *Het federale België na de vierde staatshervorming*, ALEN, A. en SUETENS, L.P. (red.), Brugge, Die Keure, 69. Bij gemengde verdragen zou, volgens een interpretatie die het dichtst aansluit bij de nieuwe situatie na de vierde staatshervorming, de interne toepasselijkheid behouden blijven voor de bepalingen die betrekking hebben op de (federale, gemeenschaps- of gewest-), aangelegenheden waarvoor een instemmingsakte behouden bleef (VAN NIEUWENHOVE, J., l.c., 452).

²¹ Zie VELU, J., o.c., 153 i.v.m. het arrest Solange II van 22 oktober 1986, *BVerfGE*, 73, 339, *EuGRZ*, 1987, 10, en *JZ*, 1987, 236. Zie nadien het Maastricht-arrest van 12 oktober 1993, gepubliceerd in *EuGRZ*, 1993, 429, en *JZ*, 1993, 1100; zie de commentaren van o.m. DE LANGE, R., «Het Bundesverfassungsgericht over het Verdrag van Maastricht: een nieuwe Solange?», *S.E.W.*, 1994, 418-435; GÖTZ, V., «Das Maastricht-Urteil des Bundesverfassungsgerichts», *JZ*, 1993, 1081-1086; HANF, D., «Le jugement de la Cour Constitutionnelle fédérale allemande sur la constitutionnalité du traité de Maastricht», *RTDeur.*, 1994, 391-432; HEINTZEN, M., «Die Herrschaft über die Europäischen Gemeinschaftsverträge», *A.Ö.R.*, 1994, 577 e.v., en IPSEN, H.P., «Zehn Glossen zum Maastricht-Urteil», *Europarecht*, 1994, 1-21.

²² Deze mogelijkheid werd voorgesteld door NAOME, C., l.c., 55, echter vanuit de stelling dat door het Arbitragehof van een dualistische leer wordt uitgegaan.

²³ GÖTZ, V., l.c., 1084. Zie de geciteerde rechtspraak van het Bundesverfassungsgericht, dat zich de bevoegdheid voorbehoudt om na te gaan of de verdere ontwikkelingen van het internationaal recht voorzienbaar waren binnen de perken van de bij de instemmingswet gegeven «machting».

²⁴ Hierover RIMANQUE, K., o.c., 83; VELAERS, J., o.c., 252 e.v., en 260 e.v., en VELU, J., o.c., 75 e.v. en 96 e.v.

²⁵ VAN NIEUWENHOVE, J., l.c., 450 e.v.

²⁶ Dit kan worden gezien als een middenweg tussen de twee standpunten die in een eerder debat over deze problematiek aan de orde kwamen, zoals samengevat door DE MEYER, J., *Staatsrecht*, Leuven, Boekhandel L. Wouters, 1972, 8e uitgave, 316 e.v. Enerzijds wordt afgestapt van het klassieke concept van de soevereine staat, waarbij de grondwet als referentienorm begin- en eindpunt is; anderzijds echter wordt de grondwettigheidsvraag ten aanzien van de inhoud van een internationale overeenkomst, binnen de hier aangegeven begrenzingen, niet zonder meer terzijde geschoven (vgl. *ibid.*, 318).

onderzoek komt de vraag aan de orde naar de hiërarchische verhouding tussen de verschillende inter- en supranationale rechtsinstrumenten.²⁷

12. De draagwijdte van de bevoegdheid van het Arbitragehof om internationale verdragen te toetsen wordt hierdoor vrij beperkt. Niettemin dringen zich ook in dit schema twee vragen op.

13. In de eerste plaats blijft de vraag naar de *opportuniteit* van een toetsing via een prejudiciële procedure behouden. Een prejudiciële beslissing kan worden uitgesproken lang nadat de Belgische Staat is toetgetreden tot een internationale of een supranationale rechtsorde. Zeker wanneer het gaat om een supranationale rechtsorde die zich ontwikkelt tot een steeds verdergaande integratie van de verschillende lidstaten, staat niet alleen de – zwaarwegende – internationale aansprakelijkheid van de Belgische Staat op het spel. Een prejudiciële beslissing van ongrondwettigheid, die refereert aan een situatie van vele jaren terug, komt bovendien achterhaald over wanneer de staatsrechtelijke instellingen, hun werking en principes, evenals de politieke en maatschappelijke mentaliteit, reeds lang op deze ruimere orde zijn georiënteerd.

De bal ligt wat dat betreft nochtans bij de wetgever, die de consequenties dient in te zien van de bevoegdheid die hij het Arbitragehof heeft gelaten. Het is dan aan de wetgever om de bijzondere wet op het Arbitragehof aan te passen, en het Hof de bevoegdheid te ontnemen om nog uitspraak te doen over de grondwettigheid van een instemmingsakte bij wijze van prejudiciële beslissing.

14. Een tweede vraag betreft de supranationale orde in het bijzonder. Het schema is vooral voor deze orde relevant, omdat een supranationale orde zich op veel verder reikende en intensere wijze ontwikkelt dan een louter volkenrechtelijke orde. Niettemin kan, ook vanuit dit schema, de vraag worden gesteld of een supranationale orde überhaupt kan worden vergeleken met een internationale rechtsorde.²⁸ De Grondwet zou dan, zelfs als *beginpunt* in de zin van dit schema, niet relevant zijn, nu de toetreding tot de supranationale orde niet louter een *uitbreiding* zou zijn van de interne orde tot de supranationale, maar de vestiging van een volledig *nieuwe* orde, waarin de instrumenten van de oude orde geen relevantie meer hebben voor de legitimiteit van de nieuwe.²⁹

15. Via artikel 34 Gw. (het oude artikel 25bis) zou, indien dit nodig wordt geacht, echter ook die theorie binnen het uiteengezette schema kunnen worden geplaatst.

16. Niets weerhoudt de grondwetgever om in de Grondwet zelf de verhouding te bepalen tussen intern en internationaal recht. De Grondwet zou dan eventueel, ook reeds wat betreft de toetreding zelf tot een ruimere orde – een internationale orde in het algemeen dan wel beperkt tot een supranationale orde –, zichzelf buiten spel kunnen zetten.

Met een dergelijke bepaling zou een grondwettelijk beginsel in het leven worden geroepen dat aansluit bij de door De Meyer verdedigde leer.³⁰ Een terugtrekking achteraf is in dat geval ook internrechtelijk niet meer mogelijk. De reeds tot stand gekomen internationale/supranationale verhoudingen die rechtmatig tot stand zijn gekomen, volgens de hier verdedigde monistische leer, blijven immers de voorrang hebben boven de interne rechtsorde, inclusief de Grondwet.

Dit geldt ook wanneer dergelijke verhoudingen tot stand zijn gekomen voor deze grondwettelijke bepaling, maar wanneer de gelding ervan niet is ontnomen op het ogenblik van de grondwetswijziging. Wanneer de Grondwet zichzelf inhoudelijk buiten spel zet zodra het gaat om een hogere (internationale of supranationale) rechtsorde, roept het een grondwettelijk beginsel in het leven dat van toepassing is op alle bestaande en toekomstige verhoudingen. Vanaf dat ogenblik is de interne orde blijvend gevat in de hogere rechtsorde. Wanneer het gaat om een supranationale orde, is zelfs de eenzijdige terugtrekking uit deze orde niet meer mogelijk, tenzij in deze mogelijkheid uitdrukkelijk door deze orde zelf zou worden voorzien.³¹

17. Toegepast op de Europese Unie, wordt in deze redering de vraag toegespitst op de mate waarin artikel 34 Gw. in deze zin kan worden geïnterpreteerd.³² Ook een grondwetswijziging na de inwerkingtreding van de supranationale orde, zou deze orde dan terugwerkend legitimeren.

Besluit

18. Het Arbitragehof is tot dusver zijn bevoegdheden niet te buiten gegaan. Vanuit de rechtsleer werd wel gewaarschuwd voor mogelijke gevolgen wanneer het Arbitragehof

²⁷ Zie ook NAOME, C., *l.c.*, 56.

²⁸ Vgl. DE MEYER, J., *o.c.*, 319.

²⁹ Vgl. H.v.J., zaak 26-62, 5 februari 1963, Van Gend & Loos, *Jur.*, 1963, 1, en H.v.J., zaak 6-64, 15 juli 1964, Costa/Enel, *Jur.*, 1964, 1198, en Cass., 27 mei 1971, A.C., 1971, 959. Vgl. eveneens RIMANQUE, K., *o.c.*, 47. Tot nog toe bestaat slechts één precedent waarbij het Europees recht voor het Arbitragehof werd aangevochten: zie Arbitragehof, nr. 16/94, 18 oktober 1994, B.S., 8 november 1994. Het Hof acht het annulatieberoep tegen de wet van 26 november 1992 houdende instemming met het Verdrag van Maastricht onontvankelijk wegens gebrek aan belang. Het merkt hierbij op dat het belang van een kiezer om de verruiming van de gemeentelijke kies- en verkiesbaarheidsvoorwaarden tot de burgers van de Europese Unie te bekritisieren, zich niet onderscheidt van het belang dat iedere persoon kan hebben om de regels op grond waarvan de Europese integratie tot stand komt, te betwisten. Deze overwegingen maken ook in de toekomst de kans op een ontvankelijke betwisting van de instemmingsakte bij een Europees Unie-verdrag, eerder klein.

³⁰ DE MEYER, J., *o.c.*, 318.

³¹ In die zin, wat de Europese Unie betreft, LEENEN, A.Th. S., *Gemeenschapsrecht en volkenrecht. Een studie naar de draagwijdte van de eigen rechtsorde van de Europese Gemeenschappen*, 's-Gravenhage, T.C.M. Asser Instituut, 1984, 131 e.v.; PETERSMANN, H., *Die Souveränität des Britischen Parlaments in den Europäischen Gemeinschaften*, Baden-Baden, Nomos, 1972, 305, en VON DER GROEBEN, H., THIESING, J. en EHLMANN, C., *Kommentar zum EWG-Vertrag*, Baden-Baden, Nomos, 1991, band 3, 4032, en band 4, 5585 en 5952 e.v. Voor een overzicht van deze en tegengestelde standpunten, LEENEN, A.Th.S., *o.c.*, 131 e.v.

³² Vgl. DE MEYER, J., *o.c.*, 319; NAOME, C., *l.c.*, 54, en RIMANQUE, K., *o.c.*, 47, waaruit verschillende standpunten over deze vraag zouden kunnen worden afgeleid. In de rechtsleer werd erop gewezen dat het in dit artikel slechts ging om een tijdelijke delegatie van bevoegdheden, en niet om een definitieve overdracht: zie NAOME, C., *l.c.*, 29 en de in noot 18 geciteerde rechtsleer. Ook in dat geval echter kan de verdere ontwikkeling in de supranationale rechtsorde, en de weerslag daarvan op het interne grondwettelijke recht, de betekenis van dit grondwetsartikel beïnvloeden.

deze rechtspraak zou blijven doorzetten. Deze waarschuwingen dienen echter in de eerste plaats te worden gericht aan de wetgever. Zo lang deze niet ingrijpt, valt het af te wachten op welke wijze het Arbitragehof zijn bevoegdheid verder zal invullen om verdragen, via de instemmingsakte, inhoudelijk te beoordelen. Indien het daarbij de twee bovengenoemde grenzen niet respecteert, kan het niet meer in een monistisch perspectief worden geplaatst. Het zou in dat geval de band verliezen met de monistische traditie die sinds

het Franco-Suisse le Ski-arrest van 27 mei 1971 de verhouding tussen de Belgische en de inter- en supranationale rechtsorde beheerst.³³

Patricia POPELIER
Assistente ULA

³³ Minder overtuigd: NAOME, C., l.c., 52 e.v.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 26 SEPTEMBER 1994

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: mevr. Bourgeois

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaten: mrs. Bützler en Delahaye

Arbeidsovereenkomst – Niet begonnen uitvoering – Opzegging – Geldigheid

Voor de geldigheid van de opzegging van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd is niet vereist dat de uitvoering van de overeenkomst reeds begonnen is, noch dat de overeenkomst wordt uitgevoerd tijdens de opzeggingstermijn die verstrijkt voordat de partijen contractueel tot uitvoering van de overeenkomst verplicht zijn.

A. t/ N.V. M.

Gelet op het bestreden arrest, op 4 december 1992 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

...

Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiser en verweerster op 26 juni 1989 een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd hebben gesloten die op 18 september 1989 een aanvang zou nemen en dat eiser op 5 juli 1989 opzegging heeft gedaan, ingaande op 1 augustus 1989 voor de duur van zes weken; dat het arrest eiser veroordeelt tot het betalen van een opzeggingsvergoeding berekend op het brutoloon;

Overwegende dat, krachtens artikel 37, § 1, van de Arbeidsovereenkomstenwet, iedere partij het recht heeft om de overeenkomst die voor onbepaalde tijd is gesloten, te beëindigen door een opzegging aan de andere;

Overwegende dat, krachtens artikel 39, § 1, van de Arbeidsovereenkomstenwet, de partij die de voor onbepaalde tijd gesloten arbeidsovereenkomst beëindigt zonder inachtneming van de wettelijk bepaalde opzeggingstermijnen, gehouden is de andere partij een vergoeding te betalen die gelijk is aan het lopend loon dat overeenstemt hetzij met de duur van de opzeggingstermijn, hetzij met het resterende gedeelte van die termijn;

Overwegende dat noch de voormelde bepalingen noch andere bepalingen vereisen dat de opzegging gedaan wordt

wanneer de uitvoering van de overeenkomst begonnen is; dat zij ook niet vereisen dat de overeenkomst wordt uitgevoerd tijdens de opzeggingstermijn die verstrijkt voordat de partijen contractueel tot uitvoering zijn verplicht;

Dat het arrest, door eiser tot het betalen van een opzeggingsvergoeding te veroordelen, op grond dat de opzegging «noch met prestaties, noch met een vergoeding» gepaard ging, de in het middel aangewezen bepalingen schendt;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 14 OKTOBER 1994

Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen

Rapporteur: de h. Forrier

Openbaar ministerie: de h. du Jardin

Advocaten: mrs. Verbist en Bützler

Architect – Bezoldigde – Uitoefening van het beroep – Onafhankelijkheid

Uit de bepalingen van het reglement van beroepsplichten der architecten volgt niet dat een architect-bezoldigde zijn architectenberoep alleen mag uitoefenen voor een werkgever die voor zichzelf bouwt en dit eventueel met het doel het goed te verkopen of het gebruik ervan af te staan voor een duur van meer dan negen jaar.

H. t/ Orde van Architecten

Gelet op de bestreden beslissing, op 17 maart 1993 gewezen door de Raad van Beroep van de Orde van architecten, met het Nederlands als voertaal;

...

Overwegende dat, krachtens artikel 4, eerste lid, van het reglement van beroepsplichten der architecten op 16 december 1983 door de Nationale Raad van de Orde van architecten vastgesteld en goedgekeurd bij koninklijk besluit van 18 april 1985, de architect zijn beroep uitoefent hetzij als zelfstandige, hetzij als ambtenaar of beambte van een openbare dienst, hetzij als bezoldigde; dat artikel 4, tweede lid, van het evengenoemde reglement van beroepsplichten bepaalt dat de architect, ongeacht zijn statuut, de nodige onafhankelijk-

heid moet hebben om zijn beroep uit te oefenen overeenkomstig de opdracht die van openbare orde is, en de regels van de plichtenleer, om aldus de verantwoordelijkheid op te nemen voor de daden die hij stelt; dat, volgens artikel 7, tweede en derde lid, van datzelfde reglement van beroepspllichten, de architect-bezoldigde moet beschikken over de mogelijkheid zijn verantwoordelijkheid op te nemen in functie van de specificiteit van het beroep en hij onder meer ervoor moet waken dat de betrekkingen tussen zijn werkgever en diens medecontractant niet strijdig zijn met de wetten en reglementen die de uitoefening van het beroep van architect bepalen;

Overwegende dat uit deze bepalingen niet volgt dat een architect-bezoldigde zijn architectenberoep alleen mag uitoefenen voor een werkgever die voor zichzelf bouwt en dit eventueel met het doel het goed te verkopen of het gebruik ervan af te staan voor een duur van meer dan negen jaar;

Overwegende dat de bestreden beslissing in rechte oordeelt dat eiser «als bezoldigde alleen zijn architectenberoep mag uitoefenen voor een werkgever die voor zichzelf bouwt en dit (...) eventueel met het doel het goed te verkopen of het gebruik ervan af te staan voor een duur van negen jaar»; dat de beslissing aldus aan de wettelijke bepalingen inzake de uitoefening van het beroep van architect als architect-bezoldigde een beperking toevoegt die de vermelde bepalingen niet bevatten;

...

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 18 OKTOBER 1994

Voorzitter-rapporteur: de h. D'Haenens

Openbaar ministerie: de h. Bresseleers

Advocaten: mrs. De Roeck, Decordier en Bützler

Wegverkeer – 1. Art. 6.2 Wegverkeersreglement – Draagwijdte – 2. Een kruispunt oprijden – Dubbele voorzichtigheid

1. *Hoewel verkeerstekens – te dezen verkeerslichten – boven verkeersregels gaan, valt daaruit alleen maar af te leiden dat op kruispunten uitgerust met verkeerslichten de stand van die verkeerslichten de voorrangsregeling beïnvloedt. De uitrusting van een kruispunt is niet te beschouwen «alsof er op deze plaats geen kruisende wegen zijn».*

2. *De door art. 12.2 Wegverkeersreglement opgelegde verplichting geldt ook op een met verkeerslichten uitgerust kruispunt, ongeacht de stand van die lichten.*

D. e.a. t/ De A. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 19 oktober 1993 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

...

B. In zoverre de voorzieningen gericht zijn tegen de beslissingen op de civielrechtelijke vorderingen van de eisers tegen de verweerders:

Over het middel:

Overwegende dat de eisers in hun appelconclusie aanvoerden dat het gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg, oor-

zaak van de onopzettelijke doding en de onopzettelijke verwondingen, hierin bestond dat de eerste verweerder het rode verkeerslicht heeft genegeerd, minstens het kruispunt is opgereden met een snelheid van ongeveer 120 kilometer per uur, terwijl ter plaatse de maximaal toegelaten snelheid beperkt was tot 80 kilometer per uur en zodoende artikel 12.2 van het Wegverkeersreglement heeft overtreden door als bestuurster die een kruispunt oprijdt niet dubbel voorzichtig te zijn geweest teneinde alle ongevallen te voorkomen;

Overwegende dat de appelrechters – na te hebben geoordeeld dat niet bewezen is dat de eerste verweerder het rode verkeerslicht heeft genegeerd – onderzoeken of zij de overtreding beging bepaald bij artikel 12.2 van het Wegverkeersreglement;

Overwegende dat zij oordelen dat zulks niet het geval is en daartoe considereren: «Wat de snelheid betreft waarmee de beklaagde reed, is het hof van beroep van oordeel dat deze evenmin, zij het een ter plaatse niet toegelaten snelheid, in enig oorzakelijk verband staat tot het ongevalsgebeuren en of de schade. Te dezen vindt artikel 12.2 A.V.R. geen toepassing. Ingevolge artikel 6.2 gaan de verkeerstekens boven de verkeersregels. Verkeerslichten zijn verkeerstekens. Wie onder de dekking van groen licht een kruispunt oprijdt, hoeft niet bedacht te zijn op verkeer uit 'gesloten' richtingen, is een prioritair weggebruiker die gewoon zijn weg vervolgt 'alsof er op deze plaats geen kruisende wegen zijn'. In casu, zo de verkeerslichten op de door beklaagde gevolgde rijweg groen waren, wat geenszins is uit te sluiten gezien het voorgaande, hoefde zij geenszins bedacht te zijn op kruisende voertuigen, als in casu de Lada van W. Zelfs zo zij de kruisende beweging van dit voertuig opmerkte, dan nog mocht zij aannemen dat de bestuurder W. haar had opgemerkt en op de middenstrook tot stilstand zou komen om haar de vrije en ongehinderde doorgang te geven, ook zo zij met de ter plaatse toegelaten snelheid van 80 kilometer per uur had gereden. Daaruit volgt dat ook aan de toegelaten snelheid van 80 kilometer per uur beklaagde het kruisende voertuig van W., op het ogenblik dat deze een effectieve hindernis vormde – namelijk het beginnen oversteken van de door beklaagde gevolgde rijbaan – al te dicht genaderd zou zijn om nog nuttig en efficiënt te kunnen reageren en een aanrijding te vermijden»;

Overwegende dat blijkens deze overwegingen de appelrechters ervan uitgaan dat de eerste verweerder zich op de plaats van het ongeval niet hoefde te gedragen naar het voorschrift van artikel 12.2 van het Wegverkeersreglement;

Overwegende dat, hoewel verkeerstekens – te dezen verkeerslichten – boven verkeersregels gaan, daaruit enkel valt af te leiden dat op kruispunten uitgerust met verkeerslichten de stand van die verkeerslichten de voorrangsregeling beïnvloedt; dat de uitrusting van een kruispunt met verkeerslichten echter niet te beschouwen is «alsof er op deze plaats geen kruisende wegen zijn»;

Overwegende dat de appelrechters, ervan uitgaande dat artikel 12.2 van het Wegverkeersreglement te dezen niet toepasselijk is, oordelen dat de eerste verweerder, hoewel zij een snelheid ontwikkelde die veel hoger was dan de ter plaatse toegelaten snelheid, geen fout beging;

Overwegende dat zij, nu de verplichting opgelegd door artikel 12.2 van het Wegverkeersreglement ook geldt op kruispunten uitgerust met verkeerslichten – en zulks ongeacht de

stand van die lichten –, niet wettig beslissen dat de snelheid waarmee eerst verweerster reed, geen overtreding oplevert van artikel 12.2 van het Wegverkeersreglement en die snelheid geen oorzakelijk verband heeft met de aanrijding en de schadelijke gevolgen ervan;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 20 OKTOBER 1994

Voorzitter-rapporteur: de h. Rappe

Openbaar ministerie: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. De Bruyn Delahaye en Nelissen Grade

1. Hoven en rechtbanken – Geschil over burgerlijk recht – 2. Grondwet – Eredienst – Interne organisatie – Niet-inmenging van de Staat.

1. *De hoven en rechtbanken zijn bevoegd om kennis te nemen van het geschil betreffende de beslissing van de kerkelijke overheid die het recht van een bedienaar van de eredienst op zijn wedde aantast.*

2. *Uit het in art. 21 Gw. vastgestelde beginsel dat elke godsdienst vrij zijn eigen organisatie inricht, valt af te leiden, enerzijds, dat de benoeming en de afzetting van de bedienaren van een eredienst alleen maar door de bevoegde geestelijke overheid kunnen geschieden overeenkomstig de regels van de eredienst en, anderzijds, dat de godsdienstige discipline en rechtsmacht op die bedienaren van de eredienst alleen door dezelfde overheid overeenkomstig dezelfde regels kunnen worden uitgeoefend.*

Gelet op dat beginsel van niet-inmenging van de Staat in de interne organisatie van de erediensten hebben de hoven en rechtbanken niet het recht te oordelen over de billijkheid van de procedure waardoor aan een lid van de clerus de jurisdictie en de pastorale taak die hem was toevertrouwd, is ontnomen.

H. t/ B. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 januari 1993 door het Hof van Beroep te Bergen gewezen;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 92 en 93 (oud) van de Grondwet,

doordat het hof van beroep zich bevoegd heeft verklaard om uitspraak te doen over de rechtsvordering van verweerder om «voor recht te verklaren dat de beslissing van (eiser) in de hem op 17 november 1990 toegezonden brief niet regelmatig is genomen», op grond dat «het litigieuze geschil betrekking heeft op een burgerlijk recht», zodat het, krachtens artikel 92 (oud) van de Grondwet, bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoort,

terwijl de rechtsvordering die er niet toe strekt om wedden of het equivalent ervan te doen betalen, maar om voor recht te doen verklaren dat de beslissing van eiser om aan verweerder «alle jurisdictie in het bisdom Doornik te ontnemen niet regelmatig is genomen», geen geschil over burgerlijke rechten (artikel 92 (oud) van de Grondwet) of over politieke rechten (artikel 93 (oud) van de Grondwet) inleidt; een bedienaar van de eredienst immers geen enkel burgerlijk, of zelfs politiek, recht op de uitoefening van een kerkelijke jurisdictie of pastorale taak heeft, zodat een geschil betreffende

de de procedure in verband met zijn afzetting, zelfs als deze zou leiden tot verlies van het recht op wedde, geen geschil over burgerlijke of politieke rechten is in de zin van de artikelen 92 en 93 (oud) van de Grondwet; het hof van beroep derhalve die bepalingen, inzonderheid artikel 92, heeft geschonden door te beslissen dat het litigieuze geschil betrekking had op een burgerlijk recht en, bijgevolg, krachtens artikel 92 (oud) van de Grondwet (bij uitsluiting) tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoort:

Overwegende dat het arrest vaststelt: 1) dat de vordering van verweerder ertoe strekt «voor recht te verklaren dat de beslissing van (eiser) in de hem op 17 november 1990 toegezonden brief, niet regelmatig is genomen», 2) dat eiser in die brief aan verweerder heeft meegedeeld dat hij niet meer op de weddestaten zou voorkomen en 3) dat verweerder sedert 1991 geen wedde meer ontvangt ten gevolge van de litigieuze handeling van eiser; dat het er derhalve op wijst dat het recht van verweerder op de wedde, een burgerlijk recht, door de litigieuze beslissing werd aangetast;

Dat het hof van beroep, waarbij dus een geschil over een burgerlijk recht aanhangig werd gemaakt, krachtens artikel 144 van de Grondwet bevoegd was om ervan kennis te nemen;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Over het tweede middel: schending van de artikelen 14, 15, 16, 92 en 93 (oud) van de Grondwet, 584, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest, hoewel het heeft aangenomen dat enkel eiser «bevoegd was om aan verweerder de jurisdictie en pastorale taak te ontnemen die hij hem had toevertrouwd», niettemin heeft geoordeeld dat de beslissing van eiser om verweerder van zijn kerkelijke taken te ontheffen «geen uitwerking kan hebben vanaf 17 november 1990», op grond dat eiser, door verweerder af te zetten zonder hem te horen, het recht van verdediging en het beginsel van de tegenspraak heeft geschonden en dat hij aldus een feitelijkheid heeft begaan; dat de vordering, die ertoe strekt de gevolgen van een feitelijkheid te doen ophouden, bij de rechter in kort geding kan worden ingesteld, zelfs buiten elk geding ten gronde,... dat het spoedeisend karakter van de uitspraak voortvloeit uit de huidige toestand (van verweerder) die, sedert januari 1991, geen wedde meer ontvangt ten gevolge van de litigieuze handeling van de Bisschop van Doornik (thans eiser),

terwijl de rechter in kort geding de taak heeft van een rechter die, gelet op de dringende noodzakelijkheid, voorlopig het ambt van de bodemrechter kan uitoefenen; hij derhalve niet meer kan toekennen dan wat laatstgenoemde zou kunnen toekennen; zoals het arrest zelf impliciet heeft erkend, de rechtbank van eerste aanleg en het hof van beroep bij hun uitspraak ten gronde, gelet op het exclusieve gezag van de bisschop en de scheiding tussen Kerk en Staat, niet bevoegd zijn tot vernietiging van of controle op de gevolgen van de beslissing van eiser om aan verweerder zijn jurisdictie en pastorale taak te ontnemen; de rechter in kort geding, zoals zoëven is gezegd, zulks evenmin kan; daaruit volgt dat het hof van beroep, door te zeggen dat, daar de beslissing van eiser om aan verweerder alle jurisdictie in het bisdom Doornik te ontnemen «een feitelijkheid» is, de rechter in kort geding bevoegd is om de gevolgen ervan te doen ophouden en door bijgevolg te verklaren dat die beslissing «geen uitwerking

kan hebben vanaf 17 november 1990», buiten de grenzen van de bevoegdheid van de rechter in kort geding is getreden en, bijgevolg, een schending bevat van artikel 584, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek inzake de bevoegdheid van de rechter in kort geding evenals van de artikelen 14 tot 16 (oud) van de Grondwet betreffende de scheiding tussen Kerk en Staat en van de artikelen 92 en 93 (oud) die de bevoegdheid van de rechtbanken van de rechterlijke orde tot de burgerlijke en politieke rechten beperken:

In zoverre het middel schending van de artikelen 14, 15, 16, 92 en 93 (oud) van de Grondwet aanvoert:

Overwegende dat het middel berust op de stelling dat de rechtbanken van de rechterlijke orde te dezen niet bevoegd waren;

Overwegende dat de verwerping van het eerste middel dat dezelfde grief bevat de verwerping dienaangaande van het tweede middel tot gevolg heeft;

In zoverre het middel schending van artikel 584, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek aanvoert:

Overwegende dat het arrest oordeelt dat «de vordering die ertoe strekt de gevolgen van een feitelijkheid te doen ophouden bij de rechter in kort geding kan worden ingesteld, zelfs buiten elk geding ten gronde»; dat het erop wijst dat «het spoedeisend karakter van de uitspraak voortvloeit uit de huidige toestand (van verweerder) die, sedert januari 1991, geen wedde meer ontvangt ten gevolge van de litigieuze handeling van (eiser)»;

Dat het arrest op die overwegingen zijn beslissing over de bevoegdheid van de rechter in kortgeding naar recht verantwoordt;

Over het derde middel: schending van de artikelen 14, 15 en 16 (oud) van de Grondwet,

doordat het arrest «voor recht verklaart dat de beslissing van de bisschop van Doornik (thans eiser) om aan (verweerder) alle jurisdictie in het bisdom Doornik te ontnemen, een feitelijkheid is» en dat die feitelijkheid geen uitwerking kan hebben vanaf 17 november 1990, op grond dat «de rechter die uitspraak moet doen over een geschil inzake burgerlijke of politieke rechten of over een strafvervolg, mag nagaan of degene die een handeling heeft verricht in verband met het bestuur of de organisatie van een eredienst, volgens de statuten en reglementen van die eredienst, bevoegd was om zulks te doen, als een beslissing daarover noodzakelijk is om zijn vonnis te wijzen; dat uit de bewoordingen van de brief van 17 november 1990 van de bisschop blijkt dat de litigieuze afzetting een tuchtmaatregel is voor 'bepaalde handelingen' van (verweerder), zodat ze alleen maar na een billijke behandeling van de zaak kon worden genomen; dat zulks te dezen niet het geval was; dat immers uit geen enkel stuk van het dossier blijkt dat (verweerder) zich op billijke wijze heeft kunnen verdedigen over de feiten waarvan sprake is in de brief van 17 november 1990; dat pater B., in tegenstelling met hetgeen de bisschop van Doornik betoogt, noch op grond van canon 1718 noch op basis van de canons 1732 tot 1739 over enig rechtsmiddel tegen de litigieuze beslissing beschikte; dat overigens, zelfs in de onderstelling dat er in de interne organisatie van de Kerk een rechtsmiddel bestond, er moet worden vastgesteld dat, bij ontstentenis van een duidelijke tekst over de rechtsvormen, bovengenoemde brief van B. van 18 december 1990 kon worden uitgelegd als de ui-

ting van zijn wil om een rechtsmiddel in te stellen; dat aan die brief echter geen enkel gevolg werd gegeven; dat uit alle feiten van de zaak valt af te leiden dat de beslissing van de bisschop van Doornik in zijn brief van 17 november 1990 een feitelijkheid is waarvan de gevolgen onmiddellijk moeten worden stopgezet»;

terwijl het beginsel van de scheiding tussen Kerk en Staat met name is neergelegd in artikel 16 (oud) van de Grondwet, dat bepaalt dat «de Staat niet het recht heeft zich te bemoeien met de benoeming of de installatie der bedienaren van enige eredienst»; deze regel van de onafhankelijkheid van de erediensten tot gevolg heeft: 1° dat de benoeming en de afzetting van de bedienaren van de eredienst, wie zij ook mogen zijn, alleen maar door de geestelijke overheid, overeenkomstig de in elke godsdienst gebruikelijke regels, kunnen geschieden; 2° dat de godsdienstige discipline en rechtsmacht op de bedienaren van de eredienst alleen door dezelfde overheid overeenkomstig dezelfde regels kunnen worden uitgeoefend; net zo min als de regering, een rechtbank zich mag mengen in de problemen betreffende de benoeming en de afzetting van de bedienaren van een eredienst, zelfs als die afzetting geschiedt in het kader van een tuchtvervolg – wat te dezen niet het geval is –; het arrest, door te oordelen dat de beslissing van eiser om aan verweerder zijn pastorale taak te ontnemen (cf. de in het arrest weergegeven brief van eiser van 17 november 1990) een feitelijkheid is die «geen enkele uitwerking» kan hebben, op grond dat verweerder niet vooraf werd gehoord en tegen de beslissing van eiser geen enkel rechtsmiddel bezit, zich heeft gemengd in de procedure en de regels betreffende de afzetting van een bedienaar van de eredienst en aldus het bovenvermeld beginsel van de scheiding tussen Kerk en Staat miskent; het bijgevolg de artikelen 14 tot 16 (oud) van de Grondwet waarin dat beginsel is neergelegd en inzonderheid artikel 16 (thans 21) heeft geschonden:

Overwegende dat artikel 21 van de Grondwet bepaalt dat de Staat niet het recht heeft zich te bemoeien met de benoeming of de installatie der bedienaren van enige eredienst; dat uit dat aldus vastgestelde beginsel dat elke godsdienst vrij zijn eigen organisatie inricht, valt af te leiden, enerzijds, dat de benoeming en de afzetting van de bedienaren van een eredienst alleen maar door de bevoegde geestelijke overheid kunnen geschieden overeenkomstig de regels van de eredienst, en, anderzijds, dat de godsdienstige discipline en rechtsmacht op die bedienaren van de eredienst alleen door dezelfde overheid overeenkomstig dezelfde regels kunnen worden uitgeoefend;

Overwegende dat het hof van beroep heeft vastgesteld dat eiser bevoegd was om aan verweerder, lid van de clerus van de katholieke eredienst, «de jurisdictie en de pastorale taak die hij hem had toevertrouwd» te ontnemen;

Dat het hof van beroep, gelet op het in artikel 21 van de Grondwet gehuldigde beginsel van niet-inmenging van de Staat in de interne organisatie van de erediensten, derhalve, niet het recht had te oordelen over de billijkheid van de procedure die tot de beslissing van eiser heeft geleid;

Dat het hof van beroep, door te oordelen dat de gevolgde procedure niet billijk is en dat de beslissing van eiser een feitelijkheid is die geen uitwerking kan hebben, artikel 21 van de Grondwet heeft geschonden;

...

HOF VAN BEROEP TE GENT

17e KAMER – 16 NOVEMBER 1993

Voorzitter: de h. Lievens

Advocaten: mrs. van Haeselbrouck, Delen, Van Dorpe, Vandenberghe en Vanneste

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – 1. Overmacht – Begrip – 2. Gebrekkige zaken – Intrinsiek gebrek – 3. Instorting van gebouw – a) Begrip – b) Verzuim in het onderhoud – Bewijs

1. Windstoten van ongeveer 25 meter per seconde maken geen overmacht uit die als rechtvaardigingsgrond iedere fout uitsluit, als niet voldaan is aan de drie cumulatieve toepassingsvereisten van onweerstaanbaarheid, onvoorzienbaarheid en niet-toerekenbaarheid.

2. Het gebrek in de zin van art. 1384, eerste lid, B.W. moet intrinsiek zijn aan de zaak zelf, zodat extrinsieke elementen, zoals de abnormale plaats van een zaak of de abnormale gedraging van een zaak of de ongewone wijziging van haar toestand, als dusdanig niet tot gevolg hebben dat de zaak zelf met een gebrek behept is.

3.a) Het begrip «instorting van het gebouw» in art. 1386 B.W. heeft betrekking op de gehele of gedeeltelijke afbrokkeling van heel het gebouw of van een gedeelte ervan, zoals in casu het uitvallen van een ijzeren vensterraam ten gevolge van corrosie.

b) Het bewijs van het verzuim in het onderhoud van het gebouw mag door de benadeelde door deductie worden geleverd. De omstandigheid dat het uitgevallen vensterraam het jaar voordien nog voor rekening van de eigenaar is herschilderd, toont te dezen aan dat het toezicht niet degelijk genoeg is gebeurd, omdat blijkens ervaringsregels corrosievorming van een ijzeren raam het gevolg is van een langzame vochttophopping in de bevestigingspunten. Het niet tijdig vernieuwen van die elementen komt neer op een verzuim in het onderhoud.

E. t/ V. en N.V. A.

Naar aanleiding van de omstandigheid dat de door mevrouw Martine V. op de Dolfijnkaai te Kortrijk geparkeerde personenwagen (een V.W. Golf) op vrijdag 22 januari 1988 omstreeks 16.25 uur ernstig werd beschadigd door het naar beneden vallen, ten gevolge van sterke windstoten, van de ijzeren armatuur van een vensterraam van de eerste verdieping van de bar (...) (eigenaar van de woning is de heer Frederik B. en huurster van het gehele gebouw is mevrouw Monica E.), heeft de eerste rechter de tegen de eigenaar en de huurster ingestelde vordering (ingeleid bij dagvaardingsexploot van 12 januari 1989) van de oorspronkelijke eiseressen (zijnde mevrouw V. en haar autoverzekeraar, de N.V. A.B.B.) toelaatbaar verklaard, doch enkel gegrond tegenover mevrouw E., huurster van het gebouw die als bewaarder van de zaak aansprakelijk is voor de oorzaak van het schadegeval, zijnde een gebrek in de zaak.

Mevrouw Monica E. werd derhalve veroordeeld tot betaling van de gevorderde bedragen, namelijk 13.500 frank aan mevrouw V. en 54.042 frank aan de N.V. A.B.B., meer de vergoedende rente op deze bedragen vanaf 22 januari 1988, meer de gerechtelijke rente vanaf de datum der dagvaarding, en tot de kosten van het geding (behoudens in zover gericht

tegen de heer B., welke kosten ten laste blijven van de oorspronkelijke eiseressen).

De eerste rechter heeft de vordering tot vrijwaring, ingesteld door de heer B. tegen mevrouw E., zonder voorwerp verklaard.

...

Beoordeling

...

2. De eerste rechter heeft terecht gesteld dat de windstoten – die blijkens een attest van het Koninklijk Meteorologisch Instituut van België op de dag der feiten snelheden bereikten van ongeveer 25 m/s – geen overmacht uitmaken.

Overmacht immers onderstelt, als rechtvaardigingsgrond die elke fout uitsluit, drie cumulatief op te vatten criteria: ten eerste, de *onweerstaanbaarheid* (= het onvrij handelen van de schadeverwekker), ten tweede de *onvoorzienbaarheid* (= een plotseling feit dat door de schadeverwekker onmogelijk kon worden voorzien) en ten derde de *niet-toerekenbaarheid* (= namelijk dat de schadeverwekker geen deel heeft gehad aan de totstandkoming van de schade).

De gegevens van de zaak tonen duidelijk aan dat elk van bovengenoemde criteria in casu ontbreekt (de bewering als zou mevrouw E. het venster hebben laten openstaan, wordt in hoger beroep niet meer volgehouden; de onderstelling steunde trouwens op geen enkel vast en decisiief gegeven; de verbalisanten zeggen daaromtrent niets, mevrouw E. was afwezig op het ogenblik der feiten, en men mag niet onderstellen dat zij in januari het raam van een woonkamer liet openstaan).

3. De eerste rechter heeft eveneens terecht de aansprakelijkheid afgewezen op de artikelen 1382 en 1383 B.W., in welke gevallen men in eigen persoon aansprakelijk is.

Een dergelijke aansprakelijkheid blijkt immers uit geen enkel vaststaand gegeven.

4. Naar het oordeel van het Hof heeft de eerste rechter ten onrechte de aansprakelijkheid gegrond op artikel 1384, eerste lid (aansprakelijkheid voor gebrekkige zaak).

Het Hof kan met die zienswijze niet instemmen op grond van drie motieven:

a) het gebrek van de zaak wordt niet aangetoond louter en alleen door het feit dat de zaak schade veroorzaakte;

b) om een zaak gebrekkig te noemen in de zin van art. 1384, eerste lid, B.W. is het niet voldoende dat zij gevaarlijk is (bv. een springtuig geplaatst in een hall; een voetpad dat met ijsel is bedekt; een weg besmeurd met een laag slijk enz.);

c) het gebrek moet intrinsiek zijn aan de zaak zelf, zodat extrinsieke elementen – zoals de abnormale plaats van een zaak, of de abnormale gedraging van een zaak of de ongewone wijziging van haar toestand – als dusdanig niet tot gevolg hebben dat de zaak zelf behept is met een gebrek (cf. conclusie procureur-generaal Dumon voor het cassatiearrest van 7 november 1980, *R.W.*, 1980-81, 1703).

De door de eerste rechter aangewezen grond van veroordeling valt derhalve weg.

5. Naar het oordeel van het Hof is de eigenaar van het gebouw, de heer Frederik B. tegenover de schadelijders aansprakelijk op basis van artikel 1986 van het Burgerlijk Wetboek.

Voor de toepassing van art. 1386 B.W. («De eigenaar van een gebouw is aansprakelijk voor de schade door de instor-

ting ervan veroorzaakt, wanneer deze te zijn te wijten aan verzuim van onderhoud of van een gebrek in de bouw») zijn de volgende punten van specifiek belang:

a) Alleen de eigenaar is aansprakelijk, zelfs indien hij geen rechtstreeks toezicht meer heeft over het gebouw omdat hij het in huur gaf (het begrip «bewaring» dat kenmerkend is bij de aansprakelijkheid voor dieren en voor gebrekkige zaken, is afwezig in art. 1386 B.W.; cf. *T.P.R.*, 1987, 1438, nr. 102).

b) Het begrip «instorting van het gebouw» heeft betrekking op de gehele of gedeeltelijke afbrokkeling van heel het gebouw of van een gedeelte van het gebouw, en het is niet noodzakelijk dat de soliditeit van het gebouw zelf in het gedrang wordt gebracht (cf. Cass., 18 april 1975, *R.W.*, 1975-76, 160, en *R.G.A.R.*, 1976, nr. 9585, met noot van prof. Glansdorff); het uitvallen van een ijzeren vensterraam ten gevolge van corrosie vormt dus een instorting in de zin van art. 1386 B.W.

c) Die instorting moet te wijten zijn hetzij aan een verzuim in het onderhoud, hetzij aan een gebrek in de bouw; het bewijs van een van beide voorwaarden is voldoende, doch noodzakelijk en de benadeelde mag dat bewijs leveren door deductie. De bewijslast van het verzuim (in het onderhoud) of van het gebrek (in de bouw) rust op de benadeelde, en de instorting op zichzelf bewijst dat verzuim of gebrek niet (cf. Cass., 8 januari 1982, *R.W.*, 1982-83, 2634).

Van een gebrek in de bouw – wat eigenlijk neerkomt op een constructiefout of op een gebrekkigheid in het bouw materiaal – is in casu geen spoor te bekennen, wél van een verzuim in het onderhoud. De omstandigheid immers dat de zoon van de eigenaar voor diens rekening nog in de loop van het jaar vóór de feiten de ramen had herschilderd, wijst uit dat het toezicht onvoldoende degelijk is geschied, daar de corrosievorming van het ijzeren raam blijkens de ervaringsregels het gevolg is van een langzame vochtophoping in de bevestigingspunten, en het niet tijdig vernieuwen van die elementen toch neerkomt op een verzuim in het onderhoud (het overschilderen van roestvlekken versnelt nog de corrosievorming) (cf. Rb. Antwerpen, 19 maart 1981, en Hof Antwerpen, 13 september 1983, *Bull.Ass./De Verz.*, 1984, 459 tot 467).

Het bewijs door deductie is derhalve behoorlijk geleverd, en van een overmachtssituatie kan, zoals gesteld onder punt 2 geen sprake zijn.

6. Het Hof wijst erop wijzen dat art. 1386 B.W. een objectieve aansprakelijkheid in het leven roept waarbij de eigenaar instaat voor het risico dat het gebouw oplevert. In dat geval kan de eigenaar van het gebouw de effectieve bewaarder van het gebouw (in casu de huurster) niet meer aanspreken met toepassing van art. 1384, eerste lid, B.W., aangezien het verbod artikel 1386 B.W. en artikel 1384, eerste lid, B.W. te cumuleren, vaststaand is (zie rechtsleer en rechtspraak geciteerd in *T.P.R.*, 1987, 1438/1439). De vordering tot vrijwaring, ingesteld door de eigenaar (B.) tegen de huurster (mevrouw E.), is derhalve ongegrond.

HOF VAN BEROEP TE GENT

14e KAMER – 8 FEBRUARI 1994

Voorzitter: de h. Top

Advocaten: mrs. Desmet en Cardoen

Faillissement – Huwelijksvermogensrecht – Rechten schuldeisers van echtgenote van gefailleerde – Artt. 553 e.v. Fw.

Tot de failliete boedel behoren zowel de goederen uit het vermogen van de gefailleerde als die uit het gemeenschappelijk vermogen. Vanaf de datum van het faillissementsvonnis is een beslag door schuldeisers van de echtgenoot van de gefailleerde op het aandeel van de echtgenoot in het gemeenschappelijk vermogen niet meer mogelijk.

P. t/ Faillissement Van C.

Appellante is een gewone schuldeiser die, krachtens een vonnis van de vrederechter van het tweede kantoor Aalst de dato 6 mei 1987, tegen de echtgenoten Van C.-R. op het bedoelde goed bewarend onroerend beslag liet leggen bij deurwaardersakte de dato 31 oktober 1988, met overschrijving op 7 november 1988, dit tot beloop van diverse bedragen uit hoofde van huurgelden, wederverhuringvergoeding, huurschade enz., meer interesten en kosten.

Zij deed tevens aangifte van deze schuldvordering in het faillissement Van C. op 4 augustus 1988.

Bij vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Dendermonde de dato 12 december 1989 werd voornoemd vonnis van de vrederechter volledig bevestigd. Anderzijds werd bij vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Dendermonde, afdeling Aalst, de dato 16 februari 1990 haar schuldvordering opgenomen in het gewoon passief van voornoemd faillissement tot beloop van 600.895 frank.

Haar tegenspraak beoogde te doen zeggen voor recht dat het bedoelde saldo van de opbrengst van het onroerend goed, dat tot het gemeenschappelijk vermogen van beide echtgenoten behoort, slechts aan de curator kan worden toegewezen na betaling van haar schuldvordering (...).

De eerste rechter heeft de tegenspraak ongegrond verklaard en appellante in de kosten verwezen, onder meer aannemend dat het faillissement van haar schuldenaar tot gevolg heeft dat zij haar rechten enkel nog kan uitoefenen tegen de curator en dat deze gerechtigd is het saldo van de prijs van het geveilde onroerend goed, na uitbetaling van de hypothecaire schuldeisers, in ontvangst te nemen, ook indien hij niet overging tot de inschrijving van zijn wettelijke hypotheek.

...

Het wordt niet betwist dat het geveilde onroerend goed behoort tot het gemeenschappelijk vermogen van de gefailleerde en zijn echtgenote, die blijken gehuwd te zijn onder het stelsel van de scheiding van goederen met gemeenschap van aanwinsten, zoals appellante zelf aangeeft.

Het faillissement heeft de buitenbezitstelling van de gefailleerde tot gevolg (artikel 444 Faill.W.).

Ingevolge het bij de wet van 14 juli 1976 gewijzigde artikel 553 Faill. W. behoren tot het buiten bezitgestelde vermogen, dus tot de failliete boedel, de roerende en onroerende goederen zowel uit het vermogen van de gefailleerde als uit het gemeenschappelijk vermogen.

In strijd met wat appellante voorhoudt, betreffen de bepalingen van artikel 553 e.v. Faill.W. wel degelijk de vermogenstoestand van de echtgenoten zowel in hun onderlinge verhouding als in de verhouding tot de massa der schuldei-

sers (M. Bax, noot onder Antwerpen, 29 september 1981, *R.W.*, 1982-83, 34-42).

Meer bepaald moet worden aangenomen dat, daar de curator aan het hoofd van de failliete boedel komt te staan, de echtgenote van de gefailleerde haar bevoegdheden verliest ten aanzien van het gemeenschappelijk vermogen (M. Bax, *l.c.*, 39-40, nr. 9).

Het kan dus niet ernstig betwist worden dat het geveilde onroerend goed behoort tot de failliete boedel. Daar de buitenbezitstelling van rechtswege intreedt vanaf de dag (0 uur) waarop het faillissement is uitgesproken, was voor het bedoelde goed geen enkele bijkomende handeling van de curator vereist om het goed in die boedel te doen vallen.

In strijd met wat appellante beweert, is daartoe geenszins vereist dat de curator eerst overgaat tot de inschrijving van de wettelijke hypotheek (artikel 487 Faill.W.) of zich tot de verkoop van het goed laat machtigen (artikel 1190 Ger.W.).

Vanaf de datum van het faillissementsvonnis kan iedere rechtsvordering en iedere tenuitvoerlegging op de roerende en onroerende goederen van de gefailleerde in beginsel uitsluitend tegen de curator worden vervolgd, ingesteld of uitgeoefend (artikel 452 Faill.W.).

Meer bepaald wat de onroerende goederen betreft, zijn alleen de curators gerechtigd om de verkoop te vervolgen en kunnen zij reeds begonnen vervolgingen doen staken, met dien verstande dat deze regel geen toepassing vindt op de eerst ingeschreven hypothecaire schuldeiser, die zelf tot de uitwinning kan overgaan, volgens de regels van het uitvoerend onroerend beslag (artikel 564 Faill.W.).

De opschorting van tenuitvoerlegging ingevolge het faillissementsvonnis de dato 17 juni 1988 geldt dus ook voor appellante, gewone schuldeiser. Haar recht om uit te voeren tegen de echtgenote van de gefailleerde op het onroerend goed uit het gemeenschappelijk vermogen is eveneens opgeschort, daar dit goed ook tot de failliete boedel behoort, zoals hierboven is uiteengezet.

De opschorting is het gevolg van de samenloop die door het faillissement ontstaat op de goederen van de gefailleerde en dit ten voordele van de gezamenlijke schuldeisers, die vertegenwoordigd worden door de curator. In die zin kan men spreken van een collectief beslag en van een collectieve vereffening, waarvan de gelijkheid onder de schuldeisers het basisbeginsel is.

De opschortingsregel geldt niet alleen voor uitvoeringshandelingen, maar ook voor handelingen van bewarend beslag (A.P.R., *Beslag*, 1992, 61, nr. 94). Hieruit volgt dat geïntimeerde als curator had kunnen opkomen tegen het hem op verzoek van appellante op 31 oktober 1988 betekend bewarend onroerend beslag.

Het feit dat geïntimeerde, ingevolge artikel 564 in fine, Faill.W., de uitwinning van het goed aan de eerst ingeschreven schuldeiser moest overlaten, neemt niet weg dat het goed tot de failliete boedel behoort in de mate waarin de waarde ervan het bedrag van de hypothecaire schuldverdringen overtreft.

In strijd met wat appellante oordeelt, wordt hierdoor het faillissement geenszins uitgebreid tot de tweede beslagene, de echtgenote van de gefailleerde. Appellante behoudt het recht om bewarende maatregelen te nemen en zelfs, op grond van het inmiddels verkregen vonnis de dato 12 december 1989, uit te voeren tegen bedoelde echtgenote, doch niet

op goederen die tot de failliete boedel behoren, dus evenmin op de gemeenschapsgoederen.

...

Luidens artikel 1644 Ger.W. doet de notaris onder meer «de schuldenaar tegen wie het beslag is geschied «aanmanen om inzage te nemen van het proces-verbaal van rangregeling en, indien daartoe grond bestaat, daarop tegenspraak te doen.

De aanmaning werd terecht betekend aan beide beslagene en aan geïntimeerde, curator van de gefailleerde eerste beslagene.

Daar het uitgewonnen goed in zijn geheel tot de failliete boedel behoort, kan geïntimeerde eisen dat het aan de beslagene toekomend saldo, na betaling van de hypothecaire schuldverdringen, aan hem wordt overgemaakt, als beheerder van de failliete boedel.

De notaris moet uiteraard rekening houden met het faillissement van de eerste beslagene, maar werd geconfronteerd met het op verzoek van appellante, gewone schuldeiser, gelegd bewarend onroerend beslag.

Het feit dat geïntimeerde niet de opheffing heeft gevorderd van bedoeld regelmatig overgeschreven beslag, en dat de rechten van appellante als schuldeiser die een bevel of een beslag heeft doen overschrijven, ingevolge de toewijzing van het goed overgaan op de prijs (artikel 1639 Ger.W.), neemt niet weg dat een beslag geen voorrang schept en dat appellante dus op het bedoelde saldo van de prijs in samenloop komt met de overige schuldeisers van het faillissement, ten behoeve van wie het faillissement geldt als collectief beslag.

Helemaal anders was de situatie geweest, indien het onroerend goed het vermogen van de beslagene had verlaten vóór het faillissement van de eerste beslagene. Appellante die na het faillissement beslag liet leggen, kon dus zeker weten dat deze maatregel totaal overbodig en nutteloos was. Haar optreden is duidelijk gebaseerd op de misvatting dat het faillissement geen invloed heeft op het gemeenschappelijk vermogen van de gefailleerde en zijn echtgenote, indien de uitvoering alleen tegen deze laatste zou geschieden, alsof een dergelijke splitsing van uitvoering materieel mogelijk zou zijn.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

21e KAMER – 7 JUNI 1994

Voorzitter: de h. Craeybeckx

Raadsheren: mevr. Nailis en de h. Van Leuven

Openbaar ministerie: de h. De Mond

Voorlopige hechtenis – Voorlopige invrijheidstelling – Verzoekschrift

*Het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling is niet ontvanke-
lijk als de betrokkene niet ter terechtzitting verschijnt.*

S.

Gezien het hierbijgevoegd verzoekschrift waarbij (...) de voorlopige invrijheidstelling aanvraagt in een vervolging uit hoofde van: (...)

Overwegende dat beklaagde niet verschijnt;

Overwegende dat het Hof vaststelt dat beklaagde overigens niet verhoord kan worden betreffende het ingediende verzoekschrift strekkende tot zijn voorlopige invrijheidstelling;

Om die redenen,

Het Hof,

Verklaart het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling van beklaagde niet ontvankelijk.

NOOT – *De voorlopige invrijheidstelling en de verschijning van de veroordeelde*

1. Een veroordeelde tegen wie een bevel tot onmiddellijke aanhouding is afgeleverd, kan op indiening van een verzoekschrift gericht aan de kamer belast met correctionele zaken in hoger beroep zijn voorlopige invrijheidstelling vragen vanaf het instellen van het beroep tot de beslissing in hoger beroep.

Hij kan deze invrijheidstelling vragen, zelfs al is hij niet aangehouden, maar opgespoord ingevolge een bevel tot onmiddellijke aanhouding (cf. Hof Antwerpen, 5 mei 1981, *R.W.*, 1983-84, 1288, met noot van A. Vandeplas).

2. De beklaagde dient echter persoonlijk te verschijnen voor de kamer belast met het onderzoek van zijn verzoek en hij kan zich niet laten vertegenwoordigen door zijn raadsman, tenzij bewezen is dat hij zich in de onmogelijkheid bevindt om te verschijnen (cf. Cass., 6 september 1976, *R.W.*, 1976-77, 2144, met noot).

3. De niet-ontvankelijkheid van het verzoek tot voorlopige invrijheidstelling wegens niet-verschijning van de beklaagde veronderstelt uiteraard dat aan zijn raadsman bericht werd gegeven, overeenkomstig artikel 21, § 2, van de wet van 20 juli 1990, betreffende de plaats, dag en uur van de terechtzitting.

Jammer genoeg maakt het onderhavige arrest geen melding van die formaliteiten, zodat niet kan worden uitgemakkt of het recht van verdediging werd geëerbiedigd.

A. Vandeplas

BURGERLIJKE RECHTBANK HASSELT

10e KAMER – 10 NOVEMBER 1994

Voorzitter: de h. Schollaert

Advocaten: mrs. Goffin en Van der Velpen

Hoven en rechtbanken – Rechtsprekende handeling – Uitspraak bij wege van algemene beschikking

De vordering die ertoe strekt te horen zeggen voor recht dat het bestuur niet verplicht is tot aflevering van een identiteitskaart waarop men gesluierd staat afgebeeld, beoogt een uitspraak bij wege van algemene beschikking die aan de rechterlijke bevoegdheid is onttrokken.

Stad Beringen t/ B. en K.

Bij proces-verbaal van vrijwillige verschijning van 15 maart 1994 verzoeken partijen de rechtbank ten gronde te statueren over een geschil over het al dan niet verplicht af-

leveren door de overheid van identiteitskaarten met foto's, waarop personen gesluierd staan afgebeeld.

Meer bepaald vordert eerste comparante dat zal worden gezegd voor recht dat zij «niet verplicht is voor de uitreiking van identiteitskaarten pasfoto's, waarop men gesluierd staat afgebeeld, te aanvaarden en diensgevolge voor de uitreiking van identiteitskaarten gerechtigd is pasfoto's te eisen waarop men niet-gesluierd staat afgebeeld».

Bovendien vordert eerste comparante dat tweede comparanten «de in uitvoering van de beschikking in kort geding afgeleverde identiteitskaart, waarop de minderjarige dochter van comparanten sub 2 gesluierd staat afgebeeld, terug dienen in te leveren, binnen 48 uur na betekening van het te wijzen vonnis, op straffe van een dwangsom van 10.000 fr. per dag vertraging».

Comparanten sub 2 betwisten de bevoegdheid van de rechtbank ten aanzien van de eerste vordering en de gegrondheid van de tweede vordering;

...

1. Onbevoegdheid van de rechter om te statueren bij wijze van algemene regel

Zeër terecht werpen tweede comparanten op dat overeenkomstig artikel 6 Ger.W. de rechtbank onbevoegd is om een uitspraak te doen bij wege van algemene en als regel geldende beschikking.

De vordering, zoals gesteld door eerste comparante, is van dien aard dat zij een algemeen geldende rechtsregel beoogt, welke niet alleen inter partes doch ook ten aanzien van toekomstige derden geldt.

De rechtbank is onbevoegd om van een dergelijke vordering kennis te nemen.

...

NOOT – Een rechtstheoretische glosse bij artikel 6 van het *Gerechtelijk Wetboek*

1. In een recente annotatie gepubliceerd in dit tijdschrift toont S. Van Overbeke nog eens duidelijk aan dat artikel 6 Ger.W. de precedentwerking van rechterlijke uitspraken niet in de weg staat, maar slechts een systeem van *bindende* precedenten uitsluit (zie Van Overbeke, S., «Verwijzing naar rechtspraak in de rechterlijke beslissing», noot onder Cass., 12 april 1994, *R.W.*, 1994-95, 500-502). Het belang van de bepaling blijkt in de praktijk vooral uit een aantal *indirecte* schendingen ervan. Artikel 6 Ger.W. houdt vooral een *motiveringsverplichting* in: een rechter mag ter motivering van een vonnis of arrest zich niet *uitsluitend* op andere rechtspraak beroepen, maar moet tevens zijn uitspraak zelf motiveren. Dit betekent a contrario dat het verwijzen naar en steun zoeken bij rechtspraak zeer wel mogelijk (maar niet verplicht) is, en tevens dat een rechter gemotiveerd mag afwijken van eerdere rechtspraak, evenwel met het risico om vervolgens door een hogere rechter terechtgewezen te worden. *Directe* inbreuken op de bepaling zijn trouwens niet bekend.

2. De opmerking van een Nederlands auteur dat dit alles zou betekenen dat men in België «wel de overwegingen uit de vroegere uitspraak mag overnemen, maar niet mag zeggen dat men dit doet. De schone schijn van autonome rechterlijke rechtsvinding wordt op deze manier opgehouden om der wille van een achterop geraakte officiële rechtsbronnenleer» (Jessurun D'Oliveira, H.U., *De meerwaarde van rechterlijke uitspraken*, Deventer, Kluwer, 1973, 13-14), is dus op

zijn minst ongenueanceerd, zo niet onjuist. Een rechter mag immers wel degelijk zeggen dat hij vroegere rechtspraak volgt, hij mag alleen niet zeggen dat hij dit doet *omdat* het rechtspraak is. Dit noopt overigens tot zorgvuldige lezing van vonnissen en arresten, zoals Van Overbeke terecht stelt (Van Overbeke, S., *l.c.*, 501-502). Zo betekent een overweging als «(...) dat de rechtbank van oordeel is dat zij zich bij deze (gevestigde rechtspraak) moet aansluiten», volgens het Hof van Cassatie dan ook niet noodzakelijk dat de rechter zich gebonden acht door de rechtspraak waarnaar hij verwijst (Cass., 4 november 1975, *A.C.*, 1975, 296).

3. Artikel 6 Ger.W. is geëvolueerd van een loutere toepassing van de scheiding der machten (de rechter mag niet recht spreken als ware hij wetgever omdat hij niet democratisch verkozen is), naar een verkapte motiveringsverplichting voor de rechter, een verplichting die trouwens reeds in artikel 149 van de Grondwet is terug te vinden. Hoewel vrijwel iedereen het erover eens is dat niet alleen de wetgever maar ook de rechter (onvermijdelijk) recht maakt, kan hieruit nog niet de conclusie worden getrokken dat artikel 6 Ger.W. – hoewel het een beetje blind lijkt voor de werkelijkheid – zinloos is. Rechterlijke rechtsvorming is toch wel van een andere orde dan reguliere daden van wetgeving, met name wat betreft de reikwijdte ervan. Bovendien kan de rechterlijke macht niet beschikken over alle materiaal, zoals een overzicht van de (sociaal-economische) beleidsimplicaties op basis van uitvoerig empirisch onderzoek, dat aan het gewone proces van wetgeven vooraf gaat (of dat daar in ieder geval aan vooraf zou moeten gaan). De rechter mag daarom slechts instaan voor kleine veranderingen of verbeteringen in het juridisch systeem zonder de omvattende coherentie van het bestaande raamwerk aan te tasten. Artikel 6 Ger.W. lijkt er zo begrepen aan te herinneren dat de rechterlijke macht bij de uitoefening van haar taak wel degelijk de nodige terughoudendheid aan de dag moet leggen, hetgeen deze in de praktijk m.i. grosso modo ook doet. Het is een procesrechtelijke begrenzing van de beslissingsruimte van de rechter.

4. Hoewel artikel 6 dus geen geheel zinloze bepaling is, lijkt het interessant om eens wat dieper in te gaan op de rechtstheoretische problematiek die deze bepaling aangaat. Hoe komt het nu dat, hoewel niet verplicht, rechterlijke uitspraken zo veelvuldig als gezagsargument worden aangevoerd? Stellen dat zoiets gebeurt omdat rechters ook recht maken, is niet genoeg. Dat kan immers hoogstens een reden zijn om te stellen dat er precedentwerking *zou moeten* bestaan. Rechterlijke uitspraken lijken meer een soort zwaartekrachtwerking te hebben, ze wegen als vanzelf door. Een aanwijzing daarvoor kan gevonden worden bij de zgn. veralgemeenbaarheidstheorie van de Engelse filosoof R.M. Hare. Deze verdedigt de stelling dat het beginsel van veralgemeenbaarheid («universalisability») als een algemeen principe moet gelden voor de morele argumentatie (Hare, R.M., *Freedom and Reason*, Oxford, Oxford University Press, 1963, 228 pp). Wat wil hij daarmee zeggen? Hare's theorie van de morele redenering is gebaseerd op zijn analyse van het morele taalgebruik. Een van de belangrijkste bevindingen die uit zijn analyse voortvloeit is dat er een band bestaat tussen *beschrijvende* (descriptieve) en *evaluerende* (prescriptieve) redeneringen. Hieruit komen tevens twee grondslagen van moreel redeneren voort: het *principe van de veralgemeenbaarheid* en het *principe van de prescriptiviteit*. Wanneer we in

een beschrijvende uitspraak beweren dat «a is rood», moeten we volgens Hare tevens aannemen dat ieder ander object dat in alle relevante aspecten identiek is aan «a» tevens rood is. De uitspraak «dit is rood» omvat dus tevens impliciet de uitspraak «alles wat hier in relevante aspecten op lijkt, is rood». Al degenen die dit ontkennen, gebruiken de kwalificatie «rood» volgens Hare op een onjuiste wijze. Hare stelt nu dat dit niet alleen geldt voor beschrijvende uitspraken, maar ook voor evaluerende uitspraken, omdat die eveneens beschrijvende elementen bevatten. Of nog anders gesteld: wanneer we iets bijvoorbeeld «goed» noemen is dat vanwege een aantal feitelijke eigenschappen of kenmerken ervan. Elk ander object dat tevens deze eigenschappen of kenmerken bevat, zal dan eveneens «goed» moeten worden genoemd. Hare trekt uit dit alles terecht de conclusie dat het veralgemeenbaarheidsbeginsel een basisprincipe van elke rationele redenering is. Sterker nog, *een uitspraak is slechts rationeel indien ze veralgemeenend kan worden naar alle andere in relevante opzichten soortgelijke gevallen toe*. Dit geldt eveneens voor het juridische argumentatieproces, zouden wij daaraan willen toevoegen. «(...) [W]hen we make a moral judgement about something, we make it *because* of the possession by it of certain non-moral properties. Thus (...) [we] hold that moral judgements about particular things are made for reasons; and the notion of a reason, as always, brings with it the notion of a rule which lays down that something is a reason for something else» (*Ibid.*, 21). Het veralgemeenbaarheidsprincipe is daarmee, hoewel niet geheel onproblematisch (zie daarover Alexy, R., *A Theory of Legal Argumentation. The Theory of Rational Discourse as Theory of Legal Justification*, Oxford, Oxford University Press, 1989, 72 e.v.), een theoretische noodzakelijkheid van het (rechterlijk) argumentatieproces, en de precedentwerking van een rechterlijke uitspraak vloeit bijna als vanzelf voort uit de aard van de rechtspraak zelf. Alexy drukt het als volgt uit: «[e]very speaker may assert only those value judgements or judgements of obligation in a given case which he or she is willing to assert in the same terms for every case which resembles the given case in all relevant respects» (*ibid.*, 190). De mogelijkheid tot veralgemeenbaarheid kan daardoor tevens als maatstaf en bewijs van de rationaliteit (dat is: de kwaliteit) van een concrete rechterlijke beslissing gelden. Hoe groter de rationaliteit en daardoor veralgemeenbaarheid van een rechterlijke uitspraak – (hetgeen trouwens iets anders is dan draagwijdte van een rechterlijke uitspraak, omdat een beslissing die betrekking heeft op een zeer concrete en specifieke situatie immers slechts veralgemeenend hoeft te worden naar in relevante opzichten identieke concrete en specifieke gevallen toe) – hoe groter de zwaartekracht ervan.

5. Sommigen menen dat artikel 6 van het Gerechtelijk Wetboek een stelsel van precedentwerking in de weg staat. Hier bleek dat dat niet alleen op formeel-juridische maar tevens op rechtstheoretische gronden onjuist is. Er zou mijns inziens zelfs veel voor te zeggen zijn om deze bepaling om te vormen tot een bepaling die de rechter minstens dwingt om in voorkomend geval, onder uitdrukkelijke vermelding van de toepasselijke rechtspraak, te motiveren waarom hij daarvan wil afwijken. Zo een bepaling zou eventueel gekoppeld kunnen worden aan een cassatiegrond. Grondige hervormingen zijn daar echter voor nodig. Deze zouden onder meer met zich meebrengen dat er een duidelijk en institutioneel georganiseerd systeem van publikatie van rechtspraak

zou moeten komen. Maar dat dit uiteindelijk slechts de coherentie van het recht ten goede kan komen, lijkt mij aanneemelijk.

6. In het onderhavige geschil voor de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt, vorderde de stad Beringen dat zal worden gezegd voor recht «dat zij niet verplicht is voor de uitreiking van identiteitskaarten, waarop men gesluierd staat afgebeeld, te aanvaarden en dienvervolgens voor de uitreiking van identiteitskaarten gerechtigd is pasfoto's te eisen waarop men niet-gesluierd staat afgebeeld». Deze zaak toont duidelijk de subtiliteiten waarmee de toepassing van art. 6 gepaard gaat. Mocht de eiseres immers het gebruik van het woordje «men» vermeden hebben, dan was de rechtbank niet tot de conclusie moeten komen dat de vordering van die aard is «dat zij een algemene rechtsregel beoogt, welke niet alleen inter partes doch ook ten aanzien van toekomstige derden geldt.»

Maurice Adams
Assistent UFSIA

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

14e KAMER – 9 MAART 1994

Voorzitter: mevr. Adriaenssens

Rechters in sociale zaken: de hh. De Brouwer en Dhont

Openbaar ministerie: de h. Dekeersmaecker

Advocaat: mr. De Gendt

Maatschappelijk welzijn – Vreemdeling-vluchteling – Asielaanvrager – Maatschappelijke dienstverlening – Financiële tegemoetkomingen – Statuut ontheemde – Weigering tot aanvraag – Recht op sociale uitkeringen – Gevolg

De weigering van een asielaanvrager die het statuut van politiek vluchteling heeft aangevraagd, om het statuut van ontheemde te verzoeken, door welk statuut hij recht op kinderbijslag zou verkrijgen, kan niet worden beschouwd als een weigering van de belanghebbende om zijn recht op sociale uitkeringen te laten gelden. Ze kan niet leiden tot de ontzegging van de financiële toelage voor de inwonende kinderen.

O. t/ O.C.M.W. A.

Overwegende dat vooraf dient te worden gesteld dat overeenkomstig artikel 1 van de wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn elke persoon recht heeft op een maatschappelijke dienstverlening teneinde een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid;

Overwegende dat uit de gegevens van het dossier blijkt dat verweerster vanaf het ogenblik van de aanvraag om dienstverlening (oktober 1991) tot en met juni 1993 een financiële bijstand heeft verleend aan eiser a rato van het bestaansminimum voor samenwonende echtgenoten, verhoogd met een toelage voor inwonende personen, zijnde het bedrag gelijk aan de gewaarborgde kinderbijslag, voor drie kinderen;

Overwegende dat de toelage voor inwonende personen door de bestreden administratieve beslissing wordt afgeschaft vanaf de maand juli 1993, omdat eiser weigert een bij-

lage 3 aan te vragen, hetgeen wordt beschouwd als een vorm van het niet uitputten van rechten op sociale uitkeringen;

Overwegende dat een vreemdeling onder meer in België kan verblijven op grond van:

– een «bijlage-3»-(statuut van ontheemden: bewijs dat zij tijdelijk op het Belgisch grondgebied mogen verblijven omdat hun land in staat van oorlog is). Deze bijlage wordt momenteel gegeven aan alle binnenkomende ex-Joegoslaven;

– een «bijlage-26», die wordt gegeven door de bevoegde instanties op het Belgisch grondgebied, bij indiening van een asielaanvraag. Nadat een asielaanvraag ontvankelijk is verklaard, wordt een attest van immatriculatie gegeven tijdens de periode van het onderzoek ten gronde;

Overwegende dat niet betwist wordt dat de «bijlage-3» aan de houder het voordeel biedt onmiddellijk in orde te zijn met zijn verzekeringstoestand en voor het recht op kinderbijslag, dat dit toch niet wegneemt dat eiser niet verplicht kan worden een «bijlage-3» aan te vragen;

Overwegende immers dat de keuze tussen het verzoek om het statuut van «ontheemde» of het statuut van een «vluchteling» overeenkomstig de Conventie van Genève, een strikt individueel recht is dan enkel en alleen toekomt aan de betrokken vreemdeling;

Overwegende dat te dezen dient te worden vastgesteld dat eiser bij zijn aankomst in België een verzoek heeft ingediend ter verkrijging van het statuut van vluchteling, omdat hij juist zijn land ontvlucht is om «politieke redenen»;

Overwegende dat verweerder de keuze van eiser tot het verkrijgen van het statuut van vluchteling dient te eerbiedigen en derhalve niet kan overgaan tot afschaffing van een toelage voor inwonende personen, op grond van de enkele motivering dat eiser weigert een bijlage nr. 3 aan te vragen;

...

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE HASSELT

2e KAMER – 3 MAART 1994

Voorzitter: de h. Beerten

Advocaten: Witters loco Vanmuysen en Weyens

Voorrechten – 1. Werknemers – Uitzendbureau – 2. Kosten gemaakt tot behoud van de zaak – Behoud van welbepaalde zaak – 3. Gerechtskosten – Begrip – Kosten vanaf betekening van bevel tot betalen – Gemeenschappelijk belang

1. *De overeenkomst met betrekking tot het ter beschikking stellen van uitzendkrachten is een overeenkomst sui generis. De schuldvordering van het uitzendbureau is niet door enig voorrecht gewaarborgd.*

2. *Het voorrecht van art. 20, 4°, Hyp.W. vereist dat de kosten zijn gemaakt tot het behoud van een welbepaalde zaak.*

3. *De kosten van dagvaarding, de rechtsplegingsvergoeding en de expeditie- en betekeningskosten zijn geen gerechtskosten in de zin van art. 19, 1°, Hyp.W. aangezien ze niet in het gemeenschappelijk belang van alle schuldeisers zijn gemaakt. Dit is wel het geval voor de kosten voor de betekening van het bevel en de kosten van dagvaarding tot faillietverklaring.*

N.V. F. t/ Faill. N.V. C.L.

Aanlegster dient een schuldvordering in voor een bedrag van 281.705 fr. in het bevoorrecht passief.

Bij vonnis van 4 december 1992 van de Rechtbank van Koophandel te Brussel werd de gefailleerde veroordeeld om aan aanlegster een bedrag te betalen van 300.110 fr. De veroordeling had betrekking op een aantal niet betaalde facturen die aanlegster had opgesteld n.a.v. het ter beschikking stellen van uitzendkrachten. Volgens aanlegster is haar schuldvordering bevoorrecht op grond van art. 19, 3bis, Hyp. W. daar zij gesubrogeerd zou zijn in de rechten van de uitzendkrachten die schuldeiser van de gefailleerde zouden zijn.

Art. 8 van de wet van 24 juli 1987 stelt een onweerlegbaar vermoeden in dat de overeenkomst gesloten tussen het uitzendbureau en de uitzendkracht een arbeidsovereenkomst is. Ondanks het feit dat de uitzendkracht zijn arbeid in de onderneming van de gebruiker uitvoert en deze hem richtlijnen kan geven komt er enkel en alleen een arbeidsovereenkomst tot stand tussen het uitzendbureau en de uitzendkracht (Tillemans F., *Tijdelijke arbeid, uitzendarbeid en terbeschikkingstelling van werknemers*, p. 72). Dit houdt in dat de uitzendkrachten hun loon van het uitzendbureau dienen te ontvangen en niet van de gebruiker. De uitzendkrachten zijn dan ook geen schuldeiser van de gebruiker. Zij zijn dit wel van het uitzendbureau, en kunnen, ten opzichte van het uitzendbureau het in art. 19, 3bis, Hyp. W. geregelde voorrecht laten gelden (De Schrijver L., «Sociale voorrechten», *T.P.R.*, 1987, 250). Daar de uitzendkrachten geen schuldeiser zijn van de gefailleerde, kan aanlegster, in zoverre zij al in de rechten van de uitzendkrachten gesubrogeerd zou zijn, het voorrecht op grond van art. 19, 3bis, Hyp. W. niet invoeren. De schuldvordering van aanlegster vindt haar ontstaan in het contract gesloten met de gefailleerde. Dit contract is een contract sui generis (Cattoir B., «Civielrechtelijke aspecten van uitzendarbeid», *R. W.*, 1987-88, 1291) waarvan de eruit voortvloeiende schuldvorderingen niet door enig voorrecht worden beschermd.

Aanlegster beroept zich eveneens op het voorrecht van art. 20, 4° Hyp. W. Zij stelt dat door de werkzaamheden van de uitzendkrachten de handelszaak werd behouden. Om aanspraak te kunnen maken op het in art. 20, 4° Hyp. W. geregelde voorrecht, is vereist dat de kosten een rechtstreeks verband vertonen met het behoud van welbepaalde activabestanddelen (Cass., 24 april 1986, *Pas.*, 1986, I, 1039). Hieruit volgt en mede op grond van de bijzondere aard van het bij art. 20, 4° Hyp. W. in het leven geroepen voorrecht, dat het voorrecht slechts op een welbepaald vermogensbestanddeel kan worden uitgeoefend. Dit betekent dan ook dat kosten gemaakt tot behoud van een algemeenheid van roerende goederen, lichamelijk of onlichamelijk, geen bevoorrecht karakter bezitten. Om voornoemde redenen is evenmin het voorrecht van art. 20, 4°, Hyp. W. toepasselijk op de schuldvorderingen die door tussenkomst van uitzendkrachten gevrijwaard zouden zijn, bij gebreke van een specifieke aanwijzing van een welbepaalde schuldvordering. Overigens wordt niet aangetoond dat de tussenkomst van de uitzendkrachten ertoe hebben geleid dat schuldvorderingen gevrijwaard zouden zijn.

Ook is het voorrecht van art. 20, 4° Hyp. W. niet toepasselijk op de goederen die door de uitzendkrachten werden ge-

produceerd. Vooreerst wordt niet aangetoond dat de uitzendkrachten goederen hebben geproduceerd. Vervolgens heeft het voorrecht betrekking op kosten gemaakt tot behoud van een zaak en niet op de kosten gemaakt tot productie van een zaak. Ten slotte, zo het voorrecht toch toepasselijk zou zijn, wordt niet aangeduid op welke goederen het voorrecht dan wel zou slaan.

Aanlegster stelt dat de gerechtskosten t.b.v. 35.895 fr. bevoorrecht zijn op grond van art. 19, 1°, Hyp. W. De kosten van dagvaarding, rechtsplegingsvergoeding, expeditie en betekeningkosten zijn weliswaar nodig om tot uitvoering te kunnen overgaan maar zij zijn niet in het gemeenschappelijk belang van alle schuldeisers gemaakt (Coomans, C., noot onder Antwerpen, 16 april 1985, *Limburgs Rechtsleven*, 1985, 264; Dirix E. en Decorte R., *Zekerheidsrechten*, Kluwer, p. 84; Cass., 5 juni 1970, *Arr. Cass.*, 1970, 931).

Derhalve zijn de kosten begroot in het vonnis van 4 december 1992 en de kosten van uitgifte voor een totaal bedrag van 18.697 fr. niet bevoorrecht.

De kosten vanaf de betekening van het bevel zijn wel bevoorrecht alsook de kosten van dagvaarding tot faillietverklaring nu op deze dagvaarding het faillissement werd uitgesproken.

VREDEGERECHT TE ANTWERPEN

5e KANTON – 8 MAART 1994

Rechter: de h. Van Oosterwyck

Advocaten: mrs. Van der Meeren loco De Munck en Van Geem loco Huyghe

Lening – Bruikleen – 1. Langer gebruik dan overeengekomen – Aansprakelijkheid voor verlies door toeval ontstaan – 2. Schatting van de geleende zaak – Verlies door toeval – Art. 1883 B.W. – Toepassingsgebied

1. *Bij bruikleen is de lener die zich van de geleende zaak bedient gedurende een langere tijd dan hij mocht, aansprakelijk voor het verlies, ook al is dit door toeval ontstaan, zoals te dezen de diefstal van de geleende zaak.*

2. *Art. 1883 B.W., krachtens hetwelk het verlies van de geleende zaak, ook al is het door toeval ontstaan, voor rekening van de lener komt «indien de zaak bij het te leen geven geschat is», vindt slechts toepassing wanneer de schatting gebeurde met het oog op een mogelijk verlies of beschadiging, maar is niet toepasselijk wanneer de schatting enkel en alleen plaatsvond met het oog op een mogelijke verkoop.*

C.V. V. t/ V.O.F. P.

Omdat verweerster nog niet helemaal gefixeerd was omtrent het type kasregister dat zij bij eiseres zou aankopen, werd er overeengekomen dat eiseres een kasregister Tecma 216 in bruikleen zou geven aan verweerster die voor ontvangst tekende per 19 oktober 1992 en dit «voor de periode van drie dagen».

Op 24 oktober was dat register nog steeds in het bezit van verweerster, dus na het verstrijken van de termijn van bruikleen, maar het toestel werd in de nacht van 24 op 25 oktober

1992 gestolen na inbraak waaromtrent aangifte gedaan werd.

Na wat briefwisseling tussen partijen in verband met dat voorval, verzond eiseres haar factuur nr. 9.259 van 29 oktober 1992 voor een totaal van 40.570 frank B.T.W. inbegrepen, en dit werd in herinnering gebracht op 18 december 1992 en op 2 februari 1993.

Die factuur wordt geprotesteerd door verweerster bij aangetekend schrijven van 29 oktober 1992: «Voor een inbruikleen gegeven kassa kunnen wij op geen enkele manier aansprakelijk gesteld worden.»

Verweerster vergist zich.

Bij bruikleen wordt weliswaar het voorwerp slechts onder preciaire titel aan de lener overhandigd terwijl de uitlener, naar luid van artikel 1877 B.W., eigenaar blijft van de geleende zaak (Simont, L. en De Gavre, J., «Examen de jurisprudence (1976 à 1980). Les contrats spéciaux», *R.C.J.B.*, 1986, (317), 363, nr. 191), maar wanneer de lener zich van de zaak bedient «gedurende een langere tijd dan hij mocht», dan is hij overeenkomstig art. 1881 B.W. voor het verlies aansprakelijk, al is dit ook door toeval ontstaan, en dat is wat hier gebeurd is nu verweerster het kasregister langer dan de overeengekomen drie dagen onder zich had. Het was zelfs niet nodig dat verweerster in gebreke werd gesteld (De Page, H., en Dekkers, R., *Traité*, V, Brussel, Bruylant, 1975, tweede uitgave, 139, nr. 131, B, 2°, a).

Het toevallig vergaan (diefstal) van het in bruikleen gegeven voorwerp komt voor rekening van verweerster, omdat het toevallig verlies voorafgegaan is door een fout die zij begaan heeft zonder welke dat verlies niet plaats zou hebben gehad, en die fout bestaat er nu juist in dat toestel gedurende een langere termijn dan overeengekomen te hebben gebruikt; zij wordt dan beschouwd als zijnde in gebreke om de zaak terug te geven, en zij moet het risico dragen alsof zij in gebreke gesteld zou zijn, overeenkomstig art. 1138, *in fine*, B.W. (cf. Kluyskens, A., *Beginselen*, IV, Antwerpen, Stan-daard, 1952, tweede druk, 458, nr. 421, 3°, a). Dit is een zuivere toepassing van het gemene recht (De Page, H., *Traité*, II, Brussel, Bruylant, 1964, derde uitgave, 609, nr. 607, 1°; De Page, H. en Dekkers, R., *Traité*, V, o.c., 139, nr. 131, B, 1°).

Eiseres voert nog een tweede argument aan, artikel 1883 B.W., dat eveneens stelt dat het verlies van de te leen gegeven zaak, ook al is het door toeval ontstaan, voor rekening van de lener komt «indien de zaak bij het te leen geven geschat is». *In casu* werd er bij de levering, op het door de ontleenster afgetekende ontvangstbewijs, een prijs vermeld namelijk 33.950 frank zonder B.T.W.

De rechtbank is echter van oordeel dat voormeld artikel hier geen toepassing kan vinden, daar het een schatting veronderstelt met het oog op een mogelijk verlies of beschadiging, terwijl de schatting hier gebeurde enkel en alleen met het oog op een mogelijke verkoop; er is een nuance, maar ze is er (cf. De Page, H., en Dekkers, R., *Traité*, V, 139-140, nr. 131, B, 2°, c).

Het verweer is verder niet relevant; het heeft immers geen belang of het nu al dan niet om een model kasregister ging dat er slechts «in afwachting» stond omdat het eigenlijk gekozen model nog niet zou kunnen worden geleverd; dit alles verandert niets aan de hierboven uiteengezette principes.

Bij conclusie neergelegd ter griffie op 4 februari 1994 vraagt eiseres om verweerster te veroordelen haar de som

van 40.570 frank te betalen, te vermeerderen met de moratoire interesten sinds 29 oktober 1992.

Eiseres vordert moratoire interesten zonder enige specificatie van rentevoet, en algemene verkoopsvoorwaarden liggen ook niet over zodat hier niet anders dan de wettelijke moratoire interesten kunnen worden toegekend en dit dan nog maar vanaf de eerste ingebrekestelling, zegge 18 december 1992.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 15 september 1994

Inkomstenbelastingen – Beslissing van de directeur – Volledige ontheffing wegens aftrek van bedrijfsverliezen – Niettemin voorziening bij het hof van beroep – Mogelijk belang

Het bestreden arrest (Hof Brussel, 7 mei 1993) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat ‘de beslissing van de directeur van 10 november 1981 het saldo van het (door verweerder) in ex-Belgisch Congo geleden verlies op 455.194 frank bepaalt en de aftrek van dat saldo van de belastbare inkomsten van het belastingjaar 1980 toestaat’; dat het erop wijst ‘dat die beslissing in feite een volledige ontheffing van de bewuste aanslag inhoudt’ en daaruit afleidt dat ‘de beslissing niet grievend is voor (verweerder) die bijgevolg geen belang heeft bij een voorziening tegen die beslissing’ en dat eiser het gezag van gewijsde van die beslissing niet kan aanvoeren;

«Overwegende dat verweerder, die de volledige ontheffing van de aanslag had verkregen, toch belang had bij het instellen van een voorziening tegen die beslissing om het aldus vastgestelde bedrag van het saldo van zijn bedrijfsverliezen te betwisten teneinde, voor de volgende belastingjaren, hogere bedrijfsverliezen te kunnen aftrekken dan het bedrag dat voortvloeit uit de verrekening van het saldo vastgelegd in de beslissing van 10 november 1981;

«Overwegende dat het arrest, door te oordelen dat eiser geen aanspraak kon maken op het gezag van gewijsde van die beslissing, omdat verweerder ‘geen belang had bij het aanvechten ervan’, het in het middel aangewezen artikel 17 van het Gerechtelijk Wetboek schendt.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Rappe – Openbaar ministerie: mevrouw Liekendaal – In de zaak: Belgische Staat t/ R.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 15 september 1994

Echtscheiding – Door de eerste rechter toegestaan wegens feitelijke scheiding – Tegenvordering in hoger beroep waarbij bovendien de echtscheiding op grond van bepaalde feiten gevraagd wordt – Niet ontvankelijk

Eisers tweede middel tegen het bestreden arrest (Hof Brussel, 16 februari 1993) wordt o.m. op de volgende gronden verworpen:

«Overwegende dat, voor het overige, hoewel eiser inderdaad belang kan hebben bij het verkrijgen van de echtscheiding 'op één grond eerder dan op een andere', evenwel niet blijkt dat hij de echtscheiding heeft gevraagd op grond van artikel 231 van het Burgerlijk Wetboek 'eerder dan' op grond van artikel 232 van dat wetboek; dat uit het arrest blijkt dat eiser, die van de eerste rechter de echtscheiding als bepaald bij artikel 232, eerste lid, van dat wetboek, had verkregen, niet de wijziging van die beslissing vroeg maar, daarenboven, de echtscheiding wegens grove beledigingen, overeenkomstig artikel 231 van hetzelfde wetboek, wilde verkrijgen;

«Overwegende dat de gevolgen van die rechtsplegingen weliswaar kunnen verschillen maar dan hun voorwerp hetzelfde is, te weten de ontbinding van het huwelijk;

«Dat het arrest bijgevolg, door te beslissen dat de op artikel 231 van het Burgerlijk Wetboek gegronde tegenvordering van eiser niet ontvankelijk is omdat zij 'hetzelfde voorwerp, te weten het verbreken van de huwelijksband, heeft als de vordering van (eiser) die door de eerste rechter is ingewild', zijn beslissing naar recht verantwoordt.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Verheyden – Openbaar ministerie: mevr. Liekendaal – Advocaten: mrs. Nelissen Grade en Van Ommeslaghe – In de zaak: H. t/ V.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 15 september 1994

Faillissement – Curator – Berusting in rechterlijke beslissing – Machtiging vereist

«Over het door verweerster opgeworpen middel van niet-ontvankelijkheid van de voorziening: de eerste eiseres heeft in het bestreden arrest berust:

«Overwegende dat de curator over het faillissement niet bevoegd is om afstand te doen van de rechtsvordering of om af te zien van een geding, zonder de vormvereisten na te leven die hem zijn opgelegd bij artikel 492 van boek III van het Wetboek van Koophandel, ingevoegd bij de wet van 18 april 1851 inzake faillissement, bankbreuk en uitstel van betaling;

«Overwegende dat uit geen enkel stuk waarop het Hof vermag acht te slaan, blijkt dat de curator van de eerste eiseres zich heeft doen machtigen om overeenkomstig dat artikel 492 in het bestreden arrest te berusten;

«Dat de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: mevr. Charlier – Openbaar ministerie: mevr. Liekendaal – Advocaten: mrs. Draps en De Bruyn – In de zaak: B.V.B.A. A. t/ N.V. A.)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 29 september 1994

Overheidsopdrachten – Onderbreking door het bestuur – Vergoeding voor de aannemer – Vaststelling dat de aannemer geen fout heeft begaan, niet vereist

Het door eiseres tegen het bestreden arrest (Hof Bergen, 5 januari 1993) aangevoerde middel wordt als volgt verworpen:

«Wat het tweede en het derde onderdeel betreft:

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat het schepencollege van eiseres in zijn besluit van 5 maart 1979 heeft 'beslist' dat 'het werk (...) met ingang van 13 februari 1979 is geschorst' en dat eiseres later, op 4 juli 1979, 'formeel een bevel tot hervatting van het werk ter kennis van de aannemer heeft gebracht';

«Dat het hof van beroep, zonder dat besluit uit te leggen op een wijze die onverenigbaar is met de bewoordingen ervan, uit die vaststellingen heeft kunnen afleiden dat eiseres 'in feite een bevel tot onderbreking van het werk in de zin van artikel 15E van het ministerieel besluit van 14 oktober 1964 had afgeleverd', ook al had verweerster om dat bevel gevraagd;

«Dat die onderdelen niet kunnen worden aangenomen;

«Wat het eerste onderdeel betreft:

«Overwegende dat het hof van beroep, nu het heeft vastgesteld dat eiseres het bevel tot onderbreking van het werk had gegeven, zijn beslissing dat verweerster het recht had de vergoeding van haar aangetoonde schade te eisen verantwoordt zonder dat het bovendien hoeft vast te stellen dat verweerster geen fout heeft begaan.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Verheyden – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaten: mrs. Dasse en Van Ommeslaghe – In de zaak: Stad Thuin t/ N.V. T.)

Hof Gent (14e Kamer), 8 maart 1994

Beslag en executie – Voor beslag vatbare goederen – Roevend beslag – Betwisting – Art. 1408, § 3, Ger.W.

«De eerste rechter oordeelde dat de opmerkingen van appellant in zijn brief aan de gerechtsdeurwaarder de dato 17 april 1993 geen betrekking hebben op moeilijkheden inzake de toepassing van artikel 1408 Ger.W.

«Deze brief verwoordt het ongenoegen van appellant over het feit dat voor een schuld van 26.677 frank beslag wordt gelegd op 'honderdduizenden frank materiaal + mijn wagen' en bevat tevens de opmerking dat de wagen reeds het voorwerp is van beslag in de zaak V, tegen welk beslag verzet werd gedaan, voorts dat op die wagen nog een financiering rust. Daar in de brief niet gesteld wordt dat goederen in beslag werden genomen die de beslagene volstrekt nodig heeft voor zijn beroep zonder inachtneming van artikel 1408, § 1, 3°, Ger.W., bestond er geen aanleiding tot neerlegging van een afschrift van het proces-verbaal van beslaglegging door de gerechtsdeurwaarder of door de meest gerede partij, zoals bepaald in artikel 1408, § 3, tweede lid, Ger.W.

«Ontstentenis van dergelijke neerlegging kan dus ook geen schorsing van de beslagprocedure tot gevolg hebben.

«Daar geen moeilijkheden inzake de toepassing van artikel 1408 Ger.W. zijn aangebracht binnen de in dit artikel op straffe van verval voorgeschreven termijn, kon appellant in de dagvaarding de dato 17 mei 1993 niet meer aanvoeren dat geen beroepsgoederen ter waarde van minstens 100.000 frank buiten het beslag werden gehouden.»

(Voorzitter: de h. Top – Advocaten: mrs. Hoedaert en Meirlaan – In de zaak: D. t/ L.)

NOOT – *Betwistingen over de voor beslag vatbare goederen*

1. De wet van 14 januari 1993 heeft de lijst van de niet voor beslag vatbare goederen bij de tijd gebracht. Tevens werd in een nieuw artikel 1408, § 3, Ger.W. een snelle en vereenvoudigde procedure ingebouwd voor het beslechten van de geschillen die naar aanleiding van de toepassing van deze bepalingen kunnen rijzen. Deze procedure voor de beslagrechter vertoont gelijkenis met die bij de beslechting van geschillen i.v.m. rangregeling en evenredige verdeling.

De beslagene moet op straffe van verval zijn grieven aan de gerechtsdeurwaarder meedelen, hetzij op het ogenblik van de beslaglegging, hetzij binnen vijf dagen na de betekening van de eerste akte van beslag. Deze opmerkingen worden door de gerechtsdeurwaarder vermeld op het proces-verbaal van beslaglegging. Was dit niet mogelijk ten tijde van het beslag, dan kan de beslagene – zij het binnen de termijn van vijf dagen – ook nog op een andere wijze zijn opmerkingen aan de gerechtsdeurwaarder kenbaar maken (bv. mondeling of bij gewone brief). In dat geval verdient het de voorkeur dat de gerechtsdeurwaarder hiervan een afzonderlijk proces-verbaal opmaakt.

De opmerkingen moeten betrekking hebben op de beslagbaarheid van de goederen. Andere grieven die de beslagene zou kunnen doen gelden, zijn, zoals het geannoteerde arrest terecht beslist, niet relevant.

Indien er opmerkingen over de beslagbaarheid worden geformuleerd, moet vervolgens binnen een termijn van vijftien dagen een afschrift van het proces-verbaal van beslaglegging worden neergelegd ter griffie van de beslagrechter. Dit gebeurt hetzij door de gerechtsdeurwaarder, hetzij door de meest gerede partij. Daarop bepaalt de rechter de datum van de terechtzitting. De partijen worden opgeroepen bij gerechtsbrief en de griffier verwittigt tevens de instrumenterende gerechtsdeurwaarder. Deze procedure heeft een schorsende werking, d.w.z. de tenuitvoerlegging kan geen voortgang vinden. Gedurende die termijn blijven vanzelfsprekend de gevolgen van het beslag en m.n. de onbeschikbaarheid behouden. De beslagrechter doet uitspraak bij voorrang boven alle zaken. Zijn beschikking is niet vatbaar voor verzet of hoger beroep.

Deze procedure staat enkel open voor de beslagene. Een revindicatievordering door een derde kan bijvoorbeeld niet langs deze weg voor de rechter worden gebracht.

Artikel 1408, § 3, derde lid, bepaalt verder dat «de procedure niet kan worden voortgezet» indien de bedoelde neerlegging niet heeft plaatsgehad. Terecht werd opgemerkt dat het hier om een overbodige bepaling gaat; de zaak wordt immers eerst aanhangig gemaakt door de neerlegging van het P.V. ter griffie (De Leval, G., «Deux aspects du droit des saisies», in *Het zakenrecht. Absoluut niet een rustig bezit*, Antwerpen, 1992 (215), 236).

2. Betwisting bestaat over de vraag of de termijn van vijftien dagen voorgeschreven is op straffe van verval. Voor deze interpretatie kan steun worden gevonden in de parlementaire voorbereiding en meer bepaald in een uitdrukkelijke tussenkomst van de minister van Justitie in die zin (*Parl.St., Kamer*, 1992-93, nr. 718/2, 2). Hiertegen wordt geargumenteed dat een dergelijke interpretatie in strijd komt met art. 860,

derde lid, Ger.W. dat voor een vervaltermijn een uitdrukkelijke bepaling vereist (Broeckx, K., «Het beslag op roerende goederen», in *Het nieuwe beslagrecht*, Brussel, 1993, (47), 62, nr. 23).

3. Onzekerheid bestaat ook over de verhouding tussen deze nieuwe procedure en de gemeenrechtelijke wijze van rechtsingang (art. 1395 Ger.W.). Kan de beslagene die geen opmerkingen heeft geformuleerd binnen de op straffe van verval voorgeschreven termijn, door middel van een dagvaarding, de betwisting over de beslagbaarheid van bepaalde goederen voor de beslagrechter brengen? Kan hij zulks ook nog doen door het instellen van een tussenvordering in het raam van een ander executiegeschil (bijvoorbeeld naar aanleiding van een revindicatieprocedure)? De oplossing is niet evident. De bedoeling van de wetgever was de positie van de beslagene te versterken. In vergelijking met een gewone verzetsprocedure tegen het beslag, biedt de nieuwe procedure diverse voordelen (goedkopere en snellere rechtspleging, schorsing van de tenuitvoerlegging), maar ze houdt ook aanzienlijke nadelen in (vervaltermijnen). Wordt nu door art. 1408, § 3, Ger.W. voor de beslagene de koninklijke weg uit art. 1395 Ger.W. afgesneden?

Het geannoteerde arrest beantwoordt die vraag terecht bevestigend. De verhouding – de «coëxistentie» – tussen beide procedures kwam uitvoerig aan de orde in het door de Raad van State uitgebrachte advies (*Parl.St., Kamer*, 1989-90, nr. 1114/1, 11). Hierop werd door de Regering beslist om de nieuwe procedure niet op te nemen en § 3 in het wetsontwerp achterwege te laten. Bij amendement van de Regering werd § 3 echter opnieuw ingevoerd. In de verantwoording bij dit amendement (althans in de Franse tekst) wordt uitdrukkelijk op het «exclusief» karakter van die rechtspleging gewezen (*Parl.St., Kamer*, 1989-90, nr. 1114/4, 6). Deze interpretatie vindt ook steun in de parlementaire voorbereiding waarin meermaals werd gewezen op de noodzaak van een snelle afhandeling van dergelijke betwistingen.

Eric DIRIX

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid van de V.U.B. (coördinatie prof. dr. M. van Damme)

Dit overzicht betreft de wetgeving bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van december 1994 en kwam tot stand met medewerking van S. Claes, G. Debersaques, V. De Saedeleer, R. Strubbe, G. Van Limberghen en L. Vény

Milieukeuren – Handelspraktijken – Produktnormen

De wet van 14 juli 1994 inzake de oprichting van een Comité voor het toekennen van de Europese Milieukeur (*B.S.*, 1 december 1994) moet worden gelezen in het raam van de E.E.G.-verordening nr. 880/92 van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 23 maart 1992 inzake een communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren (*Pb.*, L, nr. 99 van 11 april 1992, p. 1. Het logo van de milieukeur is gevoegd als bijlage bij die verordening; zie ook de

beschikking van de Commissie nr. 94/10/EG van 21 december 1993 inzake het standaardformulier voor de kennisgeving van het besluit om de communautaire milieukeur toe te kennen: *Pb.*, L, nr. 7 van 11 januari 1994, p. 17). Met die verordening – welke verbindend is in al haar onderdelen, in elke lidstaat rechtstreeks toepasselijk is en op 1 mei 1992 in werking is getreden – wordt een E.G.-communautair systeem voor het toekennen van milieukeuren ingesteld. Uit de omschrijving die in artikel 1 van de voornoemde verordening wordt gegeven, ligt aan dat systeem vooral het streven naar een betere informatie van de consument ten grondslag, wat een federale aangelegenheid is (art. 6, § 1, VI, laatste lid, 4°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, *B.S.*, 15 augustus 1980, en *Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 887/1, 9 – de verwijzingen naar de parlementaire stukken van de Senaat, vermeld in de voetnoot gepubliceerd in het *B.S.*, zijn foutief). Bovendien wordt het toekennen van milieukeuren sinds de recentste staatshervorming beschouwd als een zaak van produktnormering, wat een federale aangelegenheid is (artikel 6, § 1, II, tweede lid, 1° van de bijzondere wet van 8 augustus 1980; Seutin, B. en Van Haegendoren, G., *De nieuwe bevoegdheden van Gemeenschappen en Gewesten*, Brugge, Die Keure, 1994, 55-64, inz. 64). De wet betreft derhalve hoe dan ook een federale aangelegenheid (advies Raad van State, *Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 887/1, 9).

Krachtens artikel 1 van de voornoemde wet, wordt bij de (federale) minister van Leefmilieu een Comité voor de toekenning van het Europese milieukeurmerk (beter: «milieukeur» zoals de Raad van State in zijn advies opmerkt: *Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 887/1, 9) opgericht. Dit comité, dat de «bevoegde instantie» is in de zin van de hiervoor genoemde verordening, heeft in het licht van deze verordening, twee opdrachten: enerzijds het beheer van de milieukeuren toegekend in België overeenkomstig de in de verordening vermelde regels (art. 10 van de verordening) en anderzijds het deelnemen aan de procedure binnen de gemeenschap voor het bepalen van de produktengroepen en specifieke criteria waaraan de produkten, behorend tot elk van deze groepen, zullen moeten beantwoorden (art. 5 van de verordening). Bovendien wordt dit Comité belast met het toekennen van een nationale milieukeur (artikel 3, § 1, van de wet) indien een dergelijke milieukeur wordt ingesteld (zie ter zake artikel 3 van de wet en *Gedr.St.*, *Kamer*, 1993-94, nr. 1319/3, 3). Volgens de minister van Justitie kunnen de beslissingen van het voornoemde Comité (bv. de weigering of de intrekking van de keur) bestreden worden voor de Raad van State (*Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 887/2, 23).

Het niet-naleven van de wettelijke en reglementaire bepalingen inzake de milieukeur, kan het voorwerp uitmaken van een vordering tot staking op verzoek van de minister van Leefmilieu (artt. 97, 14 en 98, § 2, van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, *B.S.*, 29 augustus 1991, en *B.S.*, 10 oktober 1991). Bepaalde daden van misbruik zijn ook strafbaar gesteld (art. 6 van de wet). De hierboven omschreven regeling is in werking getreden op 1 december 1994.

G.D.

Wijziging K.B.'s inzake B.T.W.

Het K.B. van 22 november 1994 (*B.S.*, 1 december 1994) wijzigd een aantal K.B.'s inzake de B.T.W.

De meerderheid van de wijzigingen zijn van louter formeel-technische aard. Zij hebben uitwerking vanaf 1 januari 1993.

Daarnaast wijzigt het voornoemde K.B. bepaalde B.T.W.-verplichtingen inzake het opmaken of bijhouden van welbepaalde stukken (K.B. nr. 1 van 29 december 1992 met betrekking tot de regeling voor de voldoening van de B.T.W.).

Overeenkomstig het voorheen geldende artikel 10, § 1, eerste lid, van het K.B. nr. 1 is de B.T.W.-belastingplichtige verplicht op de dag zelf van de handeling een stuk op te maken wanneer hij onder bezwarende of kosteloze titel goederen of diensten, bestemd voor zijn activiteit, afneemt van een niet-belastingplichtige. Deze verplichting bestaat voor de B.T.W.-belastingplichtige voortaan ook wanneer het goed geleverd of de dienst gepresteerd is door een belastingplichtige die uitsluitend handelingen verricht die zijn vrijgesteld door artikel 44 van het B.T.W.-Wetboek en waarvoor geen recht op aftrek bestaat. Bovendien worden een aantal bijkomende voorwaarden ingevoerd waaraan dit verplicht op te maken stuk of de verbetering ervan moet voldoen.

Overeenkomstig het voorheen geldende artikel 28, eerste lid, van het K.B. nr. 1 zijn garagehouders en alle B.T.W.-belastingplichtigen die aan motorvoertuigen onderhoudswerk, met uitzondering van het wassen, of herstellingswerk verrichten, verplicht een register te houden waarin bepaalde gegevens moeten worden opgenomen. Deze verplichting wordt nu, nog steeds met uitzondering van het wassen, uitgebreid tot welke werken ook aan een motorvoertuig. Bovendien is zij voortaan eveneens van toepassing op B.T.W.-belastingplichtigen die tweedehands vervoermiddelen verkopen met toepassing van de gewone B.T.W.-regeling. De verplicht in het register in te schrijven gegevens worden uitgebreid en gespecificeerd.

Het geheel van deze nieuwe bepalingen treedt in werking op 1 december 1994.

Ten slotte worden ook nog wijzigingen aangebracht in de K.B.'s nrs. 18, 46 en 48, respectievelijk inzake de uitvoer van landvoertuigen naar een plaats buiten de EU, de intracommunautaire verwerving van vervoermiddelen en de intracommunautaire levering van nieuwe vervoermiddelen.

Ook deze wijzigingen hebben uitwerking vanaf 1 december 1994.

S.C.

O.C.M.W.

Bij ordonnantie van 27 oktober 1994 (*B.S.*, 3 december 1994) wijzigt de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest artikel 87 van de O.C.M.W.-wet van 8 juli 1976 (over de materiële bevoegdheid van deze Brusselse instelling in de desbetreffende aangelegenheid, zie Seutin, B. en Van Haegendoren, G., *De nieuwe bevoegdheden van Gemeenschappen en Gewesten*, Brugge, die Keure, 1994, pp. 41 e.v.).

De aanpassingen strekken ertoe aan het Verenigd College de bevoegdheid te verlenen tot vaststelling van de voorschriften inzake de comptabiliteit van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn en het algemeen reglement hiervan.

Onverminderd de bevoegdheid van het Verenigd College, stelt de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie met deze ordonnantie een aantal federale regels betreffende de

(gemeentelijke) comptabiliteit, alsook i.v.m. de genormaliseerde functionele en economische classificering van de ontvangsten en uitgaven in de begroting en de rekeningen van de O.C.M.W. toepasselijk.

De ordonnantie treedt in werking op 1 januari 1995.

L.V.

Werving en opleiding van magistraten van de rechterlijke orde

Luidens de indiener van het wetsvoorstel dat de wet van 1 december 1994 betreffende de opleiding en werving van magistraten (*B.S.*, 6 december 1994) is geworden, is het doel van die wet een aantal structurele problemen te verhelpen welke zich bij de recrutering van parketmagistraten voordoen (*Gedr. St., Senaat*, 1993-94, nr. 1168/2, 3, alwaar deze worden geschetst. Zie ook uiteenzetting van de minister van Justitie, *Gedr. St., Kamer*, 1994-95, nr. 1586/2, 2-3).

In het licht daarvan brengt de voornoemde wet de volgende wijzigingen aan:

- de voorwaarden met betrekking tot de anciënniteit worden verlaagd (artt. 3-6 van de wet). Zo werd bijvoorbeeld voor de kandidaten die voor het examen beroepsbekwaamheid slaagden, een balie-ervaring van negen jaar in de regel als te veeleisend beschouwd (*Gedr. St., Senaat*, 1993-94, nr. 1168/1, 2). Door de voornoemde wet wordt die op vijf jaar gebracht (art. 3 van de wet, art. 194, § 2, 1° (nieuw) *Ger.W.*);

- naast de bestaande stage van drie jaar, wordt een nieuwe, kortere stage ingericht van achttien maanden die onmiddellijk toegang geeft tot het ambt van magistraat van het openbaar ministerie (art. 10 van de wet, artikel 259^{quater}, § 3 (nieuw) *Ger.W.*). Om tot rechter als bedoeld in artikel 191 *Ger.W.* te worden benoemd, moet evenwel het lid van het openbaar ministerie dat de voormelde verkorte stage heeft doorgemaakt, ten minste vijf jaar het ambt van magistraat van het openbaar ministerie hebben vervuld (artikel 2 van de wet, artikel 191bis, § 1 (nieuw) *Ger.W.*). Luidens de toelichting bij het wetsvoorstel, beoogt deze toegangsvoorwaarde te vermijden dat deze magistraten na deze gerechtelijke stage onmiddellijk kunnen worden benoemd bij de zittende magistratuur (*Gedr. St., Senaat*, 1993-94, nr. 1168/2). Zij beoogt de continuïteit in de werking van het parket (*Gedr. St., Senaat*, 1993-94, nr. 1168/2, 5);

- enkele praktische zaken in verband met de gerechtelijke stage worden beter omschreven. Zo wordt o.m. bepaald dat de stagiair ook kennis krijgt van een positief stageverslag en wordt de procedure fijner bepaald (*Gedr. St., Senaat*, 1993-94, nr. 1168/1, 2-3);

- ook worden de overgangsmaatregelen uit artikel 21, § 1, van de wet van 18 juli 1991 tot wijziging van de voorschriften van het Gerechtelijk Wetboek die betrekking hebben op de opleiding en de werving van magistraten (*B.S.*, 26 juli 1991), aangevuld en herzien (artt. 16 en 17 van de wet). Conform het arrest van het Arbitragehof nr. 53/94 van 29 juni 1994 (*B.S.*, 9 juli 1994), werd inzonderheid de bepaling met betrekking tot de plaatsvervangende rechters verduidelijkt, derwijze dat, luidens de indiener van het wetsvoorstel, geen twijfel meer kan bestaan over het feit dat plaatsvervangende rechters geacht zijn geslaagd te zijn voor het examen beroepsbekwaamheid, voor zover ze benoemd zijn vóór 1 oktober 1993, i.e. vóór de inwerkingtreding van de voornoemde wet van 18 juli 1991 (*Gedr. St., Senaat*, 1993-94, nr. 1168/1, 3).

G.D.

Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bij ordonnantie van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad van 8 september 1994 (*B.S.*, 6 december 1994) wordt het koninklijk besluit van 27 juli 1988 tot oprichting van een Brusselse Gewestelijke Economische en Sociale Raad opgeheven en wordt de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgericht. De Raad, een openbare instelling met rechtspersoonlijkheid, is paritair samengesteld uit twee maal vijftien door de Brusselse Hoofdstedelijke Regering benoemde leden die worden voorgedragen door de representatieve organisaties der werkgevers en middenstanders respectievelijk de representatieve organisaties der werknemers van het gewest. Representatief zijn naar aloud gebruik de organisaties die representatief zijn.

De Raad heeft een studie-, advies- en aanbevelingsbevoegdheid inzake aangelegenheden die onder de bevoegdheden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest vallen en een weerslag hebben op het economisch en sociaal leven en inzake aangelegenheden die tot de bevoegdheid van de Staat behoren en waarvoor voorzien is in een samenwerkings-, overleg- of adviesprocedure met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De Brusselse Hoofdstedelijke Regering wint het advies van de Raad, dat de diverse in zijn midden uiteengezette standpunten vermeldt, in over de voorontwerpen van ordonnantie met betrekking tot deze materies.

Daarnaast organiseert de Raad het overleg tussen de sociale gesprekspartners en de Brusselse Hoofdstedelijke Regering over alle aangelegenheden die betrekking hebben op de gewestelijke ontwikkeling en planning met het oog op de voorbereiding van een actieprogramma op economisch en sociaal gebied. Het overleg bevat daarenboven een kritische analyse van het overheidsinstrumentarium voor economische en sociale actie.

De Raad wordt met het oog daarop ingedeeld in een Economische Kamer, een Sociale Kamer en een Kamer van de Middenstand en richt bovendien in zijn midden een «Vaste commissie voor de begeleiding van de Brusselse ondernemingen» op. De Commissie licht de Raad en de Regering in over de voornemens om bedrijfszetels van in het gewest gelegen ondernemingen buiten het gewest te vestigen en dient voorstellen in om de activiteit van deze ondernemingen in het gewest te houden.

De ordonnantie bevat geen bijzondere bepalingen wat haar inwerkingtreding betreft.

G.V.L.

Spreading apotheken

Het koninklijk besluit van 18 oktober 1994 (*B.S.*, 8 december 1994), voegt in het koninklijk besluit van 25 september 1974 betreffende de opening, de overbrenging en de fusie van voor het publiek opengestelde apotheken een artikel 1bis in.

Het nieuwe artikel 1bis, § 1, bepaalt dat het maximumaantal voor het publiek opengestelde apotheken, voor een periode van vijf jaar welke ingaat op de datum van inwerkingtreding van het koninklijk besluit van 18 oktober 1994, gelijk is aan het aantal apotheken waarvoor op die datum een vergunning is verleend. Dit aantal wordt verhoogd met het aantal vergunningen die worden verleend op basis van de aan-

vragen die werden ingediend voor de hiervoren vermelde datum.

De bepalingen van art. 6, § 2, van het besluit van 25 september 1974, zijn niet van toepassing op de aanvragen gesitueerd in een straal van 1,5 km van een aanvraag die lopende is op de datum van inwerkingtreding van het besluit van 18 oktober 1994 en die worden ingediend voor de hiervoren vermelde datum (art. 1bis, § 2).

Het koninklijk besluit van 18 oktober 1994, treedt in werking op 8 december 1994, zijnde de dag van de bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*.

V.D.S.

Bijzondere jeugdbijstand

Het besluit van 13 juli 1994 van de Vlaamse regering inzake de erkenningsvoorwaarden en de subsidienormen voor de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand (*B.S.*, 10 december 1994), somt de voorwaarden op waaraan een voorziening die minderjarigen wenst op te nemen of wenst te begeleiden, dient te beantwoorden om erkend te worden en het te blijven.

Naast een aantal algemene erkenningsvoorwaarden, waartoe behoren de voorwaarden betreffende de personeelsleden en de andere personen die in de voorziening verblijven, de voorwaarden betreffende de materiële infrastructuur, de organisatie, de werking, het pedagogisch beleid en de boekhouding stelt het besluit de bijzondere erkenningsvoorwaarden vast per categorie van voorziening. Daarbij worden o.m. onderscheiden de begeleidings- en gezinstehuizen, de onthaal-, oriëntatie- en observatiecentra, diensten voor pleegzorg en diensten voor het begeleid zelfstandig wonen (hoofdstuk II).

De inrichtende macht moet – met het oog op het krijgen van de erkenning – voor iedere voorziening een afzonderlijke aanvraag tot erkenning indienen (art. 21).

Deze aanvraag, die op straffe van niet-ontvankelijkheid, bij een ter post aangetekende brief aan het bestuur moet worden gericht, dient een aantal gegevens te vermelden en wordt binnen twee maanden te rekenen vanaf de toezending van de aanvraag tot erkenning, door het bestuur voor advies overgezonden aan de erkenningscommissie (art. 23).

De bevoegde minister kan de erkenning principieel toestaan voor maximaal een jaar (art. 24, § 2). De definitieve erkenning daarentegen is geldig voor een hernieuwbare maximumtermijn van 5 jaar (art. 25, § 1).

Het besluit bepaalt verder de subsidies voor opname en begeleiding die ten laste van het Fonds bijzondere jeugdbijstand worden uitbetaald aan de erkende voorzieningen (hoofdstuk IV) en eindigt met een aantal opheffings-, overgangs- en slotbepalingen (hoofdstuk VI).

Het besluit treedt in werking op 1 januari 1995.

Te vermelden valt nog dat aan het besluit een aantal bijlagen is toegevoegd aangaande de functie-eisen, de maximumpersoneelsbezetting die in aanmerking komt voor het subsidiëren van de personeelskosten, de subsidies voor het verblijf van de minderjarigen, de tarieven voor zakgeld en de subsidies voor de werking en de infrastructuur.

V.D.S.

Jaarrekening van verzekeringsondernemingen

Het K.B. van 17 november 1994 (*B.S.*, 21 december 1994) voert een nieuwe reglementering inzake de jaarrekening van verzekeringsondernemingen in. Op die wijze wordt – wat de jaarrekening betreft – uitvoering gegeven aan de richtlijn 91/674/EEG van de Raad van 19 december 1991 betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening van verzekeringsondernemingen.

Het K.B. van 17 november 1994 neemt in een ruime mate bepalingen over van, eensdeels, het K.B. van 8 oktober 1976 met betrekking tot de jaarrekening van de ondernemingen en, anderdeels, het K.B. van 12 november 1979 betreffende de jaarrekening van verzekeringsondernemingen die zijn toegelaten met toepassing van de wetgeving betreffende de controle der verzekeringsondernemingen. Het laatstgenoemde besluit wordt trouwens opgeheven, met dien verstande dat het nog van toepassing blijft op de jaarrekeningen afgesloten vóór 1 januari 1995.

Andere bepalingen van het K.B. van 17 november 1994 zijn overgenomen van de zoëven genoemde richtlijn of zijn geïnspireerd door bepalingen van het K.B. van 23 september 1992 op de jaarrekening van de kredietinstellingen.

Het K.B. van 17 november 1994 wordt voor het eerst toegepast op de jaarrekening afgesloten op het einde van het boekjaar dat ingaat na 31 december 1994.

Te vermelden valt nog dat de bepalingen van de richtlijn 91/674/EEG, welke de geconsolideerde jaarrekening van de verzekeringsondernemingen betreffen, in een afzonderlijk besluit zullen worden opgenomen.

M.V.D.

Controle op de verzekeringsondernemingen

Het K.B. van 22 november 1994 (*B.S.*, 21 december 1994) brengt een aantal wijzigingen aan in het K.B. van 22 februari 1991 houdende algemeen reglement betreffende de controle op de verzekeringsondernemingen. Met die wijzigingen wordt, in essentie, een dubbel oogmerk nagestreefd.

Allereerst wordt ermee de uitvoering bewerkstelligd van sommige wijzigingen welke door het K.B. van 12 augustus 1994 in de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen zijn aangebracht met het oog op de aanpassing van die wet aan de derde verzekeringsrichtlijnen leven en niet-leven.

Voorts is er de vaststelling dat het K.B. van 22 februari 1991 een aantal bepalingen bevat welke hun grondslag vinden in vroegere coördinatie-richtlijnen, doch welke niet meer in overeenstemming zijn met de ter implementatie van de derde verzekeringsrichtlijnen aangenomen nieuwe regelen. Het besluit beoogt daarover een grotere overeenstemming tot stand te brengen.

Het K.B. van 22 november 1994 heeft uitwerking met ingang van 1 juli 1994, met uitzondering van artikel 7 dat, eensdeels, de door de verzekeringsondernemingen aan de verzekeringnemer mee te delen inlichtingen en, anderdeels, de in de overeenkomsten inzake de verplichte aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen op te nemen vermeldingen betreft. Artikel 7 treedt in werking op 1 april 1995, met dien verstande dat de ondernemingen dat artikel slechts moeten toepassen op de vóór 1 april 1995 onderschreven overeen-

komsten vanaf de dag van hun uitdrukkelijke of stilzwijgende verlenging volgend op 1 april 1995.

M.V.D.

Privatisering Belgacom

In het Belgisch Staatsblad van 22 december 1994 verschenen een aantal teksten die de weg moeten vrijmaken voor de privatisering van de nationale *telecom-carrier*. In één adem wordt de wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven (*B.S.*, 27 maart 1991) aangepast, wordt ter uitvoering van de aldus gewijzigde bepalingen, bij K.B. de omvorming tot een N.V. van publiek recht geregeld (K.B. van 16 december 1994 betreffende de omvorming van Belgacom in een naamloze vennootschap van publiek recht en de vaststelling van haar statuten), wordt de A.S.L.K. gemachtigd rechten te verwerven in verband met de Belgacom-aandelen (K.B. van 16 december 1994 houdende aanwijzing van de A.S.L.K.-Holding als openbare overheid die gemachtigd is rechten in verband met de Belgacom-aandelen te verwerven), en wordt ten slotte, met het oog op dit laatste, diezelfde A.S.L.K.-Holding gemachtigd om daartoe onder staatswaarborg een lening aan te gaan (K.B. van 19 december 1994 betreffende de door de Algemene Spaar- en Lijfrentekas-Holding met staatswaarborg aan te gane lening).

De hoofdrol bij dit alles is weggelegd voor de wet van 12 december 1994 tot wijziging van de wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven en van de wet van 17 juni 1991 tot organisatie van de openbare kredietsector en van het bezit van deelnemingen van de openbare sector in bepaalde privaatrechtelijke financiële vennootschappen.

Naast de regels die de privatisering van Belgacom mogelijk moeten maken, in *essentie vervat* in de artikelen 3 en 7 van de wet van 22 december 1994, trekken ook de artikelen 9 en 10 de aandacht. Deze bepalingen lichten immers de mobilisatiediensten uit de in artikel 83 van de wet van 21 maart 1991 bepaalde gereserveerde diensten die als onderdeel van de «openbare telecommunicatie» oorspronkelijk exclusief aan Belgacom werden voorbehouden. Ook andere operators kunnen sinds 22 december 1994 (de wet trad op de dag van bekendmaking in werking) onder de in artikel 10 bepaalde voorwaarden in aanmerking komen om een mobilisatienetwerk te exploiteren.

Na enkele bepalingen die de (financiële) positie van het Belgisch Instituut voor postdiensten en Telecommunicatie op het oog hebben en meer bepaald aan de Koning de bevoegdheid geven om allerhande betalingen aan het Instituut te regelen, worden in de artt. 15 en 16 de nodige wijzigingen aangebracht in de wet van 17 juni 1991 tot organisatie van de openbare kredietsector en van het bezit van deelnemingen van de openbare sector in bepaalde privaatrechtelijke financiële vennootschappen, dit met het oog op de intermediaire rol die aan de A.S.L.K.-Holding werd toebedeeld.

R.S.

Wet houdende sociale en diverse bepalingen

De wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen (*B.S.*, 23 december 1994) bevat niet alleen een aantal traditioneel geworden begrotingsmaatregelen, maar

grijpt tevens in een waaier van zeer uiteenlopende aangelegenheden in. Zelfs de opsomming ervan zou volstaan om de normaal in deze kroniek aan een nieuwe wet te beurt vallende ruimte te vullen.

Hieronder volgt slechts een zeer beperkte selectie van sociaalrechtelijke maatregelen waarvoor de wet geen bijzondere bepalingen inzake haar inwerkingtreding bevat, tenzij anders is aangegeven.

1. Artikel 38 voert een definitie van het begrip «beroepsziekte» in onze wetgeving in.

Schadeloosstelling voor aan de beroepsuitoefening te wijten ziekten is, zoals in het verleden, verschuldigd wanneer de door een van deze ziekten getroffen persoon aan het beroepsrisico van de ziekte blootgesteld is geweest in de periode waarin hij onder de beroepsziektenregeling ressorteerde.

Er is, luidens de nieuwe bepaling, sprake van een beroepsrisico, indien de blootstelling aan de schadelijke invloed inherent is aan de beroepsuitoefening en beduidend groter is dan de blootstelling van de bevolking in het algemeen en indien deze blootstelling volgens algemeen aanvaarde medische inzichten de ziekte kan veroorzaken.

De wetgever acht deze abstracte omschrijving van het verlies van een causaal verband tussen aandoening en beroepsuitoefening noodzakelijk, omdat steeds meer beroepsziekten zogenaamde specifieke ziekten zijn en omdat ook slachtoffers van niet op de lijst van beroepsziekten voorkomende aandoeningen, vergoed kunnen worden. Het lijstensysteem blijft wel gelden teneinde de bewijslast van de slachtoffers te vergemakkelijken.

Bovendien wordt thans aan de Koning de mogelijkheid geboden om voor bepaalde beroepsziekten blootstellingscriteria vast te stellen, omdat de blootstellingscriteria die tot nog toe door de technische raad voor bepaalde beroepsziekten zijn vastgelegd, niet door alle arbeidsgerechten worden aangenomen.

2. Met een nieuw banenplan beoogt de wetgever een aantal van de bestaande maatregelen die door een vermindering van sociale-zekerheidsbijdragen de indienstneming van bepaalde categorieën van werklozen nastreven, te harmoniseren. Hoofdstuk VII van titel III van de Programmawet van 30 december 1988 wordt daartoe opgeheven.

Werkgevers die geen achterstallige bijdragen verschuldigd zijn, kunnen voor de ten minste halftijdse indienstneming van werkzoekenden die tot een bij koninklijk besluit te bepalen categorie behoren, volgens door de Koning te bepalen modaliteiten vrijgesteld worden van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid. Anticumulatiebepalingen dienen te voorkomen dat een werkgever ten aanzien van een zelfde werknemer voor meer dan één van de nieuwe of in het verleden ingevoerde voordelen in aanmerking komt.

3. Artikel 66 van de wet verleent aan de Koning de bevoegdheid, na advies van de N.A.R., halftijdse jongerenstages algemeen of gedeeltelijk verplicht te stellen.

4. De inning en invordering van de bijdragen op brugpensioenen ten voordele van de pensioen- en werkloosheidsverzekering wordt geharmoniseerd. Een totale bijdrage tot beloop van 4,5% wordt ingehouden door de debiteur van de vergoeding en voortaan geïnd door de R.S.Z. De Koning bepaalt de datum van inwerkingtreding van deze maatregel.

5. Uit de artikelen 73 tot 75 van de wet putten werknemers het recht op de volledige schorsing van hun arbeidsovereenkomst, of op een vermindering van hun arbeidsprestaties, in

geval van palliatieve verzorging van een persoon. De schorsingsperiode bedraagt een maand en kan met een maand worden verlengd.

6. Strafrechtelijke geldboeten die voor sluikwerk gesteld zijn, worden luidens artikel 77, in tegenstelling tot andere geldboeten, slechts verhoogd met negenhonderdnegentig opdecimes, om te bereiken dat de recent verhoogde boeten door een algemene verhoging van de opdecimes ongewenste hoogten bereiken.

7. De Arbeidswet wordt gewijzigd, teneinde K.M.O.'s die minder dan vijftig werknemers tewerkstellen en geen vakbondsafvaardiging hebben opgericht, in staat te stellen een beroep te doen op het stelsel van flexibele werkroosters en tevens periodes waarin inhaalrust moet worden toegekend, te kunnen verlengen.

Omdat de betrokken werkgevers worden geacht minder vertrouwd te zijn met het opstellen van collectieve arbeids-overeenkomsten, kan de verhoogde arbeidsflexibiliteit door middel van een aanpassing van het arbeidsreglement worden doorgevoerd. De procedure tot wijziging van het arbeidsreglement in de betrokken ondernemingen wordt gewijzigd, om de inspraakmogelijkheden der werknemers te vergroten. Wanneer een werknemer zijn bezwaren tegen de wijziging van het arbeidsreglement kenbaar heeft gemaakt in het opmerkingenregister, wordt de werkgever die hem binnen een periode van zes maanden ontslaat, bovendien verplicht tot betaling van een forfaitaire vergoeding gelijk aan het loon voor zes maanden, tenzij hij bewijst dat het ontslag niet aan het inschrijven van de opmerkingen te wijten was.

8. Het aantal leden van de NAR wordt opgetrokken teneinde vertegenwoordigers van representatieve organisaties van werkgevers uit de niet-commerciële sector te kunnen opnemen. De huidige leden moeten over de concrete uitwerking van deze maatregel een bij K.B. te bekrachtigen consensus bereiken.

9. Artikel 88 van de wet bepaalt dat de Koning het collectief ontslag van werknemers afhankelijk kan stellen van een voorafgaande toestemming, teneinde het Belgische recht beter in overeenstemming met het Europese recht te brengen.

G.V.L.

Bedrijfsvoorheffing

Bij K.B. van 21 december 1994 (*B.S.*, 28 december 1994) wordt bijlage III van het K.B./W.I.B. 1992 (schalen en berekeningregels inzake de bedrijfsvoorheffing) als laatst gewijzigd door het K.B. van 30 juli 1994 (*B.S.*, 23 augustus 1994), vervangen door een nieuwe bijlage III. Het betreft, behoudens enkele inhoudelijke wijzigingen (nrs. 8 en 20) en de integratie van een bestaande regeling (nr. 22), louter de indexatie van bepaalde in de bijlage vermelde bedragen.

De nieuwe bijlage III is van toepassing op de vanaf 1 januari 1995 betaalde of toegekende inkomsten.

S.C.

Verhoor van werklozen

Artikel 144, § 1, van het koninklijk besluit van 25 november 1991 legt de R.V.A. de verplichting op de werkloze te horen omtrent de feitelijke grondslag van de voorgenomen beslissing tot ontzegging, uitsluiting of schorsing van het recht

op uitkeringen en omtrent zijn verweermiddelen. De tweede paragraaf van deze wetsbepaling somt op in welke gevallen de naleving van de hoorplicht niet vereist is.

Teneinde «de werkloosheidsbureaus toe te laten zich met nuttiger zaken bezig te houden» wordt de intrekking van het recht op uitkeringen van een werknemer die een ontslagvergoeding heeft verkregen, aan het lijstje van uitzonderingsgevallen toegevoegd.

Het tweede lid van § 2 bepaalde dat de uitzondering op de hoorplicht niet gold, wanneer de voorgenomen beslissing leidde tot de terugvordering van onrechtmatig ontvangen uitkeringen. Deze uitzondering op de uitzondering geldt niet langer, wanneer de werknemer in afwachting werkloosheidsuitkeringen heeft gekregen en achteraf hetzij een ontslagvergoeding verkrijgt, hetzij als arbeidsongeschikt wordt erkend.

Het koninklijk besluit van 14 december 1994 tot wijziging van artikel 144 is luidens artikel 2 in werking getreden op 29 december 1994, de dag waarop het in het Belgisch Staatsblad is bekendgemaakt.

G.V.L.

Rentenfonds

Door de wet van 23 december 1994 (*B.S.*, 30 december 1994) worden een aantal wijzigingen aangebracht in de besluitwet van 18 mei 1945 houdende oprichting van een Rentenfonds. Die wijzigingen kunnen als volgt worden weergegeven:

- de aan het fonds toevertrouwde regelgevende en toezichthoudende opdrachten worden op een meer expliciete wijze omschreven (art. 1);

- er wordt aan de leden van het Comité en van het personeel van het fonds een verplichting tot geheimhouding opgelegd en de uitzonderingen op die verplichting worden geregeld (art. 2);

- de tweeledige samenstelling van de eigen middelen van het fonds wordt geëxpliciteerd (art. 3);

- de regeling inzake de bestemming van de resultaten van het fonds wordt gewijzigd (art. 4).

Artikel 5 van de wet bevat een autonome bepaling luidens welke, in 1994, een bedrag van drie miljard frank van de reserve van het fonds wordt afgenomen ten gunste van de Schatkist.

De artikelen 3 tot 5 van de wet treden in werking de dag waarop de wet wordt bekendgemaakt (derhalve op 30 december 1994). Artikel 4 wordt voor het eerst toegepast bij de afsluiting van het boekjaar 1994. De andere bepalingen van de wet treden in werking overeenkomstig de gangbare termijn.

M.V.D.

Rijkswacht

Na de wetten van 18 juli 1991 (*B.S.*, 26 juli 1991) en 24 juli 1992 (*B.S.*, 31 juli 1992) vormt de wet van 9 december 1994 tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de rijkswacht en het statuut van haar personeel (*B.S.*, 30 december 1994) een volgende stap in de verdere demilitarisering van het rijkswachtkorps.

De laatstgenoemde wet – die in hoofdzaak wijzigingen aanbrengt in de wet van 2 december 1957 op de rijkswacht

(*B.S.*, 12 december 1957), de wet van 27 december 1973 betreffende het statuut van het personeel van het actief kader van het operationeel korps van de rijkswacht (*B.S.*, 25 januari 1974) en de wet van 11 juli 1978 tot regeling van de betrekkingen tussen de overheid en de vakbonden van het rijkswachtspersoneel van het actief kader (*B.S.*, 18 augustus 1978) – omvat in essentie de volgende wijzigingen (zie *Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 1096/2, 2-5).

- het verder loskoppelen van de krijgsmacht door o.m. de afschaffing van de gerechtelijke detachementen en de vervanging ervan door een «dienst gerechtelijke politie bij het militair gerecht» (artt. 1 en 5); de afschaffing van de provoostdienst (artt. 13 en 64) en van de reserve van de rijkswacht (art. 13); de overplaatsing van de militairen in dienst bij de rijkswacht op 1 januari 1995 die – naar analogie met de rijkswachters bij hun overgang op 1 januari 1992, met «pak en zak» (dixit de verklaring van de minister van binnenlandse aangelegenheden: *Gedr.St.*, 1993-94, nr. 1096/2, 3), i.e. met behoud van hun statuut doch met verlies van hun hoedanigheid van militair – worden overgeplaatst naar het Administratief en logistiek korps van de rijkswacht (voor dit korps, zie artikel 11, § 3, van de voornoemde wet van 12 december 1957);

- het aanpassen van de structuur van de rijkswacht, door o.m. de afschaffing van de mobiele eenheden in de provincies (die in hoofdzaak belast waren met het handhaven van de openbare orde) en het hergroeperen ervan in een algemene reserve (artt. 2 en 4 van de voornoemde wet); de inkorting van de hiërarchie door de afschaffing van het echelon «gebied» (art. 6); de mogelijkheid om brigades (zijnde de kleinste rijkswachteenheid) op te richten in delen van (grote) gemeenten (art. 3, 1°) (*Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 1096/2, 2, met op p. 6 een nieuw organisatieschema);

- het aanpassen van het statuut van het personeel van het operationeel korps van de rijkswacht door o.m. het wijzigen van de recruteringsmodaliteiten (bv. het toegankelijker worden voor leden van de andere algemene politiediensten: artt. 28 en 29); het «vrouwvriendelijker» (de minister van Binnenlandse Zaken merkt terecht op dat de regels *de facto* ook gelden voor mannen) maken van het beroep door het invoeren van de ambtsontheffing voor de opvoeding van het kind (art. 31), het ouderschapsverlof (art. 47), het verlof voor de opvang van kinderen (artt. 48 en 49),... Gewezen moet ook worden op de m.i. vrij unieke bijzondere «afkoopregeling» (*Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 1096/2, 4) die kan worden opgelegd aan rijkswachters die het rijkswachtkorps «vroegtijdig» verlaten, hetzij vrijwillig (art. 34), hetzij door tien dagen onwettig afwezig te blijven (art. 35). Zij houdt in dat de betrokken rijkswachter de gehele of gedeeltelijk tijdens de opleiding genoten wedde moet terugbetalen (*Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 1062/2, 4). Volgens de memorie van toelichting schept deze modaliteit de mogelijkheid om de personeelsleden die voortijdig, d.i. vooraleer zij de in hen gedane investeringen qua opleiding hebben gerendabiliseerd, het korps willen verlaten, toch te laten vertrekken mits zij de tijdens de opleiding genoten wedden geheel of gedeeltelijk terugbetalen (*Gedr.St.*, *Senaat*, 1993-94, nr. 1096/1, 13). Nog volgens die memorie is het de bedoeling dat het terug te betalen bedrag degressief zal worden bepaald.

G.D.

Implementatie van de zevende B.T.W.-richtlijn

De in het begin van vorig jaar goedgekeurde zevende B.T.W.-richtlijn (*Pb.*, L 60/16, 3 maart 1994) regelt het B.T.W.-stelsel van gebruikte goederen, kunstvoorwerpen, voorwerpen voor verzamelingen en antiquiteiten. Zij moet in de wetgeving van de lidstaten omgezet zijn op uiterlijk 1 januari 1995.

Door middel van vier K.B.'s van 23 december 1994 (*B.S.*, 30 december 1994) wordt de Belgische wetgeving in overeenstemming gebracht met die richtlijn.

Allereerst worden de criteria op basis waarvan landvoertuigen als «nieuwe vervoermiddelen» worden beschouwd, aangepast. Landvoertuigen worden voortaan als nieuw beschouwd indien de levering ervan plaatsvindt binnen zes maanden (vroeger drie) na datum van hun eerste ingebruikneming of indien zij niet meer dan 6.000 kilometer (vroeger 3.000) hebben afgelegd.

Daarnaast wordt het systeem van B.T.W.-heffing op basis van de «winstmarge», zoals dat reeds werd toegepast op de levering van tweedehands goederen (art. 58, § 4, B.T.W.-Wetboek), gewijzigd alsook uitgebreid tot de levering van kunstvoorwerpen, voorwerpen voor verzamelingen en antiquiteiten. Bovendien wordt het B.T.W.-tarief op de levering van dergelijke voorwerpen vastgesteld op 20,5%. In bepaalde gevallen wordt evenwel toepassing gemaakt van het verlaagd tarief van 6% (cf., art. 1 van het K.B. van 23 december 1994 tot wijziging van het K.B. nr. 20).

Het geheel van deze wijzigingen treedt in werking vanaf 1 januari 1995.

S.C.

Duinendecreet

Met het decreet van 21 december 1994 (*B.S.*, 30 december 1994) bekrachtigt de Vlaamse Raad het besluit van de Vlaamse regering van 16 november 1994 betreffende de definitieve aanwijzing van de beschermde duingebieden en van de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden. Het decreet wijzigt tevens enkele bepalingen van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud. De bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse regering dd. 16 november 1994 geldt vanaf de inwerkingtreding van dit besluit, waarbij evenwel een aantal oorspronkelijke kaartbladen door de bijlagen van het decreet vervangen worden.

Inzake de gebieden die wel opgenomen zijn in het besluit van 16 november 1994 maar niet in het besluit van de Vlaamse regering van 15 september 1993 betreffende dezelfde gelegenheid, is de bekrachtiging slechts geldig tot 31 mei 1995. Vóór 31 maart 1995 stelt de Vlaamse regering voor die gebieden een openbaar onderzoek in en duidt, met toepassing van artikel 52 van de wet van 12 juli 1973, de definitief beschermde gebieden aan. Bij ontbinding van de Vlaamse Raad voor de in het decreet bepaalde termijnen, worden de termijnen met zes maanden verlengd.

Aan artikel 52 van de hiervoor vermelde wet wordt een aantal nieuwe bepalingen toegevoegd, krachtens welke het in dit artikel bedoelde bouwverbod betrekking heeft op alle werken die overeenkomstig artikel 44 van de wet van 29 maart 1962 vergunningsplichtig zijn. Dit bouwverbod geldt evenwel niet voor de instandhoudingswerken voor woningen en gebouwen in de voor het duingebied belangrijke land-

bouwgebieden, evenals voor de werken noodzakelijk voor het efficiënt natuurbeheer, natuurherstel en -ontwikkeling, kustverdediging en slopingswerken in alle beschermde gebieden.

Krachtens het gewijzigde artikel 54 is een schadevergoeding verschuldigd, zo het bouwverbod een einde maakt aan de bestemming volgens de geldende plannen, daags voorafgaand aan de bekendmaking van het besluit houdende voorlopige aanduiding van beschermde gebieden. Het recht op schadevergoeding ontstaat bij overdracht van het goed, de afgifte van een negatief stedenbouwkundig advies of de weigering van een bouwvergunning, in zoverre deze rechtshandelingen plaatshebben na de bekendmaking van het besluit. Het bedrag van de uit de toepassing van het bouwverbod voortvloeiende waardevermindering wordt geraamd als het verschil tussen de geactualiseerde waarde van het goed bij de verwerving, zonder rekening te houden met het bouwverbod, en de waarde van het goed op het ogenblik van het ontstaan van het recht op schadevergoeding. Geen vergoeding is verschuldigd in de verschillende gevallen van artikel 37, tiende lid, van de Stedebouwwet.

Binnen een termijn van 24 maanden na de bekendmaking van het besluit houdende definitieve aanduiding van beschermde gebieden, kan elk natuurlijk persoon die eigenaar is van slechts één bouwperceel en binnen de voorwaarden vast te stellen bij besluit, de aankoop ervan door het Vlaamse Gewest eisen. De aankoop moet worden aangevraagd bij aangetekend schrijven.

Het decreet is in werking getreden op 30 december 1994.

L.V.

Wedde van de leden van de rechterlijke orde

De wet van 27 december 1994 tot wijziging van het Grerechtelijk Wetboek wat de wedden van de leden van de rechterlijke orde betreft (*B.S.*, 31 december 1994) past in het raam van het meerjarenplan voor Justitie, goedgekeurd door de ministerraad op 18 juni 1993, en waarvan een van de oogmerken is, het statuut der magistraten te herwaarderen (*Gedr. St., Senaat*, 1994-95, nr. 1233/1, 1).

De voornoemde wet regelt aanpassingen voor magistraten en voor de andere leden van de rechterlijke orde. Wat de magistraten betreft, worden o.m. tegemoetkomingen ingesteld met het oog op de herwaardering van de ambten op het niveau van de eerste aanleg, van bijzondere ambten (bijvoorbeeld de eerste substituten, de onderzoeksrechters, de jeugdrechters en de stagemeeesters), alsook voor onregelmatige prestaties (*Gedr. St., Senaat*, 1994-95, nr. 1233/1, 2-3).

Ook voor griffiers en secretarissen worden soortgelijke maatregelen uitgewerkt, zoals de herwaardering van de functies op het niveau van de eerste aanleg en de gelijkschakeling van bepaalde graden, de herwaardering voor bijzondere opdrachten (bijvoorbeeld de functie van griffier van het hof van assisen) en een taalpremie.

G.D.

Eurovignet

De wet van 27 december 1994 tot goedkeuring van het Verdrag inzake de heffing van rechten voor het gebruik van bepaalde wegen door zware vrachtwagens, ondertekend te Brussel op 9 februari 1994 door de Regeringen van het Ko-

ningrijk België, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, het Groothertogdom Luxemburg en het Koninkrijk der Nederlanden, en tot invoering van een Eurovignet overeenkomstig richtlijn 93/89/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 25 oktober 1993 (*B.S.*, 31 december 1994), voert een «recht voor gebruik van het wegnnet» in, genoemd het «eurovignet». Dit eurovignet – dat een met de inkomstenbelastingen gelijkgestelde belasting is (artikel 2) – is verschuldigd vanaf het ogenblik dat de «motorvoertuigen en de samengestelde voertuigen uitsluitend bestemd voor het vervoer van goederen over de weg» – in de omgangstaal «vrachtwagens» genoemd – waarvan de maximaal toegelaten massa ten minste 10 ton bedraagt, rijden op het wegnnet dat door de Koning is aangeduid. Voor de in België ingeschreven voertuigen is dit verschuldigd zodra ze op de openbare weg rijden (art. 4, tweede lid), zodat ter zake geen verband bestaat met het al dan niet gebruik van auto-(snel)wegen.

Dit eurovignet is verschuldigd door de eigenaar van het voertuig (art. 6). Het certificaat waaruit de voldoening van het eurovignet blijkt, moet zich permanent aan boord van het voertuig bevinden en door de bestuurder worden overgelegd op elk verzoek van de bevoegde beambten (art. 10). Een en ander wordt bestraft met administratieve boeten. In voorkomend geval kan het voertuig worden aangehaald overeenkomstig de wets- en verordeningsbepalingen inzake douane en accijnzen (art. 14).

Aan de Koning wordt machtiging gegeven de bepalingen van de voornoemde wet in te lassen in het Wetboek van de met de inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen. De regeling trad in werking op 1 januari 1995 en is van toepassing voor een periode die eindigt op 31 december 1997 (artt. 17 en 18 van de wet).

G.D.

Ambtenarenrecht

Het koninklijk besluit van 21 december 1994 (*B.S.*, 31 december 1994) wijzigt diverse bepalingen van het K.B. van 28 februari 1991 betreffende de halftijdse loopbaanonderbreking in de rijksbesturen.

In een eerste reeks nieuwe bepalingen wordt, voor het personeelslid dat zijn beroepsloopbaan overeenkomstig artikel 2 van het K.B. van 28 februari 1991 onderbreekt, het basisbedrag van de uitkering op 5.252 fr. vastgesteld. Dit bedrag wordt verhoogd indien de loopbaanonderbreking ingaat binnen een termijn van twee jaar vanaf de geboorte of adoptie van het tweede of daaropvolgend kind, waarvoor het personeelslid of zijn samenwonende echtgenoot kinderbijslag ontvangt. Het personeelslid ontvangt de (al dan niet verhoogde) onderbrekingsuitkering tot de eerste dag van de maand volgend op hetzij de maand waarop het rechtgevend kind de leeftijd van drie jaar heeft bereikt, hetzij – in geval van adoptie – de maand volgend op de derde verjaardag van de homologatie van de adoptieakte. De vastgestelde bedragen worden na de eerste twaalf maanden van loopbaanonderbreking verminderd met 5%. Bij overlijden van het rechtgevend kind blijft de uitkering verschuldigd voor de hiervoor vermelde duur van de lopende onderbrekingsuitkering.

Het bij K.B. van 30 december 1993 opgeheven artikel 4 van het K.B. van 28 februari 1991 wordt, gedeeltelijk aangepast, opnieuw opgenomen. Luidens het nieuwe artikel is de on-

derbrekingsuitkering gekoppeld aan het indexcijfer, d.w.z. het rekenkundig gemiddelde van het indexcijfer van de betrokken maand en de indexcijfers van de drie voorgaande maanden.

Met uitzondering van de bepaling betreffende de vermindering van het bedrag van onderbrekingsuitkering, waarvoor de berekening van de bedoelde termijn aanvangt vanaf 1 maart 1994, is het besluit in werking getreden op 1 december 1994.

L.V.

Begroting 1995 – Begeleidende maatregelen

Het decreet van 21 december 1994 van de Vlaamse Gemeenschap houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 1995 (B.S., 31 december 1994) strekt ertoe de geldende regelgeving in diverse aangelegenheden aan te passen.

Op het vlak van het economisch beleid worden nieuwe bepalingen ingevoegd in het decreet van 13 juli 1994 betreffende de herstructurering van een aantal instellingen en het decreet van 31 maart 1993 houdende financiële tegemoetkoming door het Vlaamse Gewest ten behoeve van kleine ondernemingen die een beroep doen op erkende externe bedrijfsadviseurs.

Inzake leefmilieu wijzigt het decreet – wat de milieuheffingen betreft – artikel 47, § 2, van het decreet van 2 juli 1981 betreffende de voorkoming en het beheer van afvalstoffen, terwijl artikel 33 van hetzelfde decreet met een derde paragraaf wordt aangevuld. Wat de toekenning van milieuvergunningen betreft, geldt voor de inrichting die tot verschillende klassen behoort de toekenningsprocedure van de hoogste klasse; in het decreet van 28 juni 1985 wordt een artikel 19ter ingevoegd, waarbij de Vlaamse regering bepaalt voor welke soort kennisgevingsdossiers een dossierrecht wordt ingevoerd, waarvan de opbrengst integraal gestort wordt in het Fonds voor preventie en sanering inzake leefmilieu en natuur. Wat de berekening van de afvalwaterheffing betreft, wordt de wet van 26 maart 1971 aangepast.

Met betrekking tot de binnenlandse aangelegenheden brengt het decreet wijzigingen aan in de regelgeving op het Vlaams Provinciefonds, het Vlaams Gemeentefonds en het Investeringsfonds.

Het decreet wijzigt op beperkte manier enkele subsidieregelingen in het culturele domein, alsook de in het Onderwijsdecreet II bedoelde aanpassingscoëfficiënten en investeringsbedragen.

In de welzijnssector wordt de dienst met afzonderlijk beheer «Fonds voor medische, sociale en pedagogische zorg voor gehandicapten» opgeheven; het Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap treedt als rechtsopvolger in alle rechten en verplichtingen van de opgeheven dienst. Artikel 3 van het decreet van 31 juli 1990 tot instelling van het Vlaams Fonds voor de Integratie van Kansarmen wordt vervangen.

Met uitzondering van de bepalingen houdende het Investeringsfonds, die in werking treden op 1 januari 1994, wordt het decreet van kracht op 1 januari 1995.

L.V.

Gemeenterecht

De wet van 11 juli 1994 (B.S., 20 december 1994) beoogt in hoofdzaak de versterking van de gemeentelijke democratie (cf. *Gedr.St., Senaat*, 1992-93, nr. 841/1) en past daartoe verscheidene bepalingen van de Nieuwe Gemeentewet aan. De nieuwe regels behelsen de rechtspositie van het gemeenteraadslid, de werking, de vergaderingen en de notulen van de zittingen van de gemeenteraad en de openheid van het bestuurlijk optreden.

Met betrekking tot de rechtspositie van de verkozen raadsleden voegt de hier geannoteerde wet een nieuw artikel 12bis in, op grond waarvan het gemeenteraadslid dat wegens handicap – waarvan de Koning bij besluit de criteria vaststelt – niet zelfstandig zijn mandaat kan vervullen, in de uitoefening ervan mag worden bijgestaan. Ten aanzien van deze vertrouwenspersonen vermeldt de wetsbepaling een aantal uitvoeringsvereisten, met name het voldoen aan de verkiesbaarheidsvoorwaarden en het zich niet bevinden in een situatie van onverenigbaarheid (i.e. geen lid zijn van het gemeente- of O.C.M.W.-personeel). De vertrouwenspersoon geniet geen presentiegelden en legt, zoals de gemeenteraadsliden, de grondwettelijke eed af (cf. artikel 71, 6°, N.Gem. Wet).

I.v.m. de uitoefening van zijn mandaat kan ieder gemeenteraadslid van elk stuk of document betreffende het bestuur van de gemeente, eventueel tegen vergoeding, een afschrift verkrijgen. Artikel 84, § 3, regelt het vragenrecht, waarvan de uitoefening in het ordereglement moet worden uitgewerkt.

Inzake de werking van de gemeenteraad wordt de termijn van bijeenroeping verlengd van vijf tot ten minste zeven vrije dagen; artikel 87 N.Gem. Wet bepaalt tevens het inzagerecht van de raadsleden van de geagendeerde dossiers, terwijl het nieuwe artikel 87bis t.v.v. het publiek de aanplakking verplicht van de kennisgeving van de plaats, dag, tijdstip en agenda van de gemeenteraadzittingen. Op diens verzoek moet elke belangstellende, eventueel tegen vergoeding, persoonlijk op de hoogte worden gesteld van de agenda van de gemeenteraad. Elke gemeenteraad moet een reglement van orde aannemen (cf. artikel 91). Beperkingen op de openbaarheid van de gemeenteraadzittingen zijn enkel mogelijk met een tweederde meerderheid van de aanwezige leden en dit nog uitsluitend in het belang van de openbare orde en op grond van ernstige bezwaren tegen de openbaarheid; de openbaarheid geldt evenmin wanneer persoonsaangelegenheden ter behandeling zijn. Niet geagendeerde voorstellen, vergezeld van een verklarende nota of document, moeten in de toekomst uiterlijk vijf (voorheen drie) vrije werkdagen voor de vergadering aan de burgemeester of zijn vervanger worden overhandigd, die van de aanvullende agendapunten onverwijld meedeelt aan de raadsleden: leden van het college kunnen van deze mogelijkheid geen gebruik maken (artikel 97).

Stemmingen geschieden principieel mondeling of op gelijkgestelde wijze, waarbij de burgemeester als laatste zijn stem uitbrengt. Voordrachten van kandidaten, aanstellingen en terbeschikkingstellingen, preventieve schorsing in het belang van de dienst en tuchtstraffen geschieden bij geheime stemming.

In zijn midden kan de gemeenteraad commissies oprichten, waarvoor de mandaten evenredig over de fracties wor-

den verdeeld; krachtens het nieuwe artikel 120, in fine, kan de raad het mandaat intrekken.

De ondertekening van de notulen van de vergadering van de raad geschiedt binnen een maand na de goedkeuring ervan; de notulen vermelden alle besproken onderwerpen, als ook de beslissing die getroffen is.

De wettelijke bepalingen zijn in werking getreden de tiende dag na hun bekendmaking in het Belgisch Staatsblad.

L.V.

Wijziging artikel 131, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek

Het huidig artikel 131, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat in alle gevallen waarin het Hof van Cassatie met verenigde kamers moet vergaderen, het zitting houdt in oneven getal en met «ten minste zeventien leden».

Dat zware vereiste kan de werking van het Hof belemmeren, indien sommige raadsheren voorheen reeds van bepaalde aspecten van de zaak kennis hebben genomen, en bijgevolg, krachtens artikel 6 E.V.R.M. waarin onder meer wordt bepaald dat een ieder recht heeft op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie, in die zaak geen zitting kunnen hebben.

Door dit aantal te verminderen tot ten minste elf leden, beoogt de wet van 1 december 1994 tot wijziging van artikel 131, tweede lid, van het gerechtelijk Wetboek (*B.S.*, 31 december 1994), aan het Hof van Cassatie de mogelijkheid te bieden om, in de gevallen bepaald door de wet, zonder veel moeilijkheden in verenigde kamers te vergaderen.

Deze wet treedt in werking tien dagen na de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad.

V.D.S.

Hoven van assisen – Administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad en de provincies Waals- en Vlaams-Brabant

Het nieuwe artikel 5 van de Grondwet waarin van o.m. de provincies Waals-Brabant en Vlaams-Brabant melding wordt gemaakt, en artikel 114 van het Gerechtelijk Wetboek, als gewijzigd door artikel 357 van de gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur, dat bepaalt dat in elke provincie, waaronder Waals-Brabant en Vlaams-Brabant, en in het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad, assisen worden gehouden, zijn de aanleiding tot de regeling die is opgenomen in de wet van 27 december 1994 betreffende de oprichting van de hoven van assisen van het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad, van de provincie Waals-Brabant en van de provincie Vlaams-Brabant (*B.S.*, 31 december 1994).

De wet van 27 december 1994 voegt in de zoëven genoemde wet van 16 juli 1993 de artikelen 402bis, 402ter, 402quater en 402quinquies en voorziet op die wijze in de maatregelen die noodzakelijk zijn opdat de drie nieuwe hoven van assisen operationeel kunnen zijn vanaf 1 januari 1995.

De wet heeft twee doelstellingen, zijnde eensdeels, het wegwerken van een juridisch obstakel, dit is het ontbreken van lijsten van de gezworenen voor deze nieuwe hoven van assisen en, anderdeels, de uitbreiding van de personeelsformatie van de magistraten en griffiers.

De twee definitieve lijsten die in 1993 voor het Hof van Assisen van Brabant werden opgesteld, worden over vier lijsten verdeeld. De eerste lijst bevat in alfabetische volgorde de gezworenen van de definitieve Franse lijst, die hun woonplaats hebben in het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad; de tweede lijst bevat op dezelfde wijze de gezworenen van de definitieve Nederlandse lijst, die hun woonplaats hebben in het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad; de derde lijst bevat in alfabetische volgorde de gezworenen van de definitieve Nederlandse lijst, die hun woonplaats hebben in het gerechtelijk arrondissement of in het administratief arrondissement Halle-Vilvoorde en de vierde lijst, ten slotte, bevat de gezworenen van de definitieve Franse lijst, die hun woonplaats hebben in het gerechtelijk arrondissement Nijvel. Die wijze van verdelen geldt eveneens voor de staten van de toegevoegde gezworenen. De aldus opgestelde lijsten en staten gelden van 1 januari 1995 tot 31 december 1995 (art. 1).

In de loop van 1995 zullen dan de lijsten en staten van gezworenen worden opgesteld overeenkomstig de artikelen 218 tot 236 van het Gerechtelijk Wetboek. Die lijsten en staten zullen gelden vanaf 1 januari 1996 tot 31 december 1997 (art. 2). In de loop van het jaar 1997 zullen, net als voor alle hoven van assisen van België, nieuwe lijsten en staten worden opgesteld, die zullen gelden vanaf 1 januari 1998. Op die manier zal de periodiciteit van vier jaar, vereist door artikel 218 van het Gerechtelijk Wetboek, worden hersteld. De artikelen 3 en 4 van de wet bevatten een aantal overgangsmaatregelen.

Wegens het feit dat overeenkomstig artikel 121 van het Gerechtelijk Wetboek de assessoren van het hof van assisen worden aangewezen door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg in de zetel waarvan de assisen worden gehouden en het ondenkbaar zou zijn de rechters die behoren tot de personeelsformaties van de rechtbanken van eerste aanleg te Nijvel en te Leuven, aan hun gewone taak te onttrekken, wat trouwens aanleiding zou geven tot grote moeilijkheden in de rechtspleging van de zaken die hen zijn voorgelegd – voorziet de wet tevens in een uitbreiding van de personeelsformatie met twee rechters en twee griffiers voor elk van deze rechtbanken (artt. 5 en 6).

De artikelen 1 en 2 van de wet werken terug tot 1 juni 1994; artikel 3 heeft uitwerking met ingang van 15 oktober 1994 en artikel 4 met ingang van 31 december 1994. De overige bepalingen treden in werking de dag van bekendmaking in het Belgisch Staatsblad, dit is eveneens op 31 december 1994.

V.D.S.

Wijziging artikel 106 van het Gerechtelijk Wetboek

Artikel 106, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat het bijzonder reglement van het hof van beroep en het arbeidshof door de Koning wordt vastgesteld op advies van de eerste voorzitter van ieder hof, van de procureur-generaal, van de hoofdgriffier en van de vergadering van de stafhouders van de balies van het rechtsgebied van het hof van beroep voorgezeten door de eerste voorzitter van het hof van beroep.

Dit heeft tot gevolg dat de stafhouders zich moeten verplaatsen, niet alleen om het reglement vast te stellen, maar ook om elke wijziging ervan goed te keuren. De wet van 1 december 1994 tot wijziging van art. 106 van het Gerechtelijk

Wetboek (*B.S.*, 31 december 1994), heeft dan ook tot doel een einde te maken aan deze situatie, die heel wat tijdverlies en verplaatsingen met zich meebrengt, door aan de stafhouders de mogelijkheid te bieden hun advies schriftelijk uit te brengen.

Deze wet treedt in werking tien dagen na de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad.

V.D.S.

BOEKEN

S.W. KUIP, **Ontslagrecht met bijzondere aandacht voor de dringende reden**, Deventer, Kluwer, 1993, 501 pp. (proefschrift, verdedigd aan de Vrije Universiteit te Amsterdam; promotor: prof. dr. L.H. van den Heuvel)

Net zoals de middeleeuwse filosoof Bernardus van Chartres (1115-1180) (Gilson, E., *History of Christian Philosophy in the Middle Ages*, Londen, Sheed & Ward Ltd, 1989, 619) zich zelf ervoer als een kleine dwerg, gezeten op de schouders van reuzen (de antieke filosofie), dankt S.W. Kuip, in de opdracht van zijn doctoraat al zijn leermeesters «op wier schouders» hij «het ontslagveld, heeft mogen overzien».

Een dergelijke metafoor van bescheidenheid herbergt uiteraard ook een niet geringe aanspraak in zich, daar zelfs dwergen, gezeten, op reuzen verder zien dan deze laatsten.

Vaststaat dat Kuip in zijn doctoraalscriptie een gedegen studie aanreikt van de rol van de «dringende reden» in het Nederlandse ontslagrecht en dit zeer treffend weet te situeren in de complexe en generieke mechaniek van het Nederlandse ontslagrecht.

Voor de minder ingewijde lezer mag hier al opgemerkt worden dat de «dringende reden» naar Nederlands recht niet enkel een grond vormt voor een «ontslag op staande voet» (artikel 1639 p en q van het Nederlands Burgerlijk Wetboek) maar eveneens voor een ontbinding wegens gewichtige reden door de kantonrechter (artikel 1639W, numeri 1 en 2), tegen welke beslissing noch beroep, noch cassatie openstaat (artikel 1639w, numero 11).

De dringende reden wordt naar Nederlands recht niet op uniforme wijze omschreven, daar de wettelijke invulling verschilt al naar gelang het ontslag uitgaat van de «arbeider» – dit begrip omsluit zowel bedienden als werklieden – dan wel van de werkgever. Voor de «arbeider» zijn dringende redenen «zodanige omstandigheden, die ten gevolge hebben dat van de arbeider redelijkerwijze niet kan gevergd worden de dienstbetrekking te laten voortduren.»

Voor een werkgever vormen dringende redenen «zodanige daden, eigenschappen, of gedragingen van de arbeider die ten gevolge hebben, dat van de werkgever redelijkerwijze niet kan gevergd worden de dienstbetrekking te laten voortduren.»

Een ander opmerkelijk verschil met de Belgische regeling is dat wie zich op de dringende reden beroept, zowel in het kader van het ontslag op staande voet als in het kader van de ontbinding, het recht heeft een schadeloosstelling of een schadevergoeding te vorderen (artikel 16390).

Voor een goed begrip door de in deze materie niet ingewijde lezer lijkt het toch raadzaam eerst een voorafgaande schets van dit Nederlandse ontslagrecht te raadplegen (bv. Bakels, H.L., *Schets van het Nederlandse Arbeidsrecht*, Deventer, Kluwer, 1990 of Van der Grinten, W.C.L., *Arbeidsvereenkomstenrecht*, Alphen aan den Rijn, Samsom H.D. Tjeenk Willink, 1993).

Het boek is opgebouwd uit vier delen. In het eerste deel worden, na een rechtshistorische schets die zowel de voorgeschiedenis van artikel 1639 p, q en w evenals de genese van deze artikelen omsluit, drie kernproblemen behandeld omtrent de inhoudsbepaling van het begrip dringende reden.

Vermelden wij: a) de vraag of opzet, schuld, of verwijtbaarheid een constitutief bestanddeel van de dringende reden uitmaakt; b) de dringendheid van de dringende reden; c) de vraag naar de draagwijdte van de verplichting om de dringende reden onverwijld mee te delen.

In het tweede deel onderzoekt de auteur de wisselwerking tussen de wijzigingen in het omringende ontslagrecht, na 1945, en de dringende reden.

Naar het overtuigende oordeel van Kuip tonen deze wijzigingen die het ontslagbeschermend karakter van het Nederlandse ontslagrecht verhoogden, het groeiende belang aan van de dringende reden, daar deze een schier onontkoombare ontsnapingsmogelijkheid biedt ten aanzien van deze werknemerbeschermende maatregelen (o.m. de unieke preventieve redelijkheidstoetsing door de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau, de verlenging van de na te leven opzeggingstermijnen, en de invoering van de bijzondere ontslagverboden).

Terwijl eerder verwacht zou mogen worden dat het ten aanzien van deze imperatieve regelgeving derogerende karakter van de dringende reden ertoe zou nopen strengere (jurisprudentiële) eisen te doen stellen aan het voorhanden zijn van zulk een reden, stelt Kuip vast dat veeleer het tegendeel het geval is (p. 270).

De eerder in het boek uitgesproken verontwaardiging over het feit dat de rechterlijke macht reeds vóór 1945 verregaand afweek van de in de parlementaire voorbereidende stukken uitgedrukte opvatting dat de dringende reden voor de werkgever een opzet of schuld van de werknemer veronderstelt, wint hierdoor aan overtuigingskracht.

Het is dan ook jammer dat de auteur zich in dit eerste deel voortdurend plaatst op een dergelijk bijna subjectief wetshistorisch standpunt. De volgende uitspraak is bv. typerend: «Het tijdsverloop tussen 1907 en heden is daarom géén reden om van de bedoeling van de wetgever af te wijken. Wie dit wel doet, dient dit te motiveren» (pp. 44-45; zie verder p. 49).

Dit is des te meer te betreuren daar in casu via een meer rechts-teleologische interpretatie, die eerder uitgaat van de doelstellingen die uit het totale (geëvolueerde) rechtssysteem worden afgeleid, een overtuigender negatief rekwist had bekomen kunnen worden. Bovendien mag van een voorstander van de wetshistorische benadering verwacht worden dat hij de bedoeling van de historische wetgever put en citeert uit de officiële publikatie van de voorbereidende stukken, veeleer dan uit een officieuze compilatie ervan (in casu Bles, A.E., *De wet op de Arbeidsvereenkomst*, Belinfante, 's-Gravenhage, 1909).

In het derde deel trekt de auteur de internationaalrechtelijke en rechtsvergelijkende registers open. Doel van dit onderzoek is de Nederlandse wetgever een inspirerend kader aan te bieden, met het oog op een wijziging van de bepalingen betreffende de dringende reden. Deze wetswijziging zou, mede geleit op het derogerende karakter van de dringende reden, de strengere eisen die hieraan moeten worden gesteld, kunnen honoreren (p. 270).

Het strekt de auteur tot eer dat hij hierbij het relevante IAO-instrumentarium aan een grondige analyse onderworpen heeft, daar dit gebied tot op heden nog onvoldoende – zeker in de Nederlandse taal – werd ontsloten. Wel meen ik een kritische kanttekening te moeten maken bij diens klaagzang over het feit dat het Nederlandse ontslagrecht niet conform aan het IAO-verdrag nr. 158 zou zijn: «Nederland voldoet niet aan IAO-verdrag 158» (p. 158); «De door de (...) IAO tot stand gebrachte ontslagrechtelijke normen nopen eveneens tot aanpassing van de wettelijke regeling van het ontslag op staande voet om dringende reden» (p. 435).

Deze klacht is immers juridisch onbevredigend en doelloos, omdat de Nederlandse Staat dit verdrag nooit ondertekend heeft (een feit dat de auteur zelf opwerpt).

De verantwoording van de keuze van de te vergelijken ontslagstelsels (België, Groot-Brittannië, en Duitsland) komt overtuigend over. De wijze waarop de auteur omgaat met dit «vreemd materiaal» is in het geheel van de dissertatie verre van spaarzaam te noemen. Het mag evenwel betreurd worden dat hierbij al te zelden op werkelijk rechtsvergelijkende wijze werd omgegaan, hoe moeilijk een dergelijke benadering ook moge zijn. Eerder dan tot een vergelijking en een verklaring van de verschillen over te gaan, betreft het immers een juxtapositie van de ontslagrechtelijke systemen van deze drie EEG-lidstaten.

De doorwerking van al dit materiaal in de al bij al summier gehouden «Aanbevelingen» (1,5 bladzijde) is nogal gering. Dit kan betreurd worden, daar er reeds tijdens het schrijven van de dissertatie tot op heden in Nederland een brede maatschappelijke discussie gevoerd wordt over een eventuele hervorming van het ontslagrecht.

Het strekt de Belgische regeling van het ontslagrecht tot eer dat een Nederlandse doctorandus deze wetgeving – vanuit een reële bekommernis om meer sociale rechtvaardigheid – tot model neemt voor een eventuele wettelijke hervorming (bv. de omschrijving van de dringende reden als een tekortkoming, het inlassen van een precieze termijn waarbinnen tot ontslag moet worden overgegaan, en het koppelen van strenge vormvereisten aan de mededeling van de dringende reden).

Ontslagrecht met bijzondere aandacht voor de dringende reden is een qua omvang ambitieus project: het hele ontslagrecht van 4 EEG-lidstaten wordt vanuit deze invalshoek bestreken, en bovendien nog getoetst aan het Europees en Internationaal sociaal recht.

Zulks vergt een bijzonder moeilijke zin voor synthese, die echter i.c. gestoeld is op een zeer degelijk bronnenonderzoek. De auteur geeft blijk van een vernuftig inzicht in de tectoniek van de verschillende beëindigingswijzen van een arbeidsovereenkomst. Het werk is bovendien geschreven vanuit een moedige en lovenswaardige bekommernis om de ontslagbeschermende finaliteit van het ontslagrecht te vrijwaren in tijden waarin deze verdacht wordt gemaakt.

Filip Dorssmont

A. MAST en J. DUJARDIN, m.m.v. M. VAN DAMME en J. VANDE LANOTTE, **Overzicht van het Belgisch administratief recht**, Brussel, Story-Scientia, 1994, 870 pp.

Voorliggend werk is de dertiende druk van het standaardwerk van administratief recht, opgezet door wijlen André Mast.

Het is ingedeeld in zes grote delen: een inleiding – zijnde de afbakening van het vakgebied administratief recht en de bronnen ervan –, de publiekrechtelijke rechtspersonen en de openbare dienst, het openbaar ambt, het regime van de goederen in het administratief recht, de territoriale decentralisatie en de lokale openbare instellingen, en de administratieve en jurisdictionele bescherming van de bestuurde, waarbij het accent ligt op de Raad van State. Telkens wordt de vigerende regeling voor Vlaanderen en Brussel opgenomen; voor Wallonië worden de toepasselijke verwijzingen vermeld. Hiermee werd niet afgeweken van de bestaande structuur van dit basiswerk.

De splitsing van de provincie Brabant in de provincies Vlaams en Waals Brabant en het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad, de – door de vierde staatshervorming – doorgevoerde wijzigingen in de bevoegdheden van de gemeenschappen en de gewesten wat betreft, o.m., de ondergeschikte besturen, en de aanname door de Vlaamse Raad op 28 april 1993 van het decreet houdende regeling, voor het Vlaamse Gewest, van het administratief toezicht op de gemeenten noodzakten tot een grondige herwerking van het deel betreffende de territoriale decentralisatie en de lokale openbare instellingen.

De rechtspraak, voornamelijk van de Raad van State, bracht een aantal belangrijke nuances aan betreffende o.m. de wetgeving betreffende de motivering van de individuele administratieve rechtshandelingen en de procedure van het administratief kort geding.

Tot slot werd door de decreten van 23 juni 1993 houdende wijziging van de artikelen 79 (beperking van de mogelijkheid tot afwijking van de bestemmingsvoorschriften van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen in geval van heropbouw en/of uitbreiding), 87 (aanschaffing van de opvolgeregeling) en 88 (mogelijkheid voor zonevreemde bedrijven in de milieuvergunningprocedure af te wijken van de ontwerp-gewestplannen en gewestplannen) van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedenbouw, en door het decreet van 22 december 1993 houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 1994 tot wijziging van artikel 20 van de Stedenbouwwet (adviesverlening door de geïkte besturen en instellingen bij het opmaken van de plannen van aanleg), het landschap inzake ruimtelijke ordening en stedenbouw voor het Vlaamse Gewest hertekend.

De zojuist vermelde wijzigingen beoogden het standaardwerk van het administratief recht up-to-date te maken. Het boek werd afgesloten op 1 januari 1994. Hier knelt nu evenwel de schoen: die datum is ongelukkig gekozen.

De wet van 24 december 1993 betreffende de overheidsopdrachten en sommige opdrachten voor aannemingen van werken, leveringen en diensten, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 22 januari 1994, werd derhalve niet opgenomen en de regeling inzake over-

heidsopdrachten wordt uitgelegd aan de hand van de wet van 14 juli 1976. Bijvoorbeeld zijn – chronologisch gezien, logischerwijze – ook niet opgenomen de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur, en het arrest nr. 46.028 van 31 mei 1994 waarbij de Raad van State het koninklijk besluit van 22 november 1991 tot bepaling van de algemene principes van het administratief en geldelijk statuut van de rijksambtenaren die van toepassing zijn op het personeel van de executieven en van de publiekrechtelijke rechtspersonen die ervan afhangen en het koninklijk besluit van 22 november 1991 houdende hervorming van verscheidene verordeningsbepalingen die toepasselijk zijn op het rijkspersoneel vernietigde; beide K.B.'s werden herwerkt door de K.B.'s van 26 september 1994. Evenmin zijn de decreten van 13 juli 1994 opgenomen, waarbij de artikelen 79 en 87 van de wet van 29 maart 1962 (opnieuw) zijn gewijzigd.

Daarbij aansluitend zou een meerwaarde aan het boek gegeven zijn indien men, minstens, een verwijzing had ingeschreven naar het besluit van de Vlaamse Regering van 24 november 1993 houdende organisatie van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap en de regeling van de rechtspositie van het personeel. De wet van 24 maart 1994 tot wijziging van de gecoördineerde wetten op de Raad van State is, om dezelfde chronologische redenen, ook niet meer ingelast.

Voor een (richt)prijs van 7.950 fr. wordt aldus een boek aangeboden dat in meerdere onderdelen niet meer up-to-date is. Wellicht is dit niet zo zeer aan de auteurs te wijten, maar het blijft de vraag of de koper van het boek daarmee gediend is. Een veertiende druk zal in ieder geval niet lang op zich mogen laten wachten.

Algemeen gesteld, is het werk in ieder geval te lijvig en te uitgebreid gestoffeerd – soms zelfs met door de realiteit achterhaalde teksten, die destijds zelf door André Mast werden opgesteld – om echt gebruiksvriendelijk te zijn. Op het gebied van het administratief recht blijft dit boek evenwel als het basiswerk op het vlak van de beginselen van het administratief recht gelden.

Soetkin Suetens

MEDEDELINGEN

Voorzorgskas voor Advocaten en Gerechtsdeurwaarders: uitnodiging

De Raad van Bestuur van de VOORZORGSKAS VOOR ADVOCATEN EN GERECHTSDEURWAARDERS nodigt u uit tot het bijwonen van de Gewone Algemene Vergadering die zal gehouden worden op donderdag 4 mei 1995 om 15 uur op het adres van de Nationale Orde van Advocaten, Gulden Vlieslaan 65, 1060 Brussel.

Dagorde van de Gewone Algemene Vergadering:

1. Goedkeuring van het proces-verbaal van de Gewone Algemene Vergadering van 21 april 1994.
2. Verslag van de Raad van Bestuur.
3. Goedkeuring van de rekeningen van het boekjaar 1994 en voorstelling van de begroting voor het komende jaar.
4. Wijziging van artikels 19 tot 34 en van artikel 82 van het Reglement van Orde.
5. Ontlasting aan de bestuurders.
6. Statutaire benoemingen.
7. Allerlei.

Belangrijke herinnering.

De leden van de vereniging die verhinderd zouden zijn de vergadering bij te wonen en die wensen zich te laten vertegenwoordigen, kunnen daartoe een volmacht verlenen aan een ander lid. Deze volmacht moet geen bijzondere vorm hebben en kan afgegeven worden bij het bureau van de vergadering. Het aantal stemmen waarover een mandataris kan beschikken is beperkt tot tien (Art. 31 van de Statuten).

Voor de Raad van Bestuur
de Voorzitter
L. Gielen